

BÖRZSÖNYI HELIKON

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

VII. évfolyam 10. szám, 2012. október

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

A nagyoroszi Falumúzeum anyagából: Bartal András "működő szobra"

Tartalom:

3. o.: Órhajóim: 8. szonett; (Ketykó István szonett-koszorúja részletekben)
4. o.: Yang; (Pongrácz Ágnes verse)
- 6.-28. o.: A nagy változások kora I. : A hagyományos gazdálkodás felbomlása a XX. Században; (dr. Koczó József képes helytörténeti írása)
30. o.: Átlényegülés; (Csáky Károly verse)
- 32.-34. o.: Szkafander nélkül; Kebelén kenyere; Kik maradtunk végleg...; A temetetlen; (Szúk Balázs versei)
- 36.-38. o.: Tehénsajt; (Kovács T. István írása)
- 40.-42. o.: A portás; (Kó-Szabó Imre írása)
- 44.-45. o.: Alkalmi vers a hazaszeretetről; Kertek az aknamezőkön; (Végh Tamás versei)
- 46.-47. o.: Ó, Fred!; (Szájbely Zsolt írása)
- 48.-50. o.: Különleges olvasmányaim: A kőműves poéta; (Kovács T. István írása)
- 52.-62. o.: Viktor és Viktória; II. rész; (Petrozsényi Nagy Pál írása folytatásokban)
64. o.: A fa monológja; (Dobrosi Andrea verse)
65. o.: A mustármag; (Elbert Anita verse)
66. o.: Ha ránk szakad a kereszt súlya...; (Hörömpő Gergely verse)
- 68.-77. o.: Bemutatjuk: Gál Zsuzsanna Éva, és a nagyoroszi Falumúzeum;
- 78.-89. o.: Hont megye két kegyhelyének szakrális emlékei I. : Hébec; (Csáky Károly képes helytörténeti írása)
90. o.: A Győztes Emlékezet Napja; (H. Túri Klára verse)
- 92.-99. o.: Rád történetéhez; (Végh József képes helytörténeti írása)
100. o.: Csikasz; (B. Tóth Klára írása)
- 101.-104. o.: A példakép; (Pribojszky Mátyás írása)
- 106.-109. o.: Minimálók: Asszonyparádé; (Bozgor Elian írása)
- 110.-111. o.: Óvatos visszalapozás (Verasztó Antal könyvéről); (Kó-Szabó Imre írása)
112. o.: Rejtések; (Székács László verse)
- 114.-115. o.: Varázslatok; Egyre többen; A hirtelen halál; Ádám Évához; Hajnali máglyán; Közelgő perc előtt; (Horváth Ödön versei)
- 116.-117. o.: Programajánló;
- 118.-119. o.: Könyvajánló;
120. o.: Pályázat;
121. o.: Impresszum;

E havi számunkat a *nagyoroszi Falumúzeumban* általam készített képekkel díszítettem. Köszönet a beszélgetésért és a képek közlési jogáért Gál Zsuzsanna Évának, a falumúzeum megálmodójának, létrehozójának. A Szerk.

KETTKÓ ISTVÁN

Ő r h a j ó i m

Szonettek édesanyám emlékére

8.szonett

*Könnyeiért álmában gazdagon
fizettek fehér-ruhás angyalok,
lábát mosdatták hűvös harmatok ,
míg táncolt a hajnali bálokon.*

*Szivárvánnyal parolázott, lángra
lobbant előtte kóbor üstökös,
gondjait levetve szürke-ködös
réteken gázolt át; ágról-ágra*

*röppent - piciny énekesmadárka -
út porában hempergett - kis veréb -
tollait vígan szórta szerte-szét,*

*csőrében fénylett szép olajága
az igazi partnak- délceg, derék
iffak kérték meg ilyenkor kezét.*

PONGRÁCZ ÁGNES

Yang

Az alkonyi ég elbúcsúzott,
és szobámba küldte az estét...

Vigyázz, Kincsem, az álmainkra,
mert megszöknek az apró réseken.

Az alkonyi ég elbúcsúzott,
és szobámba küldte az estét,
fáradt-szürke félhomály lett...

A réseken megszökött álmokat néztem,
ahogyan hosszú zöld-arany fonalat hoznak,
s átszövik ezzel az életet.

Az alkonyi ég elbúcsúzott,
és szobámba küldte az estét,
fáradt-szürke félhomály lett...
... kinyílt benne a képzelet:
utakat láttam,
s egy barna hídon
átballagtunk a Hold felett...

- ketten voltunk...

Az alkonyi ég elbúcsúzott,
a szobámba küldte az estét,
s e fáradt-szürke félhomályban
rádőbentem,
miként tettél fél-emberré.

...ezüstport szórnak az évek.
Kincsem, jól vigyázz, mikor, melyik
zsebedbe gyűjtöd ezt,
ha nekem adnád,
cserébe gyémántokat kapnál...
.. vagy...
.. talán ...
...csak kitömném lelkemmel
kiürült zsebed.

Jó éjszakát (falvédő a falumúzeumban)

Dr. KOCZÓ JÓZSEF

A nagy változások kora I.

A hagyományos gazdálkodás felbomlása a XX. Században

A XX. században jelentős változások történtek a magyar vidéken, a falusi lakosság körében. A hagyományos gazdálkodás egyre inkább veszített jelentőségéből, háttérbe szorult, és fokozatosan teret hódított a modern agrárgazdálkodás, s ez az életmód lényeges átalakulását is előidézte. A változás korábban és gyorsabban lezajlott a nagyvárosok közelében, később és lassabban ment végbe a városoktól távoli, *Isten háta megett*i településeken. Sőt a régi életmód még ma is fellelhető Erdély/Székelyföld vagy Kárpátalja zártabb térségeiben.

Mit értünk hagyományos életmódon? Maga az életmód azt jelenti, hogy miként élnek az emberek. Szakszerűbben, tudományosan: az emberek mindennapi életének tevékenységi, magatartási rendszere, amelyet életük fenntartására, különböző szükségleteik kielégítésére alakítanak ki. Az életmód függ a természeti és társadalmi feltételektől, de e keretek között viszonylagos önállósággal, választási lehetőségekkel formálható. A kereteket jelentő legfontosabb tényezők: a gazdasági, politikai rendszer, a környezeti-települési viszonyok. Az egyének, családok, társadalmi rétegek életmódját differenciálja a végzett munka jellege, a jövedelmi viszonyok, a műveltségi színvonal különbségei, a különböző értékeket, normákat, hagyományokat tükröző, követett életmódminták. Eltérés tapasztalható a férfiak és a nők, a különböző életkorúak életmódja között is.

A hagyományos életmód alapja a tradicionális gazdálkodás, melynek során a család (termelő közösség) a létfenntartásához szükséges javakat teljes egészében vagy túlnyomóan maga állítja elő. Megtermeli és feldolgozza az élelmet (gabona, zöldség, gyümölcs, hús; őrés, sütés, tej-, mézfeldolgozás, stb.), italt (víz, bor, sör, pálinka). Megépíti hajlékát, előállítja a ruházódáshoz szükséges dolgokat, eszközöket, szerszámokat, tárolóedényeket készít (fagereblye, villa, szerszámnyelek, kosarak, kasok stb.). A különleges szakértelmet kívánó mesterségeket űzőket (molnár, kovács) a faluközösség „tartja el”. A kereskedelem minimális: só, gyufa, petróleum, tó, cérna beszerzésére irányul. Pénzhez a hagyományos gazdálkodást folytató családok gabona, állatok, tej, tojás értékesítéséből jutnak. A megélhetéshez, életvitelhez szükséges tudás a családban apáról fiúra, anyáról leányra áthagyományozódik. A településeket nagyfokú zártság jellemzi, működik a közösség szabályozó ereje, mely a normákat megsértőket szankcionálja, bünteti. Ezeket a kereteket a kereskedelem (piacozás, vásárok és a szükségleti cikkek, például a ruhaneműk városban történő beszerzése) és a településen kívüli házassági kapcsolatok kezdik áttörni. A hagyományos életmód, gazdálkodás felbomlása jeleként fogható fel a kenyér, hús, tej üzletben történő beszerzése vagy a megélhetéshez szükséges ismeretek, szakmák, foglalkozások iskolában, tanfolyamokon történő elsajátítása. (KOCZÓ, 2009 (a) 15-16. o.)

A magyar mezőgazdaság, a magyar vidék „modernizálása” – mint több közép-európai ország esetében is – 1945 után a szovjet minták átvételével történt: az állami gazdaság (szovhoz) és a termelőszövetkezet (kolhoz) meghonosításával. Mivel az agrártermelésben ennek nálunk előzményei nem voltak, idegenként fogadta a magyar földműves világ. A falusi ember azt felfogta, hogy mi az „enyém”, azt is megértette, hogy mi a „miénk”, de rájött arra, hogy sokan ezt úgy gondolták, hogy akkor „senkié vagy mindenkié”, és vitték a közöst. Ki többet, ki kevesebbet. Ugyanakkor ez a korszak is része történelmünknek. Mint ahogy minden történelmi sorsfordulót személyesen eltérően, másként élnek meg az emberek, így vagyunk a közelmúlttal is.

A magyar mezőgazdaság átalakításának és a magyar vidék életének összefüggéseiről egyetértőleg, hosszabban idézem a MTA Történettudományi Intézetének és Társadalomkutató Központjának kiadásában megjelent **Párbeszéd a vidékért** sorozat egyik kötetéből Csete László és Láng István megállapításait:

A háborús évek óriási – napjainkban már nehezen felfogható – veszteségeket okoztak a falusi férfitlakosság színe-javában, a gazdaságokban, az állatállományban, a lelkekben, az emberi viszonyokban.

Az 1945-tel kezdődő, reményekkel kecsegtető korszak nagy lépése a földreform, a nincstelének földhöz juttatása. A kibontakoztatást azonban akadályozták az elaprózott, felszerelést nélkülöző kisbirtokok működési nehézségei, a beszolgáltatási rendszer, a jobb módú árutermelő gazdálkodók háttérbe szorulása, sőt a „kulákok”, nemegyszer a középparasztok ellenségévé minősítése, a „szövetkezesítés” erőtetése.

Az 1956-os forradalmat követően – annak hatására – kedvezőbb, a realitásokkal, a falu, a parasztság érdekeivel is jobban számot vető agrárpolitika vette kezdetét, majd újra megkezdődött a szövetkezetek szervezése. Ennek hatása kettős. Egyrészt az elhibázott régebbi extenzív iparosítás miatt a faluról elvándorolt, többnyire fiatalokat újabb százvezrek városba özönlése követte. Másrészt később megkezdődött a vidék fejlődése. Az említett „vérvesztés”, azaz a vidéki lakosság elvándorlása – máig hatóan – felgyorsította a vidék átalakulását, népességének csökkenését, a városok bővülését, újak létrejöttét. A szövetkezetek, állami gazdaságok megszilárdulva, kiaknázva a még akkor is bőségesen rendelkezésre álló vidéki munkaerőt, kihasználva a KGST-országok állandóan hiánnyal küszködő, hosszabb távú államközi szerződésekkel fedezett biztonságos „piaci” körülményeit, a hazai szükségleteken felül jelentős termés-, terménymennyiséget, alapanyagot állítottak elő. Ráadásul a legnagyobb partner, a Szovjetunió ezért nyersanyaghozókkal, nyersanyagokkal fizetett, ami az egész ország javát szolgálta. Ez kedvezően befolyásolta a vidéki életet is.

A városokba áramló falusiak biztos keresethez, lakáshoz, a város más, életet könnyítő előnyeire jutva már csak látogatóba, ünnepekre, búcsúkra, temetésekre jártak haza. A vidékiek élete is könnyebbé vált. A mezőgazdaságban a direkt, tervutasításos központi irányítási rendszert felváltotta a közgazdasági eszközökkel való befolyásolás, ahol a valódi piacot szimulálóan az előre meghirdetett garantált árak, adók, jövedelemszabályozás és támogatás játszott szerepet. Talán nem felesleges megemlíteni, hogy ezek a tapasztalatok sokban hozzájárultak az 1968-ban bevezetett „új gazdaságirányítási rendszerhez”, vagy ahogyan másképpen nevezték, az „új mechanizmushoz”. Igaz, később ez megfeneklett az akkori elmaradott és sajátos viszonyokhoz képest is maradi politikusok ellenlépéseinek hatására.

Az irányítási rendszer mellett a pecsenyecsirke, majd a kukoricatermelési rendszerek mintájára létrejött termelési rendszerek segítségével megkezdődött a korszerű technika, technológia, biológiailag értékesebb alapanyagok beáramlása, igaz, ezzel együtt az úgynevezett „ipari termelés”, a „nagyobb és a még nagyobb jobb” üzemi méretek térhódítása, valamint a termésátlagok hajszolása is, amiben az ember szerepe is átalakult, s nem kapott kellő figyelmet a környezet hosszabb távú igénye. Megkezdődtek a nagyüzemek és háztáji gazdaságok közötti különféle együttműködések, a kereskedők–feldolgozók–mezőgazdasági termelők integrációi, majd hódítottak az úgynevezett „alapterveken kívüli tevékenységek”, melyek igazából a különféle ipari hiánycikkeket pótolták, kihasználva a mezőgazdasághoz képest merev ipari bérezés hátrányait. Ezek esetenként a mezőgazdaság nyújtotta jövedelemforrást messze túlszárnyalták. (Nem véletlen, hogy a rendszerváltozást követően a nagyüzemekből ezek váltak ki elsőként.) Ebben az időszakban fejlődött a vidék, szépültek, épültek a falvak, s termelő befektetések híján a kerítések, kripták is, és megkezdődött a városban lakó fiatalok támogatása, gépkocsival való megajándékozása, a hazalátogatás érdekében is. A vidékiek nyugdíjhoz jutottak, s rendszeressé vált az üdülés, kulturálódás, ami vitathatatlan eredmény, még ha viszonylag nagy árat is kellett fizetni ezért. A magyarországi, vidéki változásokat nemzetközi elismerés is övezte, s a korabeli politikusok, szakemberek – tevékenységükre, eredményeikre büszkén – „magyar modellről” is beszéltek, ami ugyan vitatható. Tény azonban, hogy már az akkori kínai vezetés is rendkívüli módon érdeklődött a magyarországi megoldások iránt, s Gorbacsov is nagy figyelmet szentelt a magyarországi gyakorlatnak. (CSETE-LÁNG, 2009. 14-15. o.)

A hagyományos életmód modernrel való felváltása a XX. század elejétől a XX. század végéig jellemzi a

magyar vidéket. A Börzsöny-vidéken a számottevő változások a század harmincas éveitől a '70-'80-as évekig mehettek végbe. Ennek a folyamatnak nem teljes körű, csupán néhány vonatkozását kíséreljük meg bemutatni a Börzsönyben, a Honti-medencében. A határvidékké válás az itt végbement folyamatoknak sajátos jelleget adott.

Az államfordulat utáni állapotok az Alsó-Ipolymentén

Hont azon egykori vármegyék közé tartozik, melyeket a trianoni, illetve a párizsi békediktátum kettészelt, s nevét ma már sem Szlovákiában, sem Magyarországon nem őrzi megye, járás vagy kerület, csupán településnevekben maradt fenn a határ mindkét oldalán. Az 1910. évi népszámlálás szerint a 2545 km² területű, 117 256 " 57,1 %-ban magyar, 36,8 %-ban szlovák, míg 5,1 %-ban német anyanyelvű " lakost számláló megye közigazgatásilag a báti, ipolynyéki, ipolysági, korponai, szobi és vámosmikolai járásokra tagolódott. A trianoni döntés következtében a honti területből 2086 km² (82%) került Cseh-Szlovákszághoz, 459 km² (18 %) maradt Magyarországon. A határvonal a két ország honti szakaszán jórészt az Ipoly folyása, de politikai/gazdasági érdekből a Párkány–Csata–Ipolyság közti vasút vonal teljes, így Ipoly bal parti szakasza is az új cseh-szlovák államhoz került. Ennek következtében a szobi, vámosmikolai, ipolysági és egy települést érintően az ipolynyéki járás területét is megosztotta a monarchia széthullását sajátos módon legitimáló nagyhatalmi döntés. (KOCZÓ, 2005 (b) 123. o.)

A trianoni békediktátum által megvont határ tehát kettészakította a történelmi Hont vármegyét. Az Ipoly jobb partján elhelyezkedő magyar falvak és a Csata – Ipolyság-vasút vonal által érintett települések a Cseh-Szlovák Köztársaság fennhatósága alá kerültek. Ott ezt a változást „államfordulat”-ként emlegetik. Talán ettől az időtől nevezik a Csonka-Magyarország Ipoly melletti részét „túláti”-nak, míg az Ipoly bal partján élők őket „odaáti”-aknak.

Csempészet, adózás, vám- és határőrízet

Az államhatár megvonása után az eltérő gazdasági lehetőségek, a nincstelenség, a megélhetés kényszere felvirágoztatta a csempészetet. Ipolyszakállos krónikása leírja, hogy a békekötés utáni években a magyarországi lakosság néhány évig közsükségleti cikkekben szűkölködött, amit a kék és fehérpénzek értéktelensége még tetézett. A csempészetből a határmentén élők mindkét oldalon kivették részüket: Magyarországra a cukor, később a ruhanemű vált fontos csempészárúvá, míg a cseh oldalra a bor és a dohány. Amíg a magyar pénz nem vált szilárdná (1927: pengő), addig mindkét határország tehetetlen volt a csempészetrel szemben. A csempészkorszaknak azonban nem lett vége, az alkalmi és a hivatásos csempészet a '30-as években is virágzott. Ebben az időben a búza és a szesz vált Magyarországról Csehszlovákiába keresett csempészikké. (DOBROVOLNI, 1935. 243-245. o.)

Érdekesen alakult az adózás. Földadót a nyilvántartás rendezetlensége miatt sokan nem fizettek. Csak 1930 körül került át Vámosmikoláról a telekkönyv Zselizre. Elképzelhető, hogy ezt a kiesést a pálinkafőzés utáni váltságdíj (nagyon magas, gyümölcsből nem is igen főznek pálinkát) és boradó (magasabb a bor valódi áránál: 1 kor. 40 fill./liter; a kistermelőknek 200 l-ig adómentes) nagy összegéből pótolták. Emiatt sok szőlőt eladtak. Húsadót is fizettettek: a vágás előtti napon kellett befizetni az illetéket.

Akiknek birtokát kettévágta az államhatár, a kettős birtokosoknak, kétfelé kellett adózniuk. Magyarországon 1927-ig koronában, ezután pedig terményük egy részének eladásával pengőben. Az államfordulat után Csehszlovákia és Magyarország között a határátlépésekre vonatkozó megállapodás szerint a határkerületben lakó azon birtokosok, kiknek a határvonalon túl is vannak ingatlanjaik, továbbá ezek munkásai, határátlépési igazolvánnyal közlekedhetnek a határátkelőhelyeken.

1918 után Hídvég is az újonnan keletkezett I. Csehszlovák Köztársaság határ menti községe lett, s az itteni lakosság élete is megváltozott. Az Ipoly hídján vámhivatalt létesítettek, az egyik gazda házában pedig határőrséget és csendőrséget helyeztek el. Később felépítették a határőrség emeletes kaszárnyáját, amilyen Csehszlovákia határa mentén több száz épült. (RESKO-MEZEI, 2002.)

Hídvégi adatközlőim – idős Pálkás Tibor és Abelovszky Ferenc – említették a kettősbirtokossággal kapcsolatos családi emlékeiket. A vámlaktanyánál átvizsgálták a szekereket, úgy mehettek át a hídon. Pálkásék egy ismerős családnál – Botka tanítóéknál – öltöztek át a határbeli munkához, felszerelésüket is náluk hagyták. A második világháború után a felrobbantott hidat nem újították fel.

1. A csehek az Ipoly közepén megjelölték a „trianoni” határt. Háttérben a szobi vasúti híd

Ipolyszakálloson csak határszéli forgalomban lehetett átlépni a határt, mégpedig a birtokosok és bérlők piros táblájú, munkásaik pedig kék táblájú fényképes, mindkét állam vámőrsége részéről is láttamozott igazolványokkal. Az igazolványok egy gazdasági évre szóltak, a járási hivatal által évente megújítva. Ötnapos igazolványt kaphattak a bűnügyi, államrendészeti és jövedéki szempontból kifogástalan más, állandóan a határkerületben lakók. Az átkelést a cseh oldalon a helyi pénzügyőrség, magyar oldalon pedig a katonaság ellenőrizte. A magyar katonáknak a híd túlsó végében volt bódéjuk. A fordulat első éveiben Kemencéről is jártak ide őrségbe, később Vámosmikoláról adták a szolgálatot.

Határszéli pénzügyőri szakasz 1920 óta működött Szakálloson. A pénzügyőrség az **ipolysági vámhivatal** pásztói kirendeltsége alá tartozott, s személyzete 10-15 fő között váltakozott. A pénzügyőrség az Ipoly-hídnál álló szolgálatot látott el a határátlépések felügyeletére, és mozgó őrszolgálatot is teljesített. A pénzügyőrlaktanya 1927-ben épült, addig a fináncok – akik jórészt családos emberek voltak – kvártélyon laktak a faluban. A fináncok szinte kizárólag szláv anyanyelvűek, itteni működésük során viszont jól megtanultak magyarul, tolmács nélkül is tudtak érintkezni a helyiekkel. (DOBROVOLNI, 1935. 268-269. o.)

Ipolybél is határmenti falu lett, amelyben határőrséget hoztak létre. A falu déli végén épült fel laktanyájuk az 1920-as években. 1938-45 között magyar csendőrlaktanyaként működött. Az épület leromlott állapotban ma is látható. (REŠKO-TENCZEL, 1998. 13. o.)

1919 novemberében Magyarország kialakította az Ipoly mentén a vámőrvonalat. 1920-ban a szabad átjárás megszűnt, érvénybe léptek az egyszeri határátlépésre feljogosító űrlapok, majd a hosszabb időtartamra szóló igazolványok. Magyarország területén – az igazolványban feltüntetett községekben – nyolc napig tartózkodhatott a csehszlovák állampolgár.

Az államfordulat után nagy, emeletes vám- és pénzügyőrségi laktanya épült Pásztón az Ipoly-híd mellett. A híd is újjáépült, megfelelően a forgalmas vámút követelményeinek. (ZALABAI, 1985. 32-40. o.)

Vámosmikolára az első világháború után vezényeltek katonaságot a határ biztosítására. Az első alakulat 1920-ban érkezett, magánházaknál helyezték el őket. 1922-ben felépült a laktanya a vámőrkatonaság elhelyezésére. Innét több határátlépő-helyhez adtak szolgálatot és portyázó járőrt. Az alakulat első

parancsnoka Barabás Károly ezredes.

A határőrség létrehozásával egyidejűleg vámhivatalt is felállítottak a községben. A kettősbirtokosság miatt és az ötnapos igazolványokkal ugyanis megemelkedett a határforgalom. Az igazolványokat a fősolgabírói hivatal állította ki.

A vámhivatal eleinte Groszmann Márk, majd a Pásztói úton Hellner Imre házában kapott elhelyezést. 1939-ig működött, első vámtisztjét Piroska Árpádnak hívták.

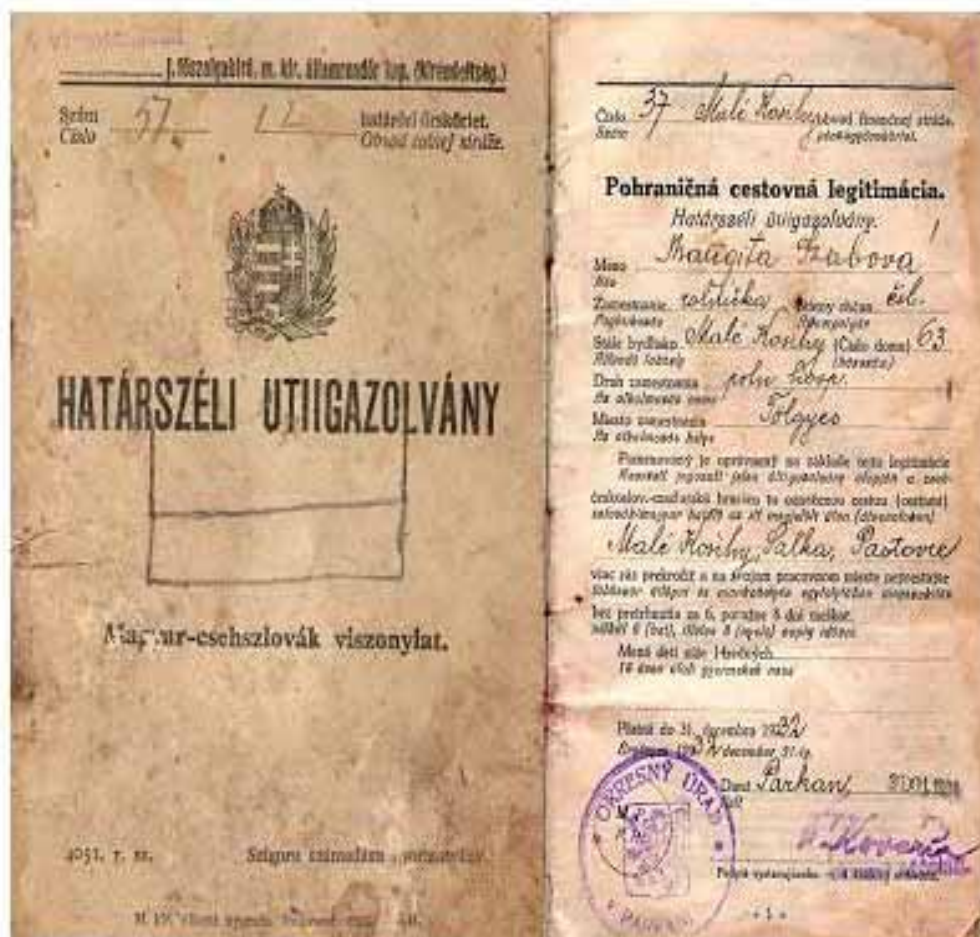

2. Hídőrség Vámosmikolán az 1930-as években (jobbról a 3. Kurali Béla)

A határőrség laktanyája 1938-ban bevonulási központtá alakult, a háború idején pedig lengyel menekültek elhelyezésére szolgált. (SZATMÁRY, 1966. 21. o.)

Az újdonsült határ a gazdálkodók földterületét Kiskeszin és Tölgyesen is érintette: a tölgyesieknek földjük került az Ipoly jobb oldalára, míg a keszieknek az innenső oldalra. Ez az úgynevezett kettős birtokosság 1947-ig maradt fenn, a földek megközelítésére pedig kiadták a Határszéli útigazolványt. 1925-30 között a csehszlovák hatóságok a határőrség számára laktanyát építettek a Kiskeszin, majd 1937-ben az országhatár védelmére erődöket emeltek a község határában, s az őrséget katonaság látta el. (MUCHA, 1991. 46. o.)

Édesapám testvére Keszire ment, édesanyám pedig onnan jött ide édesapámhoz. Édesapám testvére édesanyám testvéréhez ment férjhez. Akkoriban Tölgyes és Keszi között sok ilyen házasság volt. Két nagy fűzfa volt az Ipoly parton Keszi alatt, ki volt húzva egy drótkötél és ahhoz volt erősítve egy csónak. A Mirják bácsi ott lakott Keszin az Ipoly parton. Ha valaki át akart menni, kiabált, és jött, átvitte csónakkal. Talán 2 pengőtt kellett fizetni. A pap is így járt át. A háború után aztán nem lehetett átjárni. (Hegedüs János adatközlése. KOCZÓ, 2009 (a) 19. o.)

3-4. Határátkelő okmányok a kettősbirtokosok részére

Szalka és Letkés között a gázló helyén 1870 – 1890 között épült meg a két települést összekötő híd, mely Trianon után a határátkelés célját is szolgálta. A kettős birtokosoknak kiadott igazolvánnyal itt lehetett átmenni. A háború végén a hidat felrobbantották, a határt pedig lezárták. Raj László adatközlőm említette, hogy 1946 márciusában éjszaka a zajló Ipolyon a nyakában vitt át egy Pestről Kéméndre igyekvő tanítónőt, akit aztán a csendőrök Szalkán elfogtak. Olyan hideg volt, hogy mire hazaért, lábára fagyott a nadrág.

Lelédén a finánckaszárnyát a '20-as években építették, ahol tíz cseh finánc lakott családotul. Amíg el nem készült, házaknál laktak. A magyar időszak alatt gazdasági iskolaként működött, majd lengyel menekültek laktak benne.

A Ladányi-féle megyemonográfiában Drégelypalánk vámhivataláról, Kemence vámórségéről, Vámosmikola 1919-től fennálló határórség szárnyparancsnokságáról és mellékvámhivataláról valamint Szob fővámhivataláról is olvashatunk.

Dobrovolni Antal följegyezte, hogy 1922 nyarán végezték el az Ipoly mentén az országhatárt kitéző mérnöki munkálatokat. A magaslati pontokon *turnyákat* helyeztek el, amelyek néhány évig ott maradtak; a helyükre később kövek kerültek. A munkákra helyi lakosokat is alkalmaztak.

A trianoni békediktátum után a határ mindkét oldalán határórlaktanyák, vámkaszárnyák és vámházak épültek.

Határórség elhelyezésére szolgáló laktanya Drégelypalánkon, Bernecebarátiban, Tésán, Vámosmikolán, Letkésen és Szobon működött. Vámellenőrzésre a határátkelőhelyeken: Szobon, Letkésen és Parassapusztán került sor.

Csendőrséget, vámórséget Ipolyhídvégen, Ipolyságon, Ipolyvisken, Ipolyszakálloson, Ipolybélien, Ipolypásztón, Ipolyszalkán és Lelédén helyeztek el.

1948-49 után Magyarország és Csehszlovákia deklaráltan baráti, szocialista országgá vált. A határ átjárhatóságában ez viszont nem nyilvánult meg. 1950-ben megszűnt a kettős birtokosság, lerombolták a

vámosmikola-ipolypásztói hidat. A letkés-szalkai újjáépült ugyan, de 1954-ben itt is megszűnt a határátkelés lehetősége. A szakállos-perőcsényi és a palánk-hídvégi híd romjait elhordták. A tölgyes-kiskeszi és damásd-helembai ideiglenes hidakat elbontották. Az 1950-es évek közepén már csak Szob – Štúrovo között vasúton és Parassapuszta – Šahy között lehetett a határon átkelni. Akadt olyan időszak, hogy csak kivételes esetben, meghívóra (temetés, esküvő) engedték meg az átlépést a közismerten erős rokon kötésekkel összefonódó települések között. A határátlépés vámellenőrzéssel párosult, a „tiltott” cikkeket rejtve, eldugva lehetett *átcsempészni*.

A határőrség létszámát felemelték, Vámosmikolán a Rákosi-korszakban határőr-zászlóalj állomásozott. Az államhatár nem volt csendes. Az 1950-es évek elején a tésai őrsön szolgáló Nyikos József és Sipka József határőröket tűzharcban lelőtték, hősi halált haltak. 1956 végén a drégelypalánki határőrlaktanyából a katonaság szétszéledt. (BALOGH, 79. o.) A határ magyar oldalán sorállományú határőrség, szlovák oldalán hivatásos csendőrség szolgált. A járőrözés gyalogosan, lóháton majd az utolsó időben személygépkocsival történt. A határrendsértést, például átbeszélést sem tűrték, a határsértést – a határon való átkelést – pedig büntették.

A lakosságot, úttörőket, kiszeseket bevonták a határőrség munkájának támogatásába. Az 1960-80-as években az országos méretű társadalmi segítségnek olyan elismerései voltak Magyarországon, mint a *határőrközség* vagy *kiváló határőrközség* cím. Vámosmikola az országban elsőként kapta meg a „kiváló határőrközség” címet.

A korabeli sajtó ekként tudósított két település ünnepi eseményéről:

„Sokáig emlékezetes nap marad 1978. augusztus 19-e Letkés és Ipolytölgyes lakóinak. Nem csak azért, mert Pest megye kiemelt alkotmány napi ünnepségét Letkésen tartották, hanem azért is, mivel ezen a napon a két falu felvette a határőrközség címet. ... Vincze Zoltán alezredes, a határőrkerület parancsnoka méltatta a két község lakóinak a határőrséget segítő munkáját, s Schneider Tibornak, a községi közös tanács elnökének átadta a határőrközség cím felvételéről szóló emléklapot. /Ő/ pedig emlékszazlót adott át a helyi őrs parancsnokának.” (Szeghalmi Gyula: Letkés és Ipolytölgyes határőrközség. HATÁRŐR. A BM Határőrség képes politikai hetilapja, 1978. szeptember 1. 3. o.)

„... Az együttműködés főleg a hetvenes évek második felétől élénkült meg, amikor Nagybörzsönyben is megalakult az önkéntes határőr csoport, amelynek tagjai a már működő önkéntes rendőri csoporttal szoros együttműködésben szolgálati feladatokat is ellátnak. A csoport tagjai nagy felelősséggel tesznek eleget vállalt kötelezettségüknek, élvezik a vezetők, a lakosság bizalmát, támogatását. A határőrizetet segítő szemlélet a falu szinte egész lakosságát áthatja, s éppen ez alapozta meg elhatározásukat, hogy kérjék a határőrközség cím felvételét” – hangsúlyozta dr. Ábel László vezérőrnagy, a BM Határőrség politikai főcsoportfőnöke a községben rendezett nagybörzsönyi napok alkalmával tartott avató ünnepségen, 1981. június 20-án. (Abinéri Ottó: Közösség a határőrizetért. HATÁRŐR, 1981. július 3. 16. o.)

Az *enyhülés* jeleként szűnt meg előbb a tésai, letkési majd a vámosmikolai határőrőrs. A határmenti települések közötti kapcsolatok is rendszeresebbé váltak. Korábban csak a „nemzetközi” focimeccsek jelentettek találkozt az Ipoly szemközti oldalán lévő települések között. Újabb kapcsolatot, sőt együttműködést jelentett a mezőgazdasági nagyüzemek, főleg a termelőszövetkezetek között kialakult segítségnyújtás, mely a nagy mezőgazdasági munkák idején egymás gépekkel, munkaerővel történő kiegészítésében nyilvánult meg.

A határon történő átjárás valamikor az 1970-es években kezdett változni, de csak a rendszerváltás illetve a schengeni egyezményhez csatlakozás hozott elfogadható állapotot.

A *Schengeni Egyezmény* az Európai Unióban a belső határőrizet megszüntetését és a külső határok közös ellenőrzését jelenti. A személyazonossági okmányok bemutatása megszűnt mindazok számára, akik a belső határállomásokon kelnek át – legyenek az EU állampolgárai, akár más ország lakói. Néhány biztonsági ellenőrzés azonban megmaradt:

- járőrök igazoltnak egy 20 km széles határmenti sávban, az EU-n kívülre nyitott repülőtereken, kikötőkben és pályaudvarokon. A schengeni tagországok állampolgárai a saját országukban érvényben lévő személyi okmányaikkal igazolhatják magukat, amelyeket minden más schengeni

tagország hatóságai kötelesek elfogadni. Ezért a schengeni tagországok állampolgárai számára az egyezmény területén útleveél nem szükséges.

- biztonsági ellenőrzések a repülőtereken a beszálláskor;
- kiskorú gyermekeknek a térség elhagyásához engedélyre van szükségük.
- Kivételes esetekben, amikor a közrend veszélybe kerül, az érintett tagállam átmenetileg visszaállíthatja a rendszeres igazoltatást a határokon.

5. Az államhatárt jelző kövek a „schengeni határ” után is megmaradtak

A szlovákiai települések lakosságának életmódja a XX. században

Helemba

A község lakosai a XX. század elején mezőgazdasági munkából és szőlőtermesztésből éltek. 1893-ban az esztergomi káptalan 1430 kh, Helemba község 267 kh földterületet bírt. 1911-ben a káptalan tulajdonában 1355 kh, az úrbéresekében 170 kh terület állt.

A háborúban 35 lakos vesztette életét. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Szobi járásához tartozott.

Az államfordulat után a község lakosai áruikat főleg Párkányban értékesítették, és itt is vásároltak be. Télen tűzifa kitermeléssel és fuvarozással foglalkoztak. Az erdők többsége az esztergomi káptalan tulajdonát képezte, de egy bizonyos rész a helyi lakosoké volt. A Nyerges, Lojtos, Somogyoldal, Gátoldal és

Pogányárok erdőrészekén álltak a káptalan épületei: a béresházak és a juhakol.

1938 és 1944 között – az első bécsi döntés következtében – ismét Magyarországhoz tartozott. 1944-ben a gazdálkodás színvonalának elismeréseként 34 ezüstkalászos gazdát tartottak számon. Ebben az évben megkezdődött a falu villamosítása, de a háborús események miatt a munkálatok félbeszakadtak. A második világháború harcterein újabb 8 helembei vesztette életét. A harcok befejezése után nem értek véget a megpróbáltatások: 4 családot erőszakkal Magyarországra telepítettek, 36 személyt pedig csehországi kényszermunkára vittek.

1952-ben megalakult az egységes földműves-szövetkezet (efsz, jrd), melynek elnöke Mikácsi Menyhért lett. Az alapítók közül Rasko Mihály, Rományik Lajos, Hornyák Pál gazda és Kollár Sándor kertész neve ismeretes. A szövetkezet a papi, kántori és egyházi földek összevonásával kezdte meg gazdálkodását. Növény- és szőlőtermesztéssel valamint halgazdasággal foglalkoztak. 1973-ban a helyi egységes földműves-szövetkezetet összpontosították (egyesítették) a garamkövesdi és a bajtai szövetkezettel, és létrejött a Virágzás (Rozkvet) efsz 1642 ha földterülettel, garamkövesdi székhellyel. Elnöknek Matus Károlyt választották Garamkövesdről. Helembáról Sipos Jenő lett az alelnök. (Hatala János /Helemba, 1949/ adatközlése.)

1955/56-ban befejeződött a község villamosítása, 1965-ben kiépült a vízvezeték-hálózat.

A község határában két helyen andezitbányászat is folyt, a kőbányák 1983-ig üzemeltek. A lakosság többsége mezőgazdaságból és erdőgazdálkodásból élt, mások a közeli Párkány üremeiben dolgoztak. A faluban a rendszerváltozás előtt működő jrd. megszűnt. A mezőgazdaság válsága rányomta bélyegét a lakosság megélhetésére is. A község határában a szőlőtermesztésnek jó adottságai vannak, de a jelenleg művelt szőlők inkább hobbikerteknek tekinthetők.

A községben munkahelyek a közszférában – posta, községi hivatal, óvoda – és a szolgáltatások területén – üzletek, vendéglők, temetkezési vállalat – akadnak. A munkaképes lakosság részben Magyarországon – Esztergomban, Dorogon – és Párkányban dolgozik. A község területe 1 395 ha, 702 lakosából 609 magyar. (REŠKO-KOSZNOVSZKI, 4-6. o.; BRUNDA, 2006. 94-95. o., WIKIPÉDIA)

Leléd

1910-ben 553, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Szobi járásához tartozott. 1938 és 1945 között újra Magyarországhoz tartozott.

Az ötszáz lélekszámot alig meghaladó katolikus kisközség 1463 kh-as határának csaknem 2/3-a nem esett szántóföldi művelés alá, hanem erdő, rét, legelő és egyéb hasznosítású terület volt. A XX. század első felében nagy volt a szegénység és a földéhség. A két világháború közötti időszakban hozzávetőleg 40 család, az összlakosság mintegy harmada élt meg földjéből. A faluban már nagygazdának tartották azt is, akinek 10 magyar holdnál nagyobb birtoka volt (7 fő); közepes gazda mintegy 30 volt, 6-10 magyar holddal, míg a kisgazdák száma 60 körül mozgott. Ők 2-5 magyar hold földdel rendelkeztek. Néhány közepes gazda fuvarozással is foglalkozott. Az erdő nyújtotta munkalehetőség, az állandó jövedelem biztosítása szintén több gazdát vonzott, így télen az erdészetnél dolgoztak. Akinek a megélhetéshez szükséges nagyságú földterület nem állt rendelkezésre, az gabonaszerezés céljából részes aratást vállalt, vagy a lonti nagybirtokra járt bérmunkára, esetleg valamilyen mesterséget tanult. Leléden a kőműves, az ács és a suszter szakmát kedvelték a legjobban, ugyanakkor mindenki az inaskodásért járó fizetséget sem tudta biztosítani. Általában a kisebb gazdák fiai tanultak szakmát, mert az ő családjuk a háromévi inaskodásért évente fizetendő 2 q gabonát és a változó összegű pénzt ki tudta fizetni, a szegényebbek azonban nem. A Bánya nevű erdőrészben kézi erővel követ fejtettek, amit házalapokba használtak fel.

A második világháborúban súlyos károkat szenvedett a község, melynek területe 824 ha, ebből 352 ha mezőgazdasági terület, 236 ha szántó és 365 ha erdő.

Az Új Élet szövetkezet helyi telepén mázsaház, ólak, istállók épültek. A szövetkezet három község határában gazdálkodott: Ipolyszalka központtal Leléd és Kiskeszti alkotta.

A rendszerváltozás után a szövetkezet csődbe ment. A falu határában található termőföldeket egy településen kívüli kft. bérlé, mely helyi lakosokat nem alkalmaz. Leléd határa a szőlőműveléshez jó adottságokkal rendelkezik. Minden helyi család rendelkezik szőlővel, a telepített szőlők mintegy fele nemesített fajta.

A helyi foglalkoztatottságot a községben működő, Nyitra megye önkormányzata által fenntartott szociális otthon javítja (35 alkalmazott, ebből 20 helyi). További munkaalkalmak az önkormányzatnál – községi hivatal, óvoda – és a szövetkezeti élelmiszerüzletben, presszóban, kocsmában és a kisebb vállalkozásoknál akadnak. A munkaképes lakosság nagyobb része Magyarországon (Esztergom, Dorog) és Párkányban dolgozik. Ma 343 lakosa van, melynek 87%-a magyar. (FEHÉRVÁRY, 1994. 147-150. o.; NAGY E. 1994. (a) 23-39. o.; BRUNDA, 2006. 95. o., WIKIPÉDIA)

Bajta

1910-ben 583, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Szobi járásához tartozott. Lakói főként mezőgazdasággal és szőlőtermesztéssel foglalkoztak. 1935-ben Garamkövesd és Bajta határán katonai löteret létesítettek. 1938 és 1944 között – az első bécsi döntés következtében – ismét magyar fennhatóság alá került.

A község területe 933 ha, ebből belterület 31 ha. A mezőgazdasági földterület 521 ha, melyből 397 ha a szántó. Az erdőterület 348 ha. Az erdőben lévő Szénégető-árok neve egykori faszénégetésre utal. Területe dombos, hullámos, elég tagolt, földrajzilag az Ipolymenti-hátság déli és a Helembai-hegység része. A falunak nincs folyója, csak néhány forrása és patakja. Ezek talajvízből és csapadékból táplálkoznak. Mivel a település és határa jórészt a vízválasztón túl fekszik, a vizeket a községben lévő Ivó-kútból eredő Bajtai-patak gyűjti össze, amely Garamkövesden át a Garamba ömlik.

Kisproletárok és Nagyproletárok dülönevek arra utalnak, hogy az egykori primási birtok területét az 1920-as években szegény emberek vették meg.

A községnek kb. 1945-ig volt kanásza, a kanásház szomszédságában állt a kovácműhely, melyben a kovács az 1960-as évekig dolgozott. A sertéstartáson kívül szarvasmarha-neveléssel is foglalkoztak, a falunak bikaistállója is volt.

Az 1960-as években a határban halastavat létesítettek, melyet a Koppán-kúti- és Fenéki-patak táplál. Halakat telepítettek bele, a partján lévő kacsafarm 1958-1972 között üzemelt. A vizet a szövetkezet öntözésre is használta. A szövetkezet telepén juhakol is volt, melyben 1962 – 1975 között tartottak birkákat. A telepen 1960-75 között tyúkfarm, malacnevelők és tehénistállók is álltak. A helyi egységes földműves-szövetkezetet 1973-ban összevonták garamkövesdi székhellyel a helembaival. Alelnök Bajtáról Hegedűs Dénes lett.

A rendszerváltozás után a szövetkezetet felszámolták, a falu határában jelentős mezőgazdasági tevékenység nem folyik, néhányan egyéni gazdálkodást folytatnak. A halastavat a zsolnai horgászegyesület bérlő.

A helyi munkalehetőség igen korlátozott: a Jednota értékesítési szövetkezet által működtetett üzletekben, vendéglőkben, a polgármesteri hivatalban. 1993-tól a Cinege-oldalban hat falu: Helemba, Garamkövesd, Bajta, Leléd, Ipolyszalka, Kiskeszi személerakatát alakították ki. A regionális hulladékotáró, valamint a községi építőipari vállalkozás is biztosít néhány munkaalkalmat. A községből mintegy 70 fő ingázik. Kisebbrészüket Párkányba, nagyobb részüket Magyarországra (Esztergom, Csolnok, Budapest, Dorog). Ma 401 lakosa van, 92%-ban magyarok. (NAGY E. 1994 (b) 205-218.; BRUNDA, 2006. 95. o., WIKIPÉDIA)

Szalka

Az érsekség tulajdonában 1893-ban 983 kh, 1911-ben 703 kh földterület volt. A drégelypalánki székhelyű érseki uradalom összesen 3 673 kh-at birtokolt a környéken. Az egykori mezővárosnak 1910-ben 1590, túlnyomórészt magyar lakosa volt. Az első világháború harterein 44 szalkai lakos esett el. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Szobi járásához tartozott, ezután az új csehszlovák állam része lett.

Trianon után az érsekség nagybirtokát elkobozták, részben felparcellázták. A község a galántai székhelyű Hanza fogyasztási és hitelszövetkezet tagja lett, viszont sokat veszített korábbi pozíciójából, hiszen a Magyarországhoz tartozó közeli településekkel megszakadtak kapcsolatai.

1938-45 között ismét Magyarország része lett. Az esztergomi érsekségnek 540 kh, a helyi római katolikus egyháznak 100 kh, a községnek pedig 93 kh birtokát mutatták ki. A helyi mezőgazdasági termelés magas színvonalát bizonyítja, hogy 489 ezüstkalászos gazdát tartottak számon. A második világháború

újabb 13 szalkai életet követelt, 21 lakost pedig eltűntnek nyilvánítottak.

1945 után központi település szerepkörhöz jutott Szalka, a fő megélhetést továbbra is a mezőgazdaság biztosította. Ez a tradíció többé-kevésbé máig is megmaradt. Jelenleg a község határában a HITMIX termelőszövetkezet és 19 magángazdálkodó műveli a földeket. Külterülete: Hlbokó-major.

Munkaalalmat helyben az üzletek, vendéglátóhelyek, benzinkút és panzió biztosítanak, mintegy 30 fő részére. A szolgáltatásokban magánvállalkozók működnek. Ma 1073 lakosának 93%-a magyar. (PETROVAY RESKO, 2004. 10-11. o.; BRUNDA, 2006. 96. o., WIKIPÉDIA)

Ipolykiskeszi

1910-ben 548, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A községben 12 család gyászolta hozzátartozójukat, akik nem tértek vissza a háborúból szülőfalujukba. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Vámosmikolai járásához tartozott.

Kiskeszi az 1921-ben megtartott népszámlálás adatai szerint közigazgatásilag Nyitra vármegye Párkányi járásához tartozott. A község lakossága 574 fő, akik mezőgazdaságból éltek. A szegényebbek az esztergomi káptalan birtokán cselédként, alkalmi munkásként dolgoztak. 1924-ben a káptalani birtokon dolgozó munkások és cselédek a rossz ellátás és fizetés csökkenés miatt sztrájkba léptek.

Az 1930-ban megtartott országos népszámlálás adatai szerint a község lakossága 603 fő volt. 1936-ban a káptalani birtokon dolgozó munkások ismét sztrájkot hirdettek, mivel a gazdasági vezetés csökkenteni akarta a napszámbevételeket és egyéb járandóságait.

1938 és 1945 között Magyarország része volt. 1941-ben a község határához 1554 kh tartozott. A háború végén a lakosságot Kemence, Bernecebaráti és Patak községekbe lakoltatták. Amikor visszatérhettek otthonukba, siralmas állapot fogadta őket: a lakások megrongálva, kifosztva, az állatállomány elhurcolva – így kellett megkezdeni az újjáépítést. Az emberek kénytelenek voltak koldus módra bejárni mindazon vidékeket, ahol a háború kevésbé pusztított a Garam és Ipoly vidékénél. Mindenekelőtt vetőmaghoz igyekeztek hozzájutni, hogy a tavasz közeledtével megkezdhessék a mezőgazdasági munkákat, hogy biztosítsák az esztendő kenyerét. A földeket kézi erővel művelték meg, mivel nem volt igavonó állat. 1945-ben igen csekély volt a termés.

A következő nagy csapás a magyar lakosság megfosztása állampolgári jogaitól, majd sok családot kitelepítése Csehország Szudéta-vidékére, hogy ott cselédként dolgozzanak, másokat pedig Magyarországra telepítettek.

1950-ben megindult a közlekedés: a párkányi ČSAD (Csehszlovák Autóközlekedési Vállalat) autóbuszjáratot indított Kiskeszi község és a párkányi vasútállomás között. A járat lehetővé tette a lakosság utazását Párkányba, majd a környező falvakba.

1952-ben megalakult az egységes földműves-szövetkezet, majd 1953-ban feloszlott, s továbbra is magángazdálkodás folyt 1959-ig.

1952-ben a községben lévő határórlaktanyát kiürítették, és helyi célokra használták (hnb iroda, efsz iroda, óvoda). Lebontották a régi községi kovács- és kanászházat, helyükön kultúrotthon épült.

1959-ben hosszú agitációs munka után megalakult az egységes földműves-szövetkezet, melynek elnöke Petrik Lajos lett. Telepet építettek, ahol a szövetkezet állatállományát és gépparkját helyezték el. Az efsz megalakulása helyi munkalehetőséget biztosított. A terményhozamok növelésével, az állatállomány gyarapításával emelkedett a szövetkezeti dolgozók életszínvonala (régie épületek átalakítása, újak építése, bútor-, személyautó-, motorkerékpár, tv- és háztartási gépek vásárlása).

1961-ben a lakosság létszáma 722 fő; a község területe: 842 ha. A munkaképes dolgozók 5,5 %-a iparban, 69,1 %-a mezőgazdaságban dolgozik. A községben dolgozók aránya: 66,1 %.

1965-ben megkezdődött az egységes földműves-szövetkezetek „összpontosítása”. Így került sor Kiskeszi, Szalka és Leléd község egységes földműves-szövetkezeteinek összevonására Új élet – Nový •ivot néven. Az egyesített szövetkezet 2558 ha mezőgazdasági területen gazdálkodott, Szalka központtal. Kiskeszi részlegként működött tovább.

1970-ben a lakosság létszáma 693 fő, a munkaképes dolgozók száma 303 fő. Ebből iparban dolgozik 41 fő, mezőgazdaságban 183 fő, a község területén 163 fő.

Az 1970-es évek első felében a faluban bevásárlási központ épült, javultak a közlekedési feltételek is.

Az Ipolyszalka és Kiskeszi közti utat szélesítették, portalanították, majd elkészült a Kiskeszi – Ipolypásztó összekötő út is, mely lehetővé tette azt, hogy az autóbusz-közlekedés Párkány és Ipolypásztó között létrejöjjön. Új munkalehetőség adódott a párkányi cellulózugyárban, mely azzal járt, hogy a fiatalok elhagyták a községet, és Párkányba költöztek. A faluban felszámolták a cigánytelepet.

Az egységes földműves-szövetkezet állami támogatással a terméseredmények növelése érdekében 500 ha-os öntözőberendezést épített. Megtörtént a mezőgazdasági munkák teljes gépesítése, a gyomirtók használatával üzemi méretben a kézi kapálás is megszűnt. A műtrágyák fokozottabb használatával elsősorban gabonából emelkedtek a terméshozamok.

Az 1976-77-es tél rendkívül csapadékos volt, aminek következtében az Ipoly a tavasz beálltáig négyszer kiáradt, és a belvizek nagy károkat okoztak a gabonavetésekben. A mezőgazdasági munkák a korai tavasz érkezévével már március elején megkezdődtek, majd a hőmérséklet elérte a 30 °C-ot. Április elején az időjárás téliesre fordult, egy hétig havazott. A hó belepte a kivirágzott fákat, de kárt nem okozott. A nyár is korán beköszöntött, június elejétől meleg nyári idő lett. Az aratási munkákat Csehországból érkezett kombájnok is segítették. A termésátlag 30-40 q között alakult hektáronként.

1978-79-ben a község határában lévő régi szőlőket felszámolták, majd a rekultivációs munkák elvégzése után új telepítésre és pincék építésére került sor. A szövetkezet gazdálkodásában jó termésátlagot sikerült elérni: a gabonatermés elérte hektáronként a 40 q-t, a jobb földeken az ötvenet is. Az efsz 1000 férőhelyes sertéshizlaldát épített.

1980-ban a lakosság létszáma: 590, ebből munkaképes: 290 fő. Mezőgazdaságban, erdészetnél dolgozik: 141 fő, iparban: 71 fő, szolgáltatásban: 18 fő. A község területén kívül dolgozók száma: 213 fő.

A falu határában jelenleg is mezőgazdasági termelés folyik. A földeket egy gazdasági társaság bérlő, helyi lakosokat nem alkalmaznak. A községben vállalkozás nem működik. Helyi munkalehetőség minimális: óvoda, vegyesbolt, italbolt. A munkaképes lakosság Párkányban, Vámosmikolán, Ipolytólgyesen, Esztergomban, Dorogon és Csolnokon talál munkát. A község 416 lakosából jelenleg 404 magyar nemzetiségű. (MUCHA, 1991. 42-63. o.; BRUNDA, 2006. 96. o.; WIKIPÉDIA)

Ipolypásztó

1900-ban a keresőképes felnőttek közül 218 fő gazdálkodik saját birtokán, mezőgazdasági cselédként, illetve munkásként dolgozik 204. Tíz évvel később 192-192 fő. A cselédként, mezőgazdasági munkásként dolgozók, napszámberből élők nagyobb része az Ipolypásztóhoz csupán közigazgatásilag tartozó, gazdaságilag különálló, gróf Pongrácz Vilmos tulajdonában lévő Vilmos-majorban, valamint a fiáról elnevezett István-majorban lakott. Ipolypásztó népének jó kétharmada a maga ura volt, a saját kis- és középbirtokán gazdálkodott. 1910-ben 1161, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A háború 38 áldozatot követelt a falutól. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Vámosmikolai járásához tartozott. Trianon után a szobi és a vámosmikolai járás Cseh-Szlovákiához került községeinek járási székhelye 1923-ig, s jegyzőség is működött itt.

A Huszár család által a századfordulón épített téglágyérot az állam 1935-ben korszerűsítette. Az újjáépített gyár évi teljesítménye 600 000 téglá előállítására nőtt, néhány családfőnek ipari foglalkozást nyújtva. Mesteremberek, kisiparosok: 5 kovács és gépész, 4 cipész, 2 asztalos és egy kőműves elégíti ki igényeit a lakosságnak. A fejlődő üzlethálózat: vegyeskereskedés, hentes- és rövidárubolt, cipőüzlet vonzza a környékbeli falvak vásárlóit a községbe, ahol a két háború között évente többször is tartanak kirakodó-, illetve marhavásárt.

A nem östermelőként élők száma és a lakosság egészéhez viszonyított aránya nem nagyon változott a század elején:

1910-ben iparból élt 30 kereső, kereskedelemről 10, közlekedésből 10, közszolgáltatásból 7, házi cseléd 13 fő.

1938-ban ipari foglalkozást űz 30 fő, kereskedelemről él 9, közlekedésben dolgozik 14, közszolgálati 12, házi cseléd 12.

1900-ban 419 mezőgazdaságból élőt írtak össze a népszámláláskor, 1938-ban 417 főt, vagyis a lakosság mintegy 70 %-a földműves volt.

A század technikai forradalma eléri, vagy inkább csak megérinti a falut. Szecska- és répavágót, kukoricamorzsolót a nagyobb gazdák vásárolnak ugyan, de csak kézi meghajtásút, amikor Csehországban már villanymotorokkal működtetik a berendezéseket.

A portákon akad gabonatisztító rosta, konkolyozó; ló vontatta lucernakaszáló-gép is, vetni géppel vetnek már, de lovakkal, a kisebb gazdák tehennel szántanak, s hagyományos módon kaszával aratnak. Ami a technika áldásai közül újnak mondható, a legnehezebb munkák közül a cséplést érinti. 1935-ben két traktor hajtotta cséplőgarnitúra, két gőz- és hét motoros cséplő volt a faluban. Tulajdonosaik gabonatedért vagy –tizenegyedért vonultak gépeikkel egyik szérűről a másikra.

A faluban – mint általában az Alsó-Ipoly völgyében – gabonát termesztettek, az önellátás és a piacra vitel kettős követelményének megfelelően: búzát. A holdankénti átlagtermés 9 q körül mozgott. A 10-15 holdas gazda családi erővel általában lebírt aratni; a nagyobb gazdaságoknak egy vagy több pár részes aratót is föl kellett fogadni. Munkájukért a szemnek a tizedét kapták.

A gazda családtagonként 3-4 mázsát tett félre gabonafejadagnak, kenyérnekvalónak a következő aratásig. Meghagyta a vetőmagot, a terményfölösleget pedig eladta. Ennek árából fizette az adót; ebből ruházkodtak, lábbelit vettek. Ha jól mentek a gazdasági dolgok, megéltek. Viszont 1930-ban a gazdasági válság előtti állapotokhoz képest 71 %-kal esett a búza ára, a rozsé 36 %-kal ment lejjebb...

A hagyományos paraszti gazdálkodás rendjét a gabonatermesztésen kívül elsősorban az állattartás szabta meg. Állatszám és birtoknagyság természetesen szorosan összefüggött egymással. Napszámos emberek, mivel a takarmányt nehezen tudták előteremteni, egyetlen tehénkét, egyetlen hízót tartottak. 4-5 holdasok egy-két növendékmarhával, néhány juhval is foglalkoznak már. 10 holdon felülieknek istállóiban állt egy pár ló, egy-két fejőstehén, ugyanennyi növendékmarha, egy vagy két anyadisznó, négy-öt süldő, öt-tíz juh, ezen kívül nyulak, tyúkok, libák, kacsák esetleg pulykák.

1938 és 1944 között ismét Magyarországhoz tartozott. Az újabb háború után magyar lakosságából több száz embert telepítettek ki erőszakos módon, emléküket a templom tornya alatt emléktábla hirdeti. Ma 413 lakosából 277 magyar, 136 szlovák nemzetiségű. (ZALABAI, 1984. 244-248. o.; ZALABAI, 1985. 40-61. o.; WIKIPÉDIA)

Ipolybél

1890-ben a községben több módos földesúr birtokolt. Krascsenits Imre 299 kh, Rakovszky István 261 kh és Bossányi Rudolf 134 kh területű gazdaságot tartott a községben, de a Nagy és a Simonyi család, továbbá Talián bárónó is rendelkezett kisebb uradalommal.

1910-ben 509, túlnyomórészt magyar lakosa volt. Az első világháború harcterein 21 béli lakos esett el. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Vámosmikolai járásához tartozott. 1918 után a községet az első Csehszlovák Köztársasághoz csatolták. 1938 és 1945 között ismét Magyarországhoz tartozott.

A helyben birtokló földesurak bérbe adták birtokukat. Bérelt földön gazdálkodott Szeszler Sámuel, Kádek Béla, Albert Dezső és 1945-ig Bán János. Vidder Albert, Csillag Károly és Aladár önálló birtokok tulajdonosai voltak.

Helymegjelölés nélkül említenek egy kisebb Ipoly-hidat, melyet 1944-ben (Dobrovolni Antal és id. Olexa József szerint 1938-ban) a levegőbe röpítettek. Trianon előtt ladik szállította az utazókat az Ipolyon keresztül Vámosmikoláról Ipolybéltre, vagy vissza.

A községben saját gőzcséplőgéppel Trávnicek András járt csépelni. 1927-ben sztrájkoltak a falu mezőgazdasági munkásai. Tíz évvel később katasztrofális jégeső sújtotta a falut, majd röviddel utána árvíz pusztított. Az 1950-es években a jrd elnöke Babicska József. Ma 274 lakosa van, melyből 251 magyar. (REŠKO-TENCZEL, 1998. 3-15. o.; WIKIPÉDIA)

Ipolyszakállos

1910-ben 1117, túlnyomórészt magyar lakosa volt. Az első világháborúban 43 lakosa maradt a csatatereken. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Vámosmikolai járásához tartozott, majd az új csehszlovák állam része lett.

Dobrovolni Antal gazdálkodással kapcsolatos feljegyzései:

1920: az esztendő nyarán sok eső esett, jó sarjútermés volt. A dohányt szabadon lehetett ültetni Ipolyszakálloson.

1921: a gabona kötött forgalmát felszabadították, aminek következtében ára magasra szökött.

1922: adófajták szaporítása, emelése; vagyondézsmá kivetése.

1923: házhelyeket parcelláztak a községben, melyek eladásra kerültek. Az 1921-től működő helyi depóban jórészt hitelből vásárolták az építkezők az építkezési anyagot.

1924: áprilisban az Ipoly nagy árvize elérte a védsánc magasságát. Esős nyárelő, majd forróság, mely a gabonánál szemszorulást okozott, s gyenge lett a termés; kukorica jól termett. Száj- és körömfájás volt a községben.

1925: száraz esztendő, tűrhető gabonatermással; korán tavaszodott: február 15-én már vetettek. Szeptemberben földosztás!

1926: nyáron nagy árvíz volt; az Ipoly június 3-án öntött ki először, a teljes árterületet elborítva. Később ez még háromszor megismétlődött, emiatt a széna egész nyáron vízben állt és a sarjúval együtt ősszel lett lekaszálva. 1925 végén a lontói Vertheimer kezdeményezésére mozgalom indult az Ipoly alacsonyabb pandalrészeinek feltöltésére a lontó-szakállosi határszakaszon. A költségek fedezésére ipolyszabályozási járulékot vetettek ki. A munkák 1926 tavaszán kezdődtek, de az árvizek az új töltéseket többször megrongálták, s helyenként az árvízveszély inkább fokozódott. Az Isten-hegyen nyáron felhőszakadás volt, mely a Lontai-patakot úgy megduzzasztotta, hogy kiöntött. A csapadékos nyarat hosszú száraz ősz követte.

1927: munkálkodtak a fagyosszentek.

1928: a június 3-i fagy a kapásnövényekben okozott károkat. A nyár száraz volt és forró, de gabonából rekordtermés született.

1929: az 1928/29. tél rendkívüli hideget, nagy havat hozott; karácsonytól március derekáig erős fagyok voltak, február 10. táján – 38 $^{\circ}$ C-ot mutatott a hőmérő. A kemény hideget az ellő juhok és a szőlőhegyen lévő diófák sínylették meg leginkább. Az Ipolyt vastag jégtakaró fedte, melynek elolvadása szerencsére nem okozott jégtorlódást.

1930: az enyhe tél után Szakálloson és környékén bogárveszedelem (tücskök, répabogarak, drótféreg) volt; a gabona féltermést adott, 5-6 q-t holdanként. 1930 után viszont a gyengébb szőlőtermő évek után bőtermő évek következtek.

1931: a világméretű nagy gazdasági válság hatása jelentkezik; a kemény tél után februárban a hirtelen olvadás árvizet okozott. Áprilisban még fagyok voltak, majd gyors fölmelegedés, száraz tavasz következett, ami emberemlékezet óta nem tapasztalt gyenge gabonatermést hozott a vidéken. Szakálloson a próbacséplés hatósági ellenőrzés mellett 2 magyar holdról 2 métermázsa és 40 kilogramm búzatermést eredményezett, mely a környező községekben is jellemző volt. A kukorica, szőlő és gyümölcsstermés kielégítő volt. Október 31-én délután négy órakor 10 másodpercig tartó földrengés volt.

1932: Szakálloson működött az évben a telekkönyvi betétszerkesztő bizottság, mivel sok régi visszas ügyet rendezni kellett. Az 1925-ben és 1928-ban kiosztott földek eladására is ez év őszétől került sor. Értékük minőség szerint kataszteri holdanként 30 – 17 métermázsa búza ára.

1933: motoros vonatokat állítottak járatba a Párkány – Csata – Ipolyság vonalon. Továbbfolytak a telekkönyv betétszerkesztési munkák, a község határát pedig osztályba sorolták. Augusztus 15. és november 7. között újjáépítették az Ipoly-hidat. Néhány évi pangás után fellendült a csempészet. Egészségügyi okokból a juhaklok lebontásra kerültek, és egy helyen, összevontan újat építettek.

1934: a korai szárazság miatt a gabona szára kicsi maradt. A június végi lontói felhőszakadás következtében a patak úgy megáradt, hogy a Nagypáston a védsáncon áttörve elárasztotta a falu mélyebb fekvésű részeit. Ősszel megszűnt a gabona szabadkereskedelme, és életbe lépett a gabonamonopólium. A Csehszlovák Gabonatársaság vette kezébe a gabonakereskedelmet, mely bizományosok által vásárolta fel a termelők gabonáját. Kimutatási könyvecskéket állítottak ki a gazdáknak, melyeket a községi elöljáróság és a bizományosok töltöttek ki. A bizományosok – Grünvald és Kohn Márk – az előírt árakat fizették ki, miután a Gabonatársaság levonásait megtették. A szeszélyes időjárás miatt augusztus közepétől már az őszi betakarítás is megkezdődött, a hosszú ősz után a tél csak karácsonykor köszöntött be.

Krónikásunk felsorolja a nagyobb tüzeseteket is: szalmás házak, sérűtüzek – géppel együtt; asztagtüzek,

tüzek a pincéknél, dohányszárító, mozdony szikrájától meggyulladt széna.

A háború alatt és utána néhány évig a földművelés nagyon jól jövedelmezett, ugyanis a gazdasági terményeknek nagy keletjük volt. A szegényebb nép is a föld után vágyódott, remélvén, hogy könnyebben megél, ha saját földjén dolgozik, mintha a másokén napszámban vagy más bérmunkában. Mindezek következtében nagy lett a földéhség, és a földek ára nagyon megnőtt. Szakálloson ezt az 1925. évi majd 1928. évi földosztás elégítette ki. A földosztás törvény alapján, az 1924-ben alakult Agrárpárt irányításával, kivitelezésében ment végbe. Beszélnek, hogy Huszár Tibor földesúr 20 hold földet ígért Dobrovolni Jánosnak azért, hogy ne írja alá a Szakállosra szóló földreformkérő nyilatkozatot. A földosztás azonban végbement, mindkét alkalommal az ipolysági földhivatal osztotta ki a földeket. A kiadott földeket a földigénylők bérbe kapták, 1931 ősziig fizették utána a bérleti díjat. Ekkor a lefoglalt földeket a földhivatal átadta volt tulajdonosának szabadkézből való eladásra. Ennek lebonyolítását Holló József ipolysági ügyvéd végezte. 1929-ben Huszár Tibor megmaradt földjeit felkínálta a szakállosiaknak megvételre, de csak 6 gazda élt a vásárlás lehetőségével, a többi Holló kezére került. A földosztás tanulsága: akinek pénze volt, annak lett földje is!

A község 1938 és 1944 között újra Magyarországhoz tartozott. A második világháborúban 27 lakosa vesztette életét, és 10 zsidó származásút hurcoltak el koncentrációs táborba. 1945 után a hontalanság, számkivetettség is sújtotta a szakállosiakat: a deportálásnak és lakosságcsereinek 39 család esett áldozatul.

A falura kihatott a szövetkezetesítés is. A több község határában eredményesen gazdálkodó jrd elnöke volt az 1970/80-as években Németh István, majd utolsó vezetője az ezredfordulóig Demeter István.

A „bársonyos forradalom” pozitív és negatív következményeit is érzi a lakosság. 2000-ben még működött a mezőgazdasági szövetkezet, a NATUR PRODUKT, amely mézfeldolgozással és csomagolással foglalkozó vállalkozás és a Cornexi-Univer Kft, mely Magyarországról beszállított termékek forgalmazását végzi.

2005 májusában a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetség a Kertészeti Egyetem településtervező mérnökhallgatóival egyhetes helyzetfeltáró falukutatást végzett Kemencén és Ipolyszakálloson az Ipolymenti kistérségi életének, gondjainak megismerése céljából. *A nyílal átlőtt (béke-)galamb „gyógyítása”*. *Falukutatás egy határmenti kistérségben* címmel összegzett tapasztalataikban Szakállosról ezt olvashatjuk:

„A 900 körüli lelket számláló falu a '60-as években még másfél ezres lélekszámú, virágzó agrártelepülés volt. Mára helyi szolgáltatás nélküli (az orvos és a fodrász is a környékből jár át), áthelyezett, központosított közigazgatású (Nyitra, Léva), munkanélküliségtől (statisztikailag 20%), előregedéstől és elvándorlástól szenvedő kistelepülés lett.

A történelmileg jellemző szarvasmarha-, sertésenyésztés, szőlészet (otelló), méhészet, vadászat, halászat majd a közelmúltbeli fűszerpaprika-termesztésből *csupán a méhészet – helyi mézfeldolgozó üzem alakult nemrég – és egy dán gazda sertéshizlaldája* maradt a termelőszövetkezet 2003-ban történt megszűnése után. A földek javát gabona- és kukorica-termesztésre bérlő dán vállalkozóval „gondok vannak”. Adott ugyan sertéshúst a közös faluünnepekre, de nem veszi figyelembe a helyi hatóságok környezetvédelmi előírásait, a sertéshizlaldájából származó szennyvíz kapcsán nem hajlandó együttműködni a falu szennyvíztisztítójának létesítésében. Nyilvánvaló, hogy termelési költségeinek minimalizálására törekszik, termelésének externális költségeit (pl. szennyvíz-probléma) a falura hárítva. Telephelyét „néma” biztonsági őrök vigyázzák.”

Ipolyszakállos 862 lakosából 2001-ben 744 magyar és 111 szlovák, majd 2006-ban 871 főre nőtt népessége. (DOBROVOLNI, 1935. 246-270. o.; BUDAI, 2000. 8. o.)

Lontó

A XX. század elején 11 kisebb-nagyobb úrilak állt a faluban. 1910-ben 822, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Vámosmikolai járásához tartozott.

A falu határának mintegy 80 %-át a század közepéig az uradalmi földek, nagybirtokok tették ki. Tizenegy uradalomban cselédséget is tartottak. Legnagyobb a Beöthy-féle volt, melyet a '20-as években egy Nágel nevű úriember bérelt. Több mint ezer katasztrális holdja volt, és 40 cselédcsaládot tartott. A Farkas-hegyi birtokon 8 család lakott, valamennyinek egy szobája és közös konyhája volt. A cseléd a házon kívül kapott még 2 ár (100 m₂) zöldségeskertet, 900 - %-öl kukoricaföldet, s minden negyedévben 150

csehszlovák korona készpénzt. Tarthatott sertést, nyulat és kacsát.

A faluban 11 nagygazda élt, kiknek a birtoka 40-100 hold között volt, és igen sok zsellérvadék. Nekik egy darabka földjük és szőlőcskájuk volt. Napszámba jártak, nyáron aratni szegődtek. Az uradalmakba került cselédek közül többen a faluban maradtak.

Egy 1926-ból származó feljegyzésből megtudjuk, hogy a mintegy 3000 kh határ művelési ágak szerinti megoszlása: szántó 80 %, erdő 10 %, rét 5 %, szőlő, liget, kert, terméketlen terület 5%. A tagosítás alkalmával csakúgy, mint a megyében másutt, a területet három vetőre osztották, melynek következtében a községben gazdálkodási rendszerként a hármasszorgó dívik. Az ugart vörös lóherével, lucernával, kukoricával és répával szokták bevetni, beültetni. Jobb ekék, boronák alkalmazásával, továbbá az őszi szántásokkal jelentékenyen emelik a föld termőképességét. A földtől elvont anyagok pótlásában, trágyázásban mutatkozó hiányok megszüntetésére foszforsavas műtrágyát használnak, főleg a búza, rozs és cukorrépa alá, a terméseredmények által igazoltan eredményesen. A falu főterménye a búza, mely a bevetett terület egyharmadát teszi ki. Előveteménye vörös here, bükköny, lucerna vagy kapásnövény. Az üszöggomba ellen általánosan elterjedt a pácolás. Rozsot kisebb mennyiségben termelnek. Nagyobb jelentőségű az árpatermelés, az elsőrendű sörárpa igen keresett. A kalászosok közül kisebb mennyiségben termelnek még zabot is. Kapásnövények: tengeri, burgonya, cukor- és takarmányrépa. A hüvelyesek közül a bab, borsó, kisebb mennyiségben a lencse fordul elő, s termelik a mákot is. Kereskedelmi növények: kender s újabban a dohány. Terjedőben a gyümölcsstermesztés is: a szilva különböző fajtái, alma, körte, cseresznye, barack szinte minden gyümölcsösben található. Elég intenzív a szőlőművelés is, a fehér és vörös otellót, valamint az amerikai ripária fajokat kedvelik. A mezőgazdasági termékek fedezik a lakosság szükségletét, emellett a felesleget piacra viszik.

A község határában erdőkincstári terület nincs, a községé 14 kh, úrbéres terület 3 kh, a többi magánosoké.

Az állattenyésztés legfontosabb ága a szarvasmarha-tenyésztés. A magyar fajta újabban háttérbe szorult, helyét a berni és a szimentáli foglalja el. A magyar szarvasmarha főként igásökörként fordul elő. Megfelelő legelőterület hiányában a lótényésztés csekély jelentőséggel bír. A sertésenyésztés elég intenzív, s a baromfitenyésztés is virágzó. A kecskenevelés különösen a szegény családoknál általános, méhészet 3-4 gazdánál található.

Feldolgozóipara tejfeldolgozásból, gyümölcsaszalásból, szeder-, törköly- és szilvapálinka égetéséből áll. Piacra elsősorban libát és kacsát tudnak szállítani.

A második világháború után az uradalmi földek az állami gazdaság használatába kerültek, mintegy 1717 ha. 1956-ban a magángazdák földjét is elvették, és 460 ha földterületen megalakult a szövetkezet. 2006-ban 727 lakos lakta. (CSÁKY, 1996. 2-7. o.; PÁLINKÁSNÉ, 1926. IV-V. és VII. és WIKIPÉDIA)

Szete

Az 1890. évi népszámláláskor a Szobi járás része, 592 lakossal, 88 lakott házzal, 2 675 k. hold földterülettel. Az esztergomi érsekség birtokaként a községhez tartozott a szeteharaszti major.

1910-ben 679, túlnyomórészt magyar lakosa volt. Az első világháború 16 szetei áldozatot követelt. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Vámosmikolai járásához tartozott. A trianoni határ elszakította Szetét a Börzsöny alatti községektől: Tésától, Bernecétől, Kemencétől és Vámosmikolától. Fokozatosan tönkrement a Vizsolajszy-birtok, az 500 holdas Skadra-birtok, gazdát cserélt a Vörös-major. Jöttek a községbe új lakók távoli vagy közelebbi uradalmakból. 1933-ban a Neumann-birtokból adtak el földeket a községbe települt szlovákoknak

1938 és 1945 között újra Magyarország része. 1945. október 25-én a 88/1945 számú Beneš dekrétum értelmében 42 helybéli magyar férfit csehországi kényszermunkára rendeltek. Miután egyikük ellenszegült, hasba lőtték, egy másik személynek pedig a lábát érte a lövés. Ezt követően a 40 férfit Csehországba hurcolták.

Az ötvenes évek sem hoztak jobb életet Szete számára: elvették a keservesen szerzett földeket, s a lakosság szövetkezetbe kényszerült, majd összevonták az ipolyszakállossal. 1977-ben a körzetesítés áldozata lett a falu, 1985-ben pedig az Ipoly-szabályozással tették tönkre a folyómentét. 1989-ben újabb

hullámvölgy következett: bár visszanyerte önállóságát, a szövetkezet, szinte az egyetlen helyi munkalehetőség viszont megszűnt. Nőtt a munkanélküliség, fogyni kezdett a lakosság. A szövetkezet megszűnése után Gulyás Gábor mérnök fogott földművelési vállalkozásba, amivel néhány főnek munkalehetőséget teremtett. Továbbá néhány méhész, sírköves és műbútorasztalos tevékenykedik a faluban. 2006-ban 295 fő lakta. (CSÁKY, 2003 (a) 6-10. o.; WIKIPÉDIA)

Százd

1893-ban gróf Steinlein Ottó (1560 kh) és Ivánka László (384 kh) tulajdonában van Százd mezőgazdasági területének jelentős hányada. 1911-ben is ők voltak a nagybirtokosok, míg a volt úrbéresek 280 kh-at bírtak. Ebben az időben alakult meg a helyi fogyasztási szövetkezet. 1910-ben 691, túlnyomórészt magyar lakosa volt. Az első világháború 30 emberéletet követelt. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Ipolysági járásához tartozott.

Az 1918-as esztendő gyökeresen megváltoztatta Százd életét is: Csehszlovákia része lett a község. A lakosok életfeltételei azonban nem változtak. Továbbra is mezőgazdasági munkából éltek. 1920 után több szlovák és 2 német család telepedett le. 1930 után a határ menti övezetben elrendelt védelmi vonal megerősítése során 4 betonbunker épült a falu határában. Homokkővet adó kőbánya is üzemelt, továbbá homokbánya és agyagkitermelő-hely a község határában.

Százd határában a XIX. század második felében több major épült.

Galagonyás-major – gróf Chorinszky Igó építtette, később gróf Wilczek Henrik örökölte, 1920 után Wágenhoffer Ferenc birtokába került. A majorhoz kúria tartozott istállókkal, magtárral, gazdasági épületekkel és cselédlakásokkal. 1948-ban elkobozták és a zselízi Állami Birtokhoz csatolták. A '60-as években új istállókat építettek az állattenyésztés bővítésére, később tojókat és csirkéket neveltek itt. 1990-ben a major visszakerült Wágenhoffer unokájának, a Kriváň család tulajdonába. Vállalkozásuk csődbejutása után a major elhagyatottá vált.

Paulamajor – története hasonló a közeli Galagonyás-majoréhoz, melynek egykor része is volt. 1920 után a Krnáč és a Selecký gazdacsaládok tulajdonába került. Az államosítás után szintén a zselízi Állami Birtok részévé vált. 1975 után birkákat tenyésztettek itt. Az épületek ma romokban állnak.

Ivánkatag-major – a felsőszemerédi Ivánka család építtette. A major az Ipolyság felé vezető út mellett fekszik. Jelenleg 3 család él itt.

Kakasdomb-major – a Chorinszky család tulajdona volt. 1927 után a Prekop család birkákat tartott a majorhoz tartozó területen. Karámok, a tulajdonos lakása és zöldséges kert is volt itt. 1945 után a majort elkobozták, enyészetnek indult és tönkrement.

Szellővár-major – 1920-ban építtette az Antušek, Budáč, Gatial és a Lieskovský család. A modern major épületei 1945 után lepusztultak, ma már csak romok találhatóak az egykor virágzó gazdasági épületek helyén.

A második világháború – mely újabb 30 életet kívánt – után a százdiakra csehországi kényszermunka (18 család) és magyarországi áttelepítés (13 család) várt. A nagybirtokokat elkobozták és szétosztották a szlovák telepesek között, majd megkezdődött a falu szocialista átalakítása. 1950-ben megalakult az egységes földműves-szövetkezet. Az egykori mezőgazdasági termelés magas színvonalának bizonyítéka több épségben maradt magtár. Lakossága 2006-ban 433 fő. (REŠKO-KOVÁCS, 2001. 4-8. o.; WIKIPÉDIA)

Ipolyvisk

1910-ben 1000, túlnyomórészt magyar lakosa volt. Főbb birtokosai a Koháryak, az Esterházyak, a Forgáchok, majd a Breuner család voltak. A faluban a templom és a két kastély mellett malom és az Ipoly folyón komp is működött. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Ipolysági járásához tartozott. 1938 és 1944 között újra Magyarország része volt.

A történelem szintén a határfalvak sorsára juttatta, s csendőrlaktanyás település lett. A szocialista mezőgazdaság sem vitte a legjobb irányba a falut. A rendszerváltozás után szövetkezete is leépült, magyar lakosságának száma csökkent, a szlovákoké emelkedett.

Kövesdi Károly az Új Szó újságírója a lap 2008. október 17-i számában így mutatta be a falu jelenét

és perspektíváját:

„Merre nyithat a világra kaput egy zsákfalú? A határ innenső oldalán a lehetőségek igencsak szűkösek; a szlovák gazdaság fellendülése nemigen részesíti kitüntetett figyelmében ezt a régiót. Ugyanakkor a túloldalon sem fonják kolbászból a kerítést. Bár Ipolyvisk abban a szerencsés helyzetben van, hogy az Ipolyon megmaradt a magyarországi szomszéd községgel, Tésával összekötő takaros hídja, a hozzá vezető utakat mindkét oldalon közöttük kellene építeni. Ez várhatóan meg is valósul, mert bár Ipolyvisk nem tagja a több mint száz települést magába foglaló Ister-Granum Eurorégióknak, a szükséges 350 méternyi utat ez a társulás tervezi megépíteni. Az Esztergomban, Vácott, Rétságon és több helyütt dolgozó ipolyviski munkavállalókat szállító autóbuszok is a délnyugati főút felől érkeznek a faluba, így a híd egyelőre kihasználatlan. Ott jártunkkor csak egy ütött-kopott Wartburg pöfögött el mellettünk, amely almás ládákkal megrakott utánfutót húzott maga után. S ezek a piros gyümölcsök szebben mosolyogtak, mint a jövőbe néző ipolyviski tekintetek. Mert bár a település három társulásnak is tagja (Ipoly Unió, Burda kistérségi társulás, Hont- Palóc kistérségi társulás), ráadásul a Leader-programot szolgáló 18 község társulásában is helyet foglal, sejtethető, hogy ide nem fognak özönlenni az anyagiak. Pedig itt még a helyi érdekű vasutat is sikerült megmenteni; a megszűnésre ítélt Ipolyság–Csata vonalon ma is napjában hat szerelvény közlekedik (6 oda, és 6 vissza). Bár a földműves-szövetkezet megszűnt a kilencvenes évek elején, s a mostani bérlők kevés embert alkalmaznak, és sokan keresik a megélhetésüket a szülőföldjüktől távol (tucatnyian járnak kamionozni Ausztriába, de a magyarországi ipari parkok is sok munkavállalót foglalkoztatnak), a munkanélküliségi arány nem tekinthető tragikusnak: mostanában tíz százalék körüli, amely jobb, mint a tágabb régió átlaga. A külső szemlélő számára a legkézenfekvőbbnek talán az tűnik, hogy ezt a csodás természeti környezetet kellene „megpályázni”, és a meglévő faluképet csinosítani. Utóbbi elképzelést osztja a helység polgármestere, Matyó István is, aki az önkormányzattal a fejlesztési tervbe beleépítette a község rendezését. A falu pályázik a csatornahálózat megépítésére, majd elvállik, mennyi sikerrel. A tervek gyakorlati megvalósulása már tulajdonképpen elkezdődött, a futballpályáját például az egész környék megirigyelhetné: a füve öt éve öntözött, a fedett lelátó egyre szebb külsőt kap, s hamarosan új öltözők is épülnek. 2007-től vezeték ivóvizet ihatnak a viskiek, de felújították a közvilágítást is, amely kétharmados megtakarítást eredményezett. A kultúrával már nem ilyen fényes a helyzet: a Csemadok helyi szervezete túlélte ugyan a rendszerváltás utáni recessziót, a fáklyavivők azonban hiányoznak, akárcsak a tánccsoport, amely rövid fellángolás után megszűnt.” Lakónépessége 2006-ban 675 fő. (CSÁKY, 2003 (b) 186. o., WIKIPÉDIA)

Pereszlény

A Börzsöny lábánál, az Ipoly bal partjának lapályán fekvő település a mezőgazdasági termeléshez igen jó természeti adottságokkal rendelkezik. A XX. század elején a faluban több 50 holdas gazda is volt, házatlan zsellér vagy cseléd nemigen. A határban a búzatablákon a két sorba rakott, hosszú asztagok között volt a szérú, itt csépeltek. A nagygazdáknak a századforduló idején már volt 5 tüzesgéjük és egy „magánjáró” cséplőgéjük.

Az első világháború 25 férfiéletet követelt a trianoni békeszerződésig Hont vármegye Ipolysági járásához tartozott községből.

A másodikban is ott veszett hét, s rajtuk kívül sebesültek és polgári áldozatai is voltak a világégésnek. A béke sem kímélte a községet: négy családot Csehországba deportáltak, ötvenkettőt pedig Magyarországra telepítettek. Itt hagyott javaikat idegenek könnyűszerrel megszerezték, akik aztán a gazdag portákat lezüllesztették, s a maradék őslakosság idegenekkel keveredett. Az egykori jó gazdafalu természetes rendje, az évszázadokon fennállt szilárd belső egyensúly felbomlott. Ennek nemcsak az idő természetes múlása, s a szükségszerű változások az okozói, hanem elsősorban a nem várt tragédiák, az erőszakos és természetellenes beavatkozások. A háború okozta sebek, a kitelepítések és a szövetkezetesítés mindennemű természeti katasztrófánál érzékenyebben érintette a községet. Az egységes földműves-szövetkezet elnöke 1960 körül Pásztor Lajos, aki a főiskola elvégzése után a zselízi állami gazdaságba ment dolgozni. A pusztulás betetőzéseként elvették önállóságát, s 1980-ban Ipolysághoz csatolták, azóta vasútállomása sincs. (CSÁKY, 2003 (b) 188-190. o.; Danis F. közlése; WIKIPÉDIA)

Gyerk

1910-ben 567, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Ipolysági járásához tartozott.

Kedvező természeti adottságai: az Ipoly és a Selmec bőséges hallal látta el lakóit, meghajtotta malmait; gazdag rétjei ellátták a gulyát, ménest; megtermelt a gabona, dinnye, zöldség, szőlő; erdeje fát adott. Földrajzi fekvése is kedvező: vasút és főút egyaránt lehetővé tette a gazdák, kofák piacokra, vásárookra való eljutását. Nagyobb birtokos nem telepedett le a faluban, így a gazdáknak bőven volt földjük, mutatókat építettek.

A háború alatt a falut lebombázták. 1946/47 fordulóján 14 család 46 tagját deportálták Csehországba. Magyarországra több mint ötven család kétszáz tagját telepítették. Helyükbe Magyarországról és északról szlovákok kerültek, a magyarok aránya lecsökkent. Az egységes földműves-szövetkezet elnöke Kaplán György Magyarországról áttelepült lett.

1979-ben Ipolysághoz csatolták, majd 1998-ban újra önálló község lett. 2001-ben 339 lakosából 196 magyar és 140 szlovák, 2006. évi adatok szerint 306-an lakják. (CSÁKY, 2003. (b) 173. o.; Danis F. közlése; WIKIPÉDIA)

Ipolyság

Az első világháborút követően a város a Csehszlovák Köztársaság részévé vált. Az Ipoly folyó választotta el Magyarországtól, a bal parton fekvő Homok városrész csak a két ország külön megegyezése után került kivételesen szárazhatárként az új államhoz. Egy ideig a csehszlovák államban is megye- és járási székhely maradt a város, ugyanis 1922. december 31-ig még fennállt Hont megye. Az 1923. január 1-től hatályba lépő közigazgatási reform alapján Ipolyságot és környékét a Zólyomi (Zvolen) nagymegye Korponai (Krupina) járásához csatolták. A megyei és a járási hivatalok megszűnésével sokan elveszítették állásukat, többen elköltöztek, Magyarországra települtek, más munkalehetőség után néztek.

Az 1920. évi összeírás szerint a városban 4 696 lakos élt, közel 80 %-ban magyar, 18 % cseh és szlovák, 1,5 % német és nem egészen 1 % más nemzetiségű. A megyeszékhely rangját elveszített város továbbra is az Ipoly mente rangos települése maradt, ezt alátámasztja, hogy lakossága 1930-ban már 5804 főre emelkedett. Az új telepések főleg Csehországból jöttek, kihasználva az országos pénzügyi támogatásokat. Új vállalatok jöttek létre, így Homokon az Ulč-féle malom. A fellendülést megakasztotta az 1929-33 közötti gazdasági válság, és a vele járó munkanélküliség.

Még az első bécsi döntés meghozatala előtt, 1938. október 11-én visszacsatolták Magyarországhoz Ipolyságot, mint Dél-Szlovákia első városát. Az elkövetkező évek azonban a háborús előkészületek jegyében teltek, ami az életszínvonal csökkenésében is megmutatkozott. A város a környéken folyó gazdálkodás színvonalának emelésében többek között az 1941. szeptember 1-jén megnyílt mezőgazdasági szakiskola alapításával, és az itt indított kétéves „aranykalászos” és egyéves „ezüstkalászos” oktatással vett részt. Ezeket a gazdátanfolyamokat sokan látogatták a környékről.

Ipolyság 1945 és 1949 között ismét a Korponai járáshoz tartozott, de a helyi ügyek intézésére járási kirendeltség is működött a városban. 1949. január 1-jével ismét visszaállították az Ipolysági járást, így 1960-ig a város újra járási székhelyként funkcionált.

Új üzemek alakultak:

- ČSAD (Csehszlovák Automobil Forgalom) helyi üzeme
- A betonelemeket gyártó ZIPP (1953)
- Milex tejüzem (1953)
- Járási Építkezési Vállalat (1953)
- Egységes földműves szövetkezet alakult 76 taggal, első elnöke Makray Ferenc. 1974-ben egyesült a tescmagi, pereszlenyi és az ipolyviski szövetkezettel, s 3500 hektáron gazdálkodtak.
- Szolgáltatások Háza – kommunális üzem (1958)
- Strojstav – útépitő gépek generáljavítására szakosodott gyáregység, mely külföld megrendeléseket is teljesített (1960; 1980-ban 311 főt foglalkoztatott)
- Mezőgazdasági Állami Birtok (állami gazdaság)

- Pleta kötőüzem (1965-ben 85, főként női alkalmazottal kezdte meg a termelést, de 1985-ben már 650 asszonyt foglalkoztatott.
- Garammenti Vízgazdálkodási Vállalat
- Állami Erdőgazdálkodási Vállalat
- Gazdasági területen sokat jelentett a városnak a Barátság kőolajvezeték kiépítése, melynek Tompán épült meg az üzemegysége 1962-ben, de a dolgozók részére a városban épültek lakások.
- Új péküzem épült

A város 1960-ban újabb területi átszervezésnek lett az áldozata: az Ipolysági járást beolvastották a Lévai járásba, a város megszűnt, mint járásközpont.

Nemcsak a város, hanem környékének mezőgazdaságáról is értékes adatokkal szolgált az egegi születésű, Ipolyságon élő Danis Ferenc agrármérnök, a mezőgazdasági szakközépiskola ny. igazgatója, Ipolyság város krónikása. A főiskola elvégzése után 1957-1960 között az Ipolysági járás mezőgazdasági osztályának vezetője, majd a járás megszűnése után, 1960. szeptember 1-jétől a helyi mezőgazdasági szakiskola tanára, igazgatóhelyettese majd 1968-tól nyugdíjazásáig, 1992-ig igazgatója.

Az ipolysági mezőgazdasági iskolák története című munkájában a csehszlovákiai változásokat – saját életéből hozott példával is megerősítve – ekként összegzi:

„ A mezőgazdaságban ... gyökerestől meg kellett változtatni az eddigi termelési viszonyokat: a kis- és középparaszti gazdaságok helyett létre kellett hozni a szövetkezeteket, a volt nagybirtokok helyett pedig állami gazdaságokat kellett alakítani. A 'szövetkezetesítés' nagy feladatát a kommunista párt vállalta magára. A meggyőződés eszközeiben sokszor nem válogattak a megbízott agitátorok. Igyekeztek a lehető leggyorsabban meggyőzni a szövetkezeti tagság előnyeiről a falu népét. Már az 1949-52-es években megalakultak az első szövetkezetek. A nagy igyekezetből sokszor nem az a cél valósult meg, amelyek a törvényben megfogalmazódtak: a kizsákmányolás nélküli nagyüzemi termelés, amelyben önkéntes alapon dolgoznak a tagok a közös cél érdekében. Nem egy esetben ezért bizony ellentét, de ellenszenv is fejlődött ki a szövetkezeti mozgalommal szemben. A szövetkezetek mezőgazdasági területe csak lassan növekedett a kis- és középparasztok földjeivel, ezért a járási hivatalok 'belső rendeletekkel' igyekeztek a szövetkezeti 'közöst' növelni: egyházi, úrbéri, községi és konfiskált földeket kaptak meg a földnélküli szövetkezeti tagok művelésre. Jellemző erre a folyamatra az én esetem is. Miután 1951-ben leérettségiztem, továbbtanulásra jelentkeztem a kassai mezőgazdasági- és erdőmérnöki főiskolára. A sikeres felvételi vizsga után közölték velem, hogy addig nem folytathatom a még megkezdetlen tanulmányaimat, amíg meg nem győzöm szüleimet, hogy lépjenek be a szövetkezetbe. Édesapám akkor 55 éves volt, én 20 múltam. Becstelenségnek tartottam ilyen követeléssel apámhoz fordulni, bár éreztem, hogy a kedvemért rögtön aláírná a belépési nyilatkozatot. Inkább jelentkeztem önként a podbrezovái vasgyárba, ahol miután elvégeztem a vasesztergályos tanfolyamot, mint szakmunkás dolgoztam egy évet. Onnan jelentkeztem aztán továbbtanulásra. Akkor már nem kellett igazolás a szüleim tagságáról, elég volt a vasgyár ajánlása.” (DANIS, 2001. 10-11. o.)

Az Ipolysági járásban – melyhez 33 község tartozott – a szövetkezeteket 1950-től szervezték, 1957-ben már 90 % körül tartottak. 1960-ig be is fejeződött a szövetkezetesítés. A toborzásban adatközlőnek, mint a közigazgatásban dolgozó agrárszakembernek nem kellett részt vennie, ezt nem is várták el tőle. A járási nemzeti bizottság vezetői akkor már kiforrottabb gondolkodásúak voltak: szakmai tudást is elvártak tőlük. A járási nemzeti bizottság elnöke akkor a szécsénykei Szebellei János, elődje Nikolett János volt.

Az 1950-es években az *egy falu – egy nóta* elvet követték, az 1960-as évek közepétől viszont megkezdődtek az egyesítések. Az egységes földműves-szövetkezet rövidítve: efsz, szlovák rövidítése jrd, amit „magyarítva” (népi etimológiával) *jégerdőnek* hívtak. Az ipolysági szövetkezet elnöke 1960 körül a pedagógiai végzettséggel rendelkező Szikszai Vilmos, aki korábban a lontói állami birtokon dolgozott nagybátyja mellett, majd a járási hivatal gazdasági osztályának vezetője volt.

A szövetkezetekben kevés olyan vezető akadt, akinek kellő szakmai felkészültsége és megfelelő emberi magatartása lett volna. A járásban csupán három agronómus – vezető rendelkezett magyaróvári akadémiai végzettséggel. A többiek csak az alapiskolát végezték el, s a paraszti gazdálkodásban szereztek termelési gyakorlatot. A mezőgazdaság igényének teljesítésére engedélyezték 1956. szeptember 1-jével az Ipolysági Mezőgazdasági Műszaki Iskola (Poľnohospodárska technická škola) működését növénytermesztési-állattenyésztési szakon, magyar tanítási nyelven!

Tesmag és Hídvég között az Ipoly mellett rizstermesztéssel is kísérletezett az Ipolysági Állami Gazdaság. Az állami gazdaságokat az egykori uradalmak területén szervezték, a földek különböző települések határában feküdtek. Igazgatóság Léván, Zselízen és Ipolyságon működött. Az ipolyságinak Julius Vi•az majd nyugdíjazásáig Korcsok Jozef volt az igazgatója. (Danis Ferenc (1931) adatközlése, 2011. december)

Az integrációs törekvések következtében 1980-ban Gyerket, majd Pereszlényt, 1986-ban pedig Tesmagot Ipolysághoz csatolták.

Az 1970-es években a nemzetközi határátkelőhely modernizálására került sor.

Az 1989. évi rendszerváltás után a fejlődés néhány évre megtorpant. A város mezőgazdasági és ipari üzemének megszűnésével a munkanélküliség közel 30 %-ra emelkedett. Gyerk község ismét önállósult, az egyetlen nagyobb munkaadó ennek területén maradt. Az ezredfordulóra aztán néhány külföldi beruházás megvalósulásával – Fragicsov, Jadesov, Disk, Hörnlein, West-Metal – a gazdaság és a foglalkoztatottság jó irányba változott. A német tulajdonban lévő Hörnlein Slovensko Kft. a homoki városrészben élelmiszer csomagoló-anyagokat és gépalkatrészeket gyárt, a Disk Kft. textilüzem, a belga érdekeltségű Fragicsov Kft. bőr ülőgarnitúrákat készít, míg a Wet-Metal a gépkocsigyártáshoz állít elő berendezéseket. Az Itimex textilipari üzem is számottevő foglalkoztatottságot biztosít.

A kommunális beruházások közül említésre méltó a városi szennyvíz-csatornahálózat és a városi szennyvíztisztító-telep bővítése. A város lakossága 2006-ban 7943 fő, 62 % magyar, 35 % szlovák, 3 % egyéb nemzetiségű. (DANIS, 2005. 15-17. és 24-27. o.; PÁLINKÁS, 2007. 52-53. o.; WIKIPÉDIA)

Tesmag

A XIX. században a rozsnyói káptalan faluja, lakói főként földműveléssel foglalkoztak. 1910-ben 735 túlnyomórészt magyar lakosa volt. Az 1921. évi népszámláláskor község lakossága 741 fő, ebből 691 (93,3%) magyar, 37 (5,0%) szlovák; vallását tekintve 726 katolikus, 8 evangélikus, 6 izraelita.

A második világháború után magyar lakosságának mintegy egyötödét, több gazdát Magyarországra telepítettek, a falu mintegy 30 portáját idegenek foglalták el. A községben megalakult egységes földműves-szövetkezet elnöke 1960 körül Bartos Lajos helyi gazda.

Az önállóságát elveszített, 1985-ben Ipolysághoz csatolt község lakossága 1980-ban 692 fő, ebből 537 (77,6%) magyar, 150 (21,7%) szlovák nemzetiségű. (CSÁKY, 2003 (b) 204-205. o.; Danis F. közlése; WIKIPÉDIA; <http://www.foruminst.sk/hu>)

Ipolyhídvég

1910-ben 911, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Hont vármegye Ipolysági járásához tartozott, 1918 után határtelepüléssé vált. Az újonnan meghúzott határ elvágta az anyaországtól, az Ipoly hídján vámhivatal kezdte meg működését, közelében emeletes kaszárnyát építettek.

1938 és 1945 között az első bécsi döntés értelmében ismét Magyarország része lett. A második világháború után az anyaországhoz egyetlen összekötő kapocsként szolgáló lerombolt hidat nem építették újjá, meggyalázva vagy beteljesítve a falu ősi nevét. A Beneš-dekrétumok hatására 1947-ben 28 magyar családot erőszakkal Magyarországra telepítettek, helyükre a lakosság keveredését elősegítendő 20 szlovák családot telepítettek. A szocialista tervgazdálkodás az 1950-es években sikertelen kísérletet tett a rizstermesztés helyi meghonosítására, mely területet a helybeliek azóta *Rizsföldnek* nevezik. Elszakítva földrajzi-történelmi gyökereitől a falu a Nagykürtösi járáshoz került.

Ipolyhídvégi születésű adatközlőm, az Ipolyságon élő Pálincás Tibor biológianár elmondta, hogy Hídvéget és Palánkot kőhíd kötötte össze, amit a háború alatt a németek felrobbantottak. A háború előtt a falu lakói földművelésből, szőlő- és gyümölcsstermesztésből éltek. Számottevő volt az Ipoly menti réteken legeltetett szarvasmarha-állomány is. A réteket korán lekaszálták, majd ott tartották a gulyát. A növénytermesztésben gabonával, kukoricával, krumplival és cukorrépával foglalkoztak. Az Ipoly árterületén jelöltek ki káposztatermelésre területet, említésre méltó még a kender (Káposztások, Kenderföldek). A korai krumpli termesztését is kedvelték, ennek jól megfelelt a határban a homokos talaj.

A lakosság rétegződéséről elmondta, hogy a nagygazdák 50-100 ha, a középbirtokosok 5-15 ha, a zsellérek ettől kevesebb (kerttel vagy krumplifölddel) területtel bírtak. Elég sok sátorozó roma élt Hídvégen,

Tesmagon és Födémesen. Akadtak köztük zenészek, a többség viszont a hídvégi parasztcsaládoknál vályogvetésből, ólak tisztításából élt. A tesmagiak fűrőket készítettek. Élelmet a gazdáktól vásároltak.

Egy dombon Hídvégnek homokbányaja is volt. A homokot a közép-szlovákiai városok – Zólyom és Besztercebánya – nagy építkezéseihez szállították el. Helyén ma a község foci pályája található.

Apja 10 hektár földet bírt, melyet ötös vetésforgóban használt. Az Ipolyságon működő ezüst- és aranykalászos tanfolyamon szerzett gazdálkodási ismereteket. Olvasó, érdeklődő ember volt. A családnak Drégelypalánk határában is volt földje

Hídvégen a szövetkezetet a telepítések után szervezték. A nagygazdáktól elvették földjüket, konfiskálták, s elmentek az iparba. A középparasztok egy ideig még önállóan gazdálkodtak. A zsellérek, és a Magyarországról, Kóspallagról áttelepítettek – akik nem voltak parasztemberek – a nagygazdáktól elvett földeken hozták létre a szövetkezetet.

Apja volt az utolsó, aki beállt a szövetkezetbe. Amikor a szervezők agitálták, elmondta, hogy ő tud gazdálkodni. Leültette, sonkával, vörös borral kínálta őket, beszélgettek, vitatkoztak. A végén bejelentette, hogy még gondolkodik. Pálinkás Tibor Rozsnyóra készült a pedagógiai gimnáziumba. A helyi nemzeti bizottságnak alá kellett volna írni a felvételét támogató ajánlást, de ezt édesapja szövetkezetbe való belépéséhez kötötték. Apja mindenként azon volt, hogy fiából tanító legyen, hiszen egykor ő is pedagógus szeretett volna lenni. Végül meggyőzte őket, megkapta fia a támogatást, és a szövetkezetbe sem kellett belépnie. Adatközlőm 1957-ben kapott tanítói képesítést, s állást. Közben öccse is megnőtt, aki szintén tanító akart lenni. Apjuk azt mondta, hogy valakinek a mezőgazdaságban kell maradnia. Előbb Ipolynyéken majd Felsőszemeréden járt rövid ideig mezőgazdasági iskolába. Végül ő is Rozsnyóra került, de miatta ismét elővették apjukat, hogy be kell lépnie a szövetkezetbe. Akkor Gottwald volt az államelnök. Apja levelet írt neki, melyben ecsetelte, hogy ő minden rá kirótt feladatot, beszolgáltatást teljesít, ezt akár a járási szervekkel is ellenőriztetheti. Az elnök ezt meg is tette, s utána ismét békén hagyták.

1960 körül átmérték földjeit, be akarták tagosítani, s rosszabb helyen kapott volna területet. Nagyon szenvedett emiatt, alig tudta teljesíteni a beszolgáltatási előírásokat. Ezt követően belépett. Felajánlották neki, hogy legyen elnök. Végül a pénztárnoki beosztást vállalta el. Amikor számla nélküli kifizetést kellett volna teljesítenie, itt hagyta a szövetkezetet, s elment Besztercére az építőiparba.

A községről és szövetkezetéről további adatokat az ugyancsak ipolyhídvégi születésű és itt élő Abelovszky Ferenc bútorasztalosától és feleségétől, Mészáros Ilonától tudtam meg.

A kényszerrel szervezett szövetkezet, a jrd eleinte nem ment jól. Beszedték az állatokat. Mészáros Ilona édesanyja fejőnő volt, 280 koronát kapott havonta. Aztán később javult a helyzet, kertészetet is létrehozott. A kukoricát, cukorrépát kimérték kapálásra, a művelésért munkaegységet számoltak el. A jrd első elnöke Abelovszky János volt, őt Sógor János, Csókási János, Miknya Ferenc majd Bálint Lajos követte, utóbbi hosszabb ideig elnökösködött.

6. Szövetkezeti major Ipolyhídvégen, 2011

1960-ban területi átszervezés miatt megszűnt az Ipolysági járás, Hídvég a Losonci majd a Nagykürtösi járásba került. A járási funkciót betöltők kikerültek a községekbe. Hídvéget az 1960-as években egyesítették Szécsénykével, Ipolynagyfaluvall, Kelenyével. A szövetkezetnek továbbra is Bálint Lajos az elnöke, s központja Ipolyhídvégen maradt.

Később Ipolybaloggal, Ipolykeszivel és Inámmal történt egyesítés. Ekkor már nem Bálint Lajos, hanem Ipolybalogról Klinko József lett az elnök.

A nagyüzemi gazdálkodás a mai napig fennmaradt. Hídvégen, a falu szélén lévő majorban az állattenyésztés tehenészettel, sertésenyésztéssel és juhtartással működik. A gépesített rész Inámban van. A gazdaság vezetője a lontói származású Szecei úr, továbbá Tandel Nagycsalomjáról és Midlár nevű szlovák.

A rendszerváltás után Szlovákiában restitúcióra került sor: mindenki a tulajdonát kapta vissza. A földhasználat után a bérlők (vállalkozók vagy a nagyüzemek) 1500 korona bérleti díjat fizetnek, amit gabonában adnak ki. Ipolyhídvég népessége 2006-ban 618 fő. (CSÁKY, 2003. (b) 205-206. o.; WIKIPÉDIA; Pálinkás Tibor /Ipolyhídvég, 1937/ adatközlése 2011 őszén; Abelovszky Ferenc /Ipolyhídvég, 1936/ és Mészáros Ilona /Ipolyhídvég, 1939/ adatközlése, 2011 decemberében.)

Viselet-darabok

CSÁKY KÁROLY

Átlényegülés

Itt
lent
a tenger
fene-
kén
már nem
kavarognak a
hullá-
mok,
csak a
mély-
ségnek
terhe
szakítja szét
a dob-
hártyát.

Néma-
Ságunkat
körülvessi most
a sükettség is,
szemünkből
kimarja a látást
a sós víz.
Van hát a csönd
meg a
fénynek hiánya;
a halak is kiúsztak belő-
lünk.
Át kellene, jaj
lényegülnünk,
hogy megadhassuk magunkat
a hetedik nap előtt
a mindenségnek
s a
Mindenhatónak.

2012.10.7.

Kukoricás

SZŰK BALÁZS

versei

Szkafander nélkül

Fönt a Kristály-létben röplök először szabadon
úr-pólya Mária-ölelésében, szkafander sírboltjában.
Lesem angyali tündérek táncos meghívóját
egy feltámasztó égi bálra.
Elhivattam letagadni mindent, ami
hazug csillag lent:
sötét szenvedélyt és hit káprázatát
a kirablott földön
milliók elégedett fejében,
s az ölelések súlytalan öntudatlanságában is.
Elhivattam ezen a napon vezérünk dicsőségére,
az ég-szigetre, közös akol-álmunkra,
a csillagokkal tébolyultan versenyezve.
Harmadmagammal röplök Isten birodalmában,
1980. május 26-án – ezen a Noé-bárkán,
s látjuk a jövőt – eltiprók és eltiprottak.
Ezen évtized megölnék, s hogy
sietünk megtagadni magunk, hisz új rablók
gőgicsélnek az ezredvég kipárnázott bölcsőiben.
Lent hadgyakorlatra vagonírozott kiskatonáknak
osztják a prospektusokat égi győzelmünkről,
de idefenn minden súlytalan hóhérunk
születésnapján.
Kívül a világ, belül a halál:
ablakunk előtt kamaszfiúk és kamaszlányok
boldog táncban örvénylenek, de a
szárnyukon is végigszalad a könny,
ahogy arra az októberre emlékeznek. (2001)

Kebelén kenyere

*„Pedig csak ödögött előre meg hátra:
Kebelén kenyere, hátán volt a háza.”*
Arany János

Kebelén kenyere, hátán a háza:
Megcsúfolta rég szülője, hazája.
Nincs már testvére se zöldellő fája,
Nyomor öröme, bánat párnája.

Az utca kövének tengermély kékje
Koldulásának örvénylő sötétje.
Nap mint nap rántja, húzza lentre,
Égből zuhan rá Isten nedves csendje.

Már senkinek se fárosza, gyöngy éke,
Azt mondják róla: utca söpredéke.
Pedig otthontalan, éhes és árva,
Megvetettebb, mint vadászok prédája.

Az ablakból, az ötvenhatodikból
Egy akasztott ifjú, cellatársa szól:
„Jobb itt nekem, mint neked ott a „gályán”,
Szegények kötélén, szorítva pányván.”

Kebelén kenyere, hátán már a háza:
Megcsúfolta rég szülője, s most hazája.
Nincsen már testvére, csak piros-zöld rongya,
Ami arany testét árván betakarja.(2002)

Kik maradtunk végleg...

»Kik végleg itthon maradtunk,
Csak a rácson nézünk tova,
Hogyan készül vakmerőn
Emigránsok gyors otthona.

Kik hazájuk elől bújtak
Más nép „üveg erdeibe”,
S itt bitónk obeliszk sorát
A hóhér unva veri le.

Kiáltást visznek belőlünk
Szabad földnek nyertesei:
Kőbe zászlónk kópiája,
Földben tűnt kamasz szemei.«

„Corvin köz-álmok a kövön:
Töltényhüvely sírhalmotok.
Kik az égből mérték minket,
Örökké velünk maradtok?

Égi imádság értetek,
Kik szerelmet, ölelést lent
Hagyatok a történelmi
Ködben, csengettyűszóért fent.

E sír mély. Átvérzik azóta,
Hol magyar a haza szava.
Másod földről is megtérünk
Veletek szent gyolcsba takarva.”
(2002)

A temetetlen

Arccal a földbe, mint söpredék alja,
Éles dróttal betakarva. Ahogy mondtad:
Azok temetnek majd, kik elhantoltak
Bakancsban tartva, deszka-barlangba.
Égboltod kiürült repedt hordó,
Fölötted a lopva elégetett
„Zárt tárgyalás” nem hallható
Forró fényei szitálnak csendben,
S utolsó pillantásod arannyal permetezik.
A néma fogdmegek és gyilkosaid
Valaha szégyentől telve, sírva
Meglesik-e idegen föld tiszta
Ablakát, ahogy a „hóban” szerelmes
Feleséged erős hajával fürdet;
Vallatódnak hányszor mondod nevetve még:
„A kihallgatást megszakítom épp!”;
Etetnek-e újra veled
Gőzölgő otthoni levest,
Hogy a hideg nyárban
Helyettük állj talpig gyászban;
A borbélynál ülve rajzolják –
E nyakadra gyász-napod számmisztikáját;
Zárják-e ujjaik közé a napot és a holdat
A földalatti folyosók nyöszörgő torkaiban?
S egyszer a muskátlit nem az ablakon,
De egy napra újból asztalod
Lapján felejtik tisztelegve,
S könnyült szívük zsoltárt fuj mindörökre?

(2004)

Templomi zászló a múzeumban

KOVÁCS T. ISTVÁN

Tehénsajt

Hát ennek, meg mi a baja?-gondolhatták járókelők, akik csak azt látták, hogy nem tudom visszafogni magam. Nevetve megyek végig a főutcán. Velem szembe jött Margitka, a feleségem barátnője. Mindjárt meg is kérdezte: -Mi van? Meséltél magadnak egy viccet?

-Dehogy, dehogy. Csak az a baj, hogy Neked nem mondhatom el. Igaz ugyan, hogy manapság már az irodalomban is mindenféle malacságokat leírnak egyesek. Azt gondolva, hogy csak így lehet eredeti a stílusuk, de én az ilyesmit csak nagyon ritkán teszem meg. Nade ezt, itt, most, csak eredetiben lehet. Épp ezért nem mesélem el.

-Meséld nyugodtan. Nekem lehet. Fiúsítva vagyok. Képzelheted, hogy beszélnek körülöttem a kollégáim.

-Khm. Ragaszkodsz hozzá?

-Szeretem az eredeti történeteket.

-Hát jó. Te kérted.

-Akkor most kezd el.

-Kezdem úgy, ahogy kisvárosi szokás szerint szoktuk.

Állunk a járda szegletén. Ha ismerősökkel találkozunk, néha fél óráig is csevegünk. Szó szót követ. Az egyik információról és véleményről eszünkbe jut a másik. Nem ülünk be valamelyik eszpresszóba, ahol régebben összejöttünk. Ez a drágaság miatt kiment a szokásból. A magunkfajtának az utca a társalgónk. Hát, most mi is így beszélgetünk Margitkával.

-Ismersz-mondom neki.-Tudod, hogy szeretek bejönni a belvárosba. Végigsétálni az utcán, s hol ezzel, hol a másik ismerőssel, baráttal találkozni, eszmét cserélni. Néha elmegy így az egész délelőtt. Most is csak egy kilónyi fokhagymás kenyérért jöttem be, mert azt nagyon szeretjük, s közben- gondoltam, benézek a piacra is. Vásárolni ugyan nem akartam. Régebben nem is szerettem a piacot. Ám mostanában, különösképpen érdekel ez a színes forgatag, a tömeg tarka hullámzása, a vidéki kofa asszonyok szólóngatása, amint szíves szóval kínálják a portékát. Szeretem hallgatni a fejek fölötti zsongást, látni a tér fölötti napsütésben fehérülő sátrak ponyváit.

-Most úgy beszélsz, mintha egy impresszionista festmény előtt magyarázgatnál. Eddig még nincs min nevetni.

-Várj, csak várj-folytatom.

Most is betértem a piacra ahol pár percen belül rácsodálkoztam egy kívánatosan szép, félbevágott, lyukacsos tehénsajtra,

-Tessék Fitalúr! Szólitott meg az asztala mögül a sajtot áruló asszony, akinek megköszöntem, hogy legyezgeti a hiúságomat és fiatalnak szólít. Aztán megkérdeztem, mennyiért adja azt a finomságot.

Mondta az árat, de arra már nem emlékszem, mert eszemben sem volt vásárolni, csak a dialógus érdekelt. Azzal mentettem ki magam, hogy most csak a piacot kutatom. Otthon majd beszámolót tartok. A zsebpénzemből nem akarok költeni, mert aztán nem pótolja vissza az asszony-vágtam ki magam ezzel a magyarázattal.

-Gonosz vagy. Mások előtt ilyen színben tünteted fel a barátnőmet.

-Ugyan. Ez itt nem számít. Hanem a sátor mellől ekkor egy töpörödött, vén anyóka gördült elő, az arcán csupa mély ráncokkal. Azt hiszem, őt amolyan vevőfogónak tartják ott, mert jó a beszélőkéje. Akiről megsejti, hogy lehet, azzal szabadszájú. Mindjárt azzal kezdte:

-Biztosan van magának dugi pénze is, amiből meglephetné a nagyságos asszonyt.

-Nagyságos?-nevettem el magam.-de ő folytatta.-Nade, inkább a dugi pénzzel csalják meg a feleségüket, mint egy kis fiatal gidával.

-Hűségés típus vagyok. Mindent a szemnek, semmit a kéznek.

-A kéz még nem veszélyes. A fiatal szomszédasszonyom is azt panaszolja, hogy csalja a férje.Mondom

neki, hogy sose búsulj. Elég az a te korodban, ha melletted marad és haza adja a pénzt. Az a fő, hogy lélekben ne csaljon meg. Különben is olyan girnyó vagy, hogy téged biztosan kímélni akar.

-Engem ugyan ne kíméljen!-fortyant fel erre a lelkem.

-I-hi-hi. Ezen neveltél?

-Na, csak várd ki a végét.

-Na, milyen sajtot szeret?-kérdezte a mamuska.

-Mondom, ami igaz, az igaz. A tehénsajtot, mert a kecskének, birkának szaga van.

-Na, kóstolja meg milyen finom.

-Nem akarom-mondtam. Képzelve-meséltem neki,- az idén tavasszal voltam Zakopane-ban. Ott egy egész sajtvárosban kínálják a kóstolót. Tört magyarsággal mondják a sátor alól;-Tesek, tesek.! Birká, kecske.

-Hát, én sohasem járhattam külföldön- eredt meg az asszonyság nyelve, s vált egyre szabadosabbá, amit teljességgel nem részletezek.

-Még tanítónő sem lehettem, pedig mindig az akartam lenni, hogy az a... és itt férfiasan nagyot káromkodott.

-Aztán, miért nem?

-Mert mi kaptalisták voltunk az államosítás előtt.

-Nocsak! Mifélek?

-Mienk volt itt a sóderbánya. Apám kútgyűrűket is gyártott.

-Akkor inkább kereskedő- iparosok voltak. Nem?

-Úgyis lehet mondani. De engem a második évben mégis kivágtak a tanítóképzőből. Így kerültem aztán traktoros iskolába. Elmentem innét, egészen le az Alföldre, mert nem akartam, hogy lássák, mivé lett a jómódú kisasszony.

-Szántottam, szántottam, de nem hat ökröt hajtottam, ahogy a nótában van. Hajajjaj! Tudja, mi minden történt ott velem?

Egyszer is, ahogy ott melegítem a Hoffert. Talán tudja, hogy az kétütemű, régi körmös volt, amit indítás előtt egy lámpával be kellett melegíteni. Na! Hát ott pucstók a motor előtt lehajolva, hogy fokozzam a lángot, minél hamarabb indítsam a motort. Hát, azt veszem észre, hogy egy férfi hátulról böködi a fenekemet. Tudja, úgy, ahogy a... és kimondta.

-Jujj! Ez azt hiszem, hosszú történet lesz.-szólt közbe Margitka, összehúzva magán a kabátot. -Gyere, inkább meghívlak a Vadvirág eszpresszóba egy kávéra, mert már nagyon rég ácsorgunk itt.

-Nahát, hallja! Én megfordultam és nekilöktem az ürgét a bódénak-idéztem már a presszóban az idős asszonyt, aki ott a piacon, azt is megkérdezte tőlem:

-Nade, még mindig nem akarja megkóstolni azt a finom tehénsajtot?

-Neem. Köszönöm. Inkább az érdekelne, hogy mi történt az incidens után.

-Na, képzelje csak! Látom, hogy ez keményszárú csizmát visel, mint régen az uradalmi intézők. Nem volt ő más, mint az innét ötödik faluból való egykor urasági intéző. Neki is szállítottak apámék valamikor kútgyűrűt.

-Na, mondom. Mi van Intéző úr? Azt hiszi, most is a magáé a világ és azt csinál a nőekkel, amit akar? Bekeményít, ha segget lát? Van itt elég kutya. Válasszon közülük.

-Ezen röhögtél?- nézett rám Margitka a kávéspohara fölött.

-Várj, csak várj!

-Psz! Psz!- csitított ijedten az intéző, mikor látta, hogy felismertem.-folytatta a nénike.-Mert az a gazember azt hitte, hogy itt lent az Alföldön, ahová mindkettőnket elsodort vihar, letagadhatja, hogy ki volt ő régen. Az a gazember beiratkozott a pártba és főnök lett, ott a gazdaságban.

-Könyörgöm, hallgasson!Hallgasson! -rimánkodott aztán ott nekem, hirtelen kétségbe esve.

-Jó -mondtam neki, de még le is tegeztem.

-Hallgatok én szívesen, ha megtudunk egyezni.

-Miről van szó?-kérdezte a pasas, de nem mert vissza tegezni.

-Elintézed nekem, hogy olyan iskolára küldjenek, ahol érettségi vizsgát kell tenni.

Mert tudja, akkor még érettségivel alkalmazhattak képesítés nélküli tanítót.

Erre vágytam én. Tanítónőneklenni minden áron!

Hát, ez a csizmáskandúr el is intézte aztán, hogy növénytermesztő szakiskolába kerüljek. Voltam is én aztán brigádvezető is, de tanítónő az sohasem lehettem. Az a szép álmom nem teljesült az életben, hogy ketyintsék meg! Így éltem le az életemet. Az uram otthagytott. Azt mondta, ő szerette volna, ha gyerekünk lesz. Nekem meg nem lehetett. A traktorozás volt az oka. Hát tudhatja. Így zajlott le az életem. Közben meg vén csoroszllya lettem.

-Csoroszllya, csoroszllya! Amíg valakinek humora van, mindent elvisel és lélekben sohasem öregszik meg. bókoltam.

-Hetvenhét vagyok én már- fakadt nevetésre.

Rég voltam harmincnégy éves. Azóta sem volt fingonfüstölt kolbász.

Hát, ettől az eredeti poéntól lazultak ki a nevetőizmaim. Pedig nem is olyan nevetséges ez a zaklatott magyar történelem.

Konyharészlet zománcos sajtárokkal

KŐ-SZABÓ IMRE

A portás

Pontosan két év telt el, hogy nyugdíjba ment Kalocsai Antal földrajz tanár. Nem akart ő már tanítani, az a harmincnolc év a katedrán elég szédülést adott neki. Úgy gondolta, ha betölti a hatvanadik évét, lelép erről a fából ácsolt magaslatról, ott úgy sincs megbecsülés. Meg aztán kínlódjon más, a szülők által elfuserált nevelési elvek szerint iskolába járó nebulókkal. Még fiatalon hitt a nevelési elvekben, de ahogy az idő elmúlt, úgy vesztett minden a fényéből.

Úgy gondolta, nyugdíjba megy, otthon elfoglalja magát valami hobbi félével. Szeretett fűni, faragni, de eddig erre nem futotta szabad idejéből. Bele is vetette magát a munkába, már az első napon. Megjavította a lakás összes zárját, lemázolta az ablakokat, ajtókat. A kertben is szöszmötölt, járdát betonozott, a szőlő lugast alakíttgatta. De aztán, ahogy teltek a napok, úgy érezte, kiürül minden körülötte. Nincs akivel beszélgesen, elemezze a napi politikai eseményeket. Csak az asszony sürgött-forgott körülötte. Kettőjük között a beszélgetés szinte fél szavakkal folyt, hisz így is megértették egymást. Vágyott valamire, de hosszú ideig nem tudta mire. Egyik reggel, amint iszogatta a kávéját és az órára pillantott, akkor döbrent rá, neki már nem kell sietnie sehová, nem várják az iskolában. Most érezte először, milyen jó lenne ismét dolgozni, tartozni valahová. Ahol fontos feladatot bíznanak rá. Tevékenyen élhetné életét.

Mindjárt meg is állapította, mintha egy munkaalkalmassági orvosi vizsgálaton lenne: - Nincs nekem semmi bajom! Egészséges vagyok! Még emlékezett rá, amikor egyszer elesett a jeges úton, és karjával volt táppénzen, hogy az orvos mit írt a papírjára, amikor levették a gipszet: - Keresőképes!

- Igen! Az vagyok! – mondta félhangosan, és hirtelen felvillanyozva érezte magát. Már indult is volna dolgozni, ha tudná, hogy hová kell mennie.

- Munkát kell keresni! – ugrott be először. Aztán hirtelen arra gondolt, hogy ő nem megy vissza az iskolába és nem fog kuncsorogni az igazgatónak, hogy adjon neki pár órát. Ha nem is teljes elfoglaltságot, olyan helyettesítés félét. Töprengett egy darabig.

- Ezt azért mégsem! Tudom, mondták a kollégák, hogy a nyugdíjba menetelem előtt egy kisebb kiténtetésről volt szó, ő ellenezte. Talán nem is ellenezte, finomabban fogalmazott: - Nem javaslom!

- Ezt neki! – tett a karjával egy kis mozdulatot. – Mást kell kitalálni. Elkezdett a konyhában járkálni, kezében a kávé csészével. Nem jutott eszébe semmi. Már kezdte feladni a reményt, hogy még valaha, egyszer időre, munkába kelljen mennie. A kávézaccot akarta kidobni a főzőből, ehhez egy régi újságot vett ki a szekrény alsó fiókjából, amikor megpillantotta a hirdetési sárga újságot.

- Ez az, itt kell keresni! – és lázasan lapozta az újságot. Munkát ajánló rovatrészt eléggé szűkre szabott volt, bezzeg az eladó lakások hirdetési szinte kifolytak az újságból, még a padlóra is jutott belőle. A munkát ajánlók üzletkötőket, presszóba, panziókba csinos, fiatal lányokat, meg esztergályosokat kerestek.

Már le is mondott a hirtelen jött nagy munkavágyáról, amikor egy vegyes résznél a következőt olvasta: „Autókereskedő nappali portást keres szervizébe. Nyugdíjas is lehet.” Mellékelve egy telefonszám.

- Ez kell nekem! – kiáltott fel hirtelen, de aztán eszébe jutott, ő eddig ilyen munkát nem végzett, meg hogy nézne ki, hogy ő csak egy portás? A portások emlékezete szerint álldogálnak az ajtóban, köszöngetnek a ki-be jövőknek, néha megkérdezik hová mennek, kit keresnek. Azért ő mégis csak egy tanárember! Csak nem lesz portás?

- Mi újság tanár úr? - már érezte is a kérdést, ahogy ott fog állni az ajtóban.

El is hessegette a gondolatot, leült újságot olvasni, de mégsem tudta teljesen elhessegetni a gondolatot, hogy ő portás lehessen. Mindjárt számolni is kezdett, a nyugdíj mellé jól jönne egy kis kiegészítés, könnyebb lenne az élet, nem kellene körültekintő számításokat végezni, mire futja, mire nem.

- Alszom még egyet rá! – ezzel összegezte az eddig megállapítottakat és az újságban a sport rovatot kezdte böngészni. Ezen a napon különösebb érdemi munkát nem végzett, de ez a portásság annál a bizonyos autókereskedőnél azért foglalkoztatta.

Éjjel nyugtalanul aludt, többször felriadt. Ez a portásság nem hagyta nyugodni. Döntött, meg fogja próbálni. Reggeli után tárcsázta az újságban közzé tett telefonszámot. Egy kellemes női hang szólt bele a kagylóba. Kalocsai Antal kissé akadozva, talán zavartan is, elmondta mit olvasott, és szeretne erről többet tudni. A női hang megkérdezte, hány éves. Bemondta az éveinek számát, visszakérdeztek: - Akkor ön már nyugdíjas? – Igen! – válaszolta röviden. – Ez jó! – mondta a női hang. – Nyugdíjas kell nekünk! Be tudna fáradni hozzánk? – kérdezte. Készséggel igent mondott. Időpontot egyeztettek, mondta, megy!

A megbeszélrt időben, megjelent a megadott címen. Előtte a telefonkönyvben megnézte, mi lehet ez, csak annyit tudott kiolvasni: „Kárász Autó – forgalmazás és szerviz”. Helyi busszal ment, már távolról látta az üvegcsarnok tetején a „Kárász Autó” messze kiáltó betűit. Belépett a csarnokba, mindenfelé szép autók, többféle típusban. A Fordot mindjárt megismerte. A bejáratnál szemben félkör alakú pult, mögötte egy barna fiatal lány. Udvariasan kérdezte:

- Tessék, mivel szolgálhatok?

Kalocsai Antalnak újszerű és szokatlan volt ez a helyzet. Ő már nem is emlékezett arra, hogyan kell munkát keresni, mit kell ilyenkor mondani. Amikor elvégezte az egyetemet, az ottani állásajánlatok között megjelölt egy iskolát. Ez volt az első és egyben az egyetlen munkahelye. Nem változtatott sohasem. Azt a harmincnyolc évet abban az iskolában tanította végig.

Az osztálytermek változtak csak, volt olyan időszak, amikor az óráit csak a földszinti termekben tanította. Az emeleten abban az évben szinte nem is járt. Aztán volt időszak, amikor csak az emeleten voltak az ő osztálytermei. Ez a közel negyven év azt tette lehetővé, hogy az iskola épületének minden zugát ismerte. A dolgok szeptembertől a következő év júniusáig kisebb zökkenőkkel, rendben folytak. Ha most így visszaemlékezik, talán abban különböztek, hogy egy-egy évfolyam kimagaslóan jó tanulókból állt, de voltak évek, amikor szinte vért izzadva verték a nebulók fejébe földrajz címen az ismereteket. Tehát, állásgondja nem volt sohasem, nem is akarta azt az iskolát másakra cserélni.

Így hatvankét évesen most itt áll a „Kárász Autó” nagy üvegcsarnokában, és állást keres. A fiatal barna lánynak megmondta annak a hölgynek a nevét, akivel telefonon beszélt. Eligazította, merre menjen, és kit keressen. Kalocsai Antal, nyugdíjas földrajz tanár elindult. Úgy érezte, mintha egy folyóba pottyant volna, a sodrás viszi, először lelkében kapálódzott is, mint aki nem akar, vagy nem tud úszni. – Minek ez nekem? Elvagyok én otthon nyugodtan! Nem is kell ez a portásság! De már nem volt visszaút, még elfutni, visszafordulni sem tudott, mert a keresett hölgy ott állt előtte.

Bemutatkozott. Szívélyesen üdvözölték, majd egy emeleti irodába vezették. Leültették egy asztalhoz és eléje tettek egy közel kétszáz kérdésből álló tesztlap félét. Kérték, belátása szerint töltsse ki. Maga a kitöltés egyszerűnek tűnt, csak a megfelelő kockába x-et kellett tenni. A kérdések többsége az emberi viszonyokban való eligazodásról érdeklődtek. Első nekifutásnak nem is tűnt olyan nehéznek, de mire a végére ért az izzadságcseppek kipattantak a homlokára. Az jutott az eszébe, nehezebb volt, mint annak idején az egyetemi felvételinél a tesztek kitöltése. Itt, most nem volt a tét nagy, hiszen csak egy nyugdíjas portási állásról van itt szó, nem egyetemi diploma megszerzéséről. De ha már így van, ez a feltétel, ám legyen!

Azzal küldték haza, kiértékelik, és majd értesítik! Annyi élettapasztalata volt tanár létére is, ez a mai stílus, szokvány szöveg, ebből nem lesz semmi! Azzal nyugtázta, eddig eljutott, szerzett egy kis élményt, ezzel is gazdagabb lett.

Várt. Egy napot, egy hetet, majd a nyolcadik napon megszólalt a telefon. A „Kárász Autó”-tól keresték, kérték, másnap délelőtt tízre jelenjen meg. Egy kis remény kerekítette hatalmába, felvetődött a kérdés: - mégis portás lesz? A megjelölt időpontban a személyzetis – ma úgy nevezik humán erőforrás szakreferens – irodájában vele együtt négyen várakoztak.

- Önöket választottuk ki erre a feladatra – mondta az előadó. – Megjegyzem, több mint hatvan jelentkező közül kellett válogatni, de itt még nincs vége, hiszen csak egy emberre van szükségünk!

Kalocsai Antal földrajz szakos tanár már meg is bánta, hogy belefogott ebbe az álláskeresés féle kalandba. Kaland ez a javából, mert lépésről lépésre meglepetésekbe, megmérettetésekbe botlik a résztvevő. Jól érezte ezt, mert még hozzátették: - Egyenként kimennek a portára. Ott van Géza-bá, ő a portások főnöke, ő is teszteli önöket. Aztán az összesítés után döntünk! – volt a végleges eligazítás.

Kalocsai Antal türelmesen várt. A türelem számára nem volt szokatlan, hiszen a diákokhoz, mindig is

türelem kellett. Aztán ő került sorra. A portán az a bizonyos Géza-bá fogadta. Eléggé firtató szemekkel nézett rá. Már kezdett gyanússá válni ez a nézés. Beszélgetni kezdtek. Nem a portai dolgokról, inkább arról kezdett érdeklődni, honnan ismeri őt, mert ismerős neki. Aztán kiderítették, hogy valamikor, pár évvel ezelőtt ugyanabban a tízemeletes házban laktak mind a ketten. A liftbe még találkoztak is, csak akkor még futott az iskolába, nem nagyon nézelődött. Ez az ismeretség azonban sorsdöntő lett számára. Ő kapta meg a portási állást.

Pár nap után belerázódott a munkába. Kezdte magát jól érezni. A dolgozók, szerelők udvariasak voltak vele, főleg attól kezdve, hogy kiderült, ő egy tanárember. A műszak reggel 6-tól este 6-ig tartott. Kétnaponkénti váltással, két nap meló, két nap szabad. Így tulajdonképpen csak fél hónapot kellett itt munkába tölteni. Megkapta az első havi bérét, örült, milyen jól jön ez a nyugdíj mellé. Hazafelé, egy útba eső kocsmába is betért. Kért egy fröccsöt. Ezzel akarta megjutalmazni magát, mindazért az igyekezetért, kitartásért, mellyel küzdött ezért a portási munkáért. Ahogy így töprengett, oda állt mellé egy negyven év körüli, jó erőben lévő szőke férfi, sűrű pulóver volt rajta, meg farmer nadrág. Ő is fogta boros poharát, végig nézett rajta és egyenesen megkérdezte:

- Melóból hazafelé?

Kalocsai Antal hirtelen arra gondolt, honnan tudja ez a fickó, honnan jön. Mit is válaszoljon erre?

- Mondhatjuk úgy is! – próbált kitérni a válasz elől.

- Maga, biztosan nyugdíjas, látszik magán!

- Igen, az vagyok! – ismerte el a tényt Kalocsai Antal.

- De látom, dolgozik is! Meg lehet azt ismerni! – állapította meg a sűrű pulóveres fickó. – Jó magának, szerencsés is! Van nyugdíja, meg egy kis mellékes is! – tette még hozzá.

Úgy érezte, teste, lelke üvegből van, átlátnak rajta, mint a szitán. Talán el kellene tagadnia ezt a portásságot? Lehet! De, hogy hallgatni kell róla, az biztos! Ebben a munkanélküli világban kitűnik, aki dolgozik. Annak még az ábrázata is más. Ezt a megállapítását két hónap múlva a felesége is igazolta. Mondta a férjének:

- Képzeld, itt volt a szomszédasszony és kérdezte, a maga férje dolgozik még? A Sanyi fiának már három hónapja nincs munkája!

- Nem is lesz, aki nem szeret dolgozni, csak lógni, azt úgy is hagyják! – mondta erre Kalocsai Antal és arra gondolt többé nem is, beszél erről senkinek.

Két nap múlva az utcán találkozott egy régi tanár kollégájával. Megveregette a vállát és mondta: - Jól nézel ki! Aztán megkérdezte:

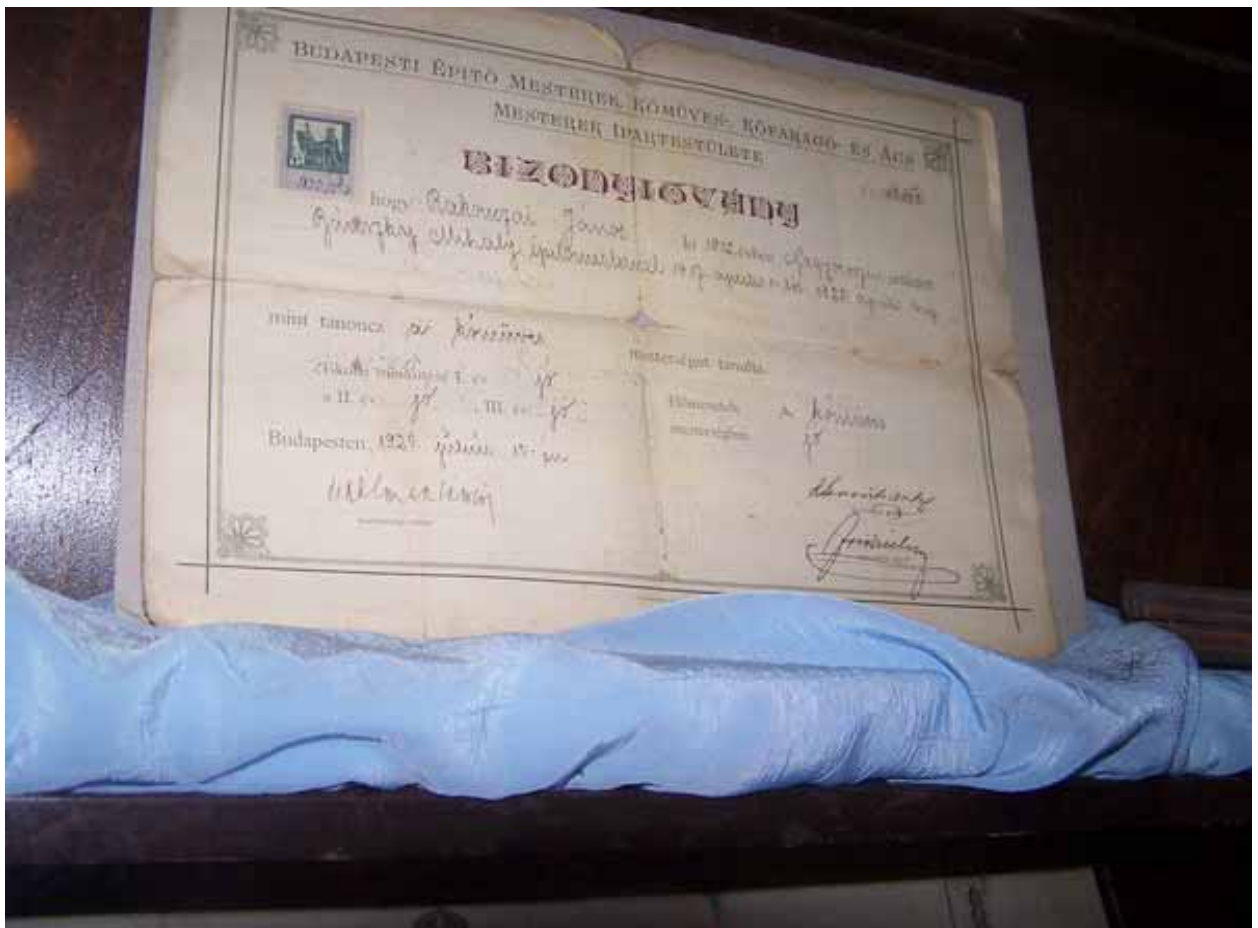
- Mit tesz otthon egy nyugdíjas?

Kalocsai Antal gondolkodott egy kicsit. Összeszorította a száját és alig tudta magából kipréselni azt az egy szót, melyet válasznak szánt:

- Semmit!

Régi iratok a tárlókban

VÉGH TAMÁS

versei

Alkalmi vers a hazaszeretetről

Köszönöm Uram, hogy itt élhetek,
És ez a darab föld az én hazám.
Kenyerem, borom itt adatik nékem,
S nem vagyok árva, sorstalan madár.

Köszönöm, hogy még a kényszer
Nem űzött innen messzire el,
S a szenvedő reménység megtart,
S bánatomat ősszel a szél viszi el.

Könnyebb ma itt a gondot elűzni,
Méltóságos szegénység gúnyját
Kurucosan viselni, mint máshol,
Megtúrt idegenként jólétet hazudni.

Köszönöm, Uram, hogy mégsem
Ölel magához e korszakos magány,
S viseltes létem nem lepra-bélyeg,
Mit mindenkor, kerülni muszáj.

Köszönöm azt, hogy az esendőség
Szőrscuháját itt adtad féltőn reám.
E zorduló idő kérni tanít meg,
S nem kérkedni, vak-ostobán.

Arcomat bár szégyen pirítja emiatt,
Tudom, hogy az a legszegényebb,
Ki segíteni már annak sem bír,
Aki nálánál is rongyosabb.

Köszönöm, hogy a szó itt őriz meg,
S én itt őrizhetem meg a szót.
A költő szava itt szólít meg,
Hogy igazat mondjak, ne csak a valót.

2012-10-29.

Kertek az aknamezőkön

*„Nyugtasd a gazdagok riadt
Kis lelkét- lesz majd kegyelem.
Forrást kutat, nem vért itat
A szabadság s a szerelem.”
/József Attila/*

I.

És a vásott szegénylegények,
Félelmek konok béresei,
Sziklákat hordanak puszta kézzel,
Földet planíroznak üvegsimára,
Műremek kerteket teremtenek
A semmiből, idegenből iderebbent,
Ártatlan arcú, ábrándos lelkű
Gazdagoknak, árnyékléptű,
Fonál - gyökerű milliomosoknak,
Akik minőségibb életet, könnyedén
Terveznek maguknak. Számukra hihető,
Hogy minden anyag, s erő megvehető,
S mindig akad elég, urizáló kivitelező,
S az időszerűtlen álom-cél, elérhető.

II.

És a vásott szegénylegények,
A tudás és a munka szent örültjei,
Az öntudat futóbolondjai,
Mindig a sáros földig, mindig
Az átkozott anyagra hajolnak,
Az adott feladatra figyelnek,
S nem néznek sólyomszárnyú
Felhőkre fel, sem arra, ki mellettük,
Éhségtől szédülten, kimerült idegekkel
Küzd szerszámmal, idegbeteg széllel,
Családdal, szociális érzéketlenséggel,
Ellehetetlenüléssel, félelmekkel.
Azt hiszik, - mert így kényelmesebb-,
Hogy *most, ma még csak ennyit lehet,*
Tovább nem enged az öreg melósbecsület,
S hogy van, aki mindent megtehet
S csak nevet mindenben, mert *ezeknek,*
Napra nap, úgyis egyre megy,
Csak olcsó szeszekre teljen este,
Ha megáll a szekér kátyúba döccenve,
S a napi robot végre véget ér.

III.

Holnapi éveik telnek el így,
Hogy minden télen, minden nyáron,
Betonnal, malterrel, földdel, sittel telt
Taligákat tologálnak, s a betonkeverő
Mellét veri le lábukról őket az álom,
Melyet újra csak mások álmodnak
Meg helyettük. Új Michelangelók
Új széklábakat faragnak, s mindig,
Mindenütt, ugyanaz az elvetemült
Tizenkét Kőműves Kelemen
Falaz be újabbnál újabb hamvakat,
Tereli a csordát, lesi a tulajt,
Várja a feladatokat, kinek még
Érdeke a munka, míg a többieknek
Csak a modern rabszolgasors kínja
Adatott, a kétes jövőnek zálogul.

IV.

Igen, a többiek... itt élnek ők is,
Itt élünk mi is, -hontalan árván-,
Ebben a vakolatlan ház- hazában.
Emberhez méltatlan, láva-sűrű gondban,
Korszellem-lotyótól felszarvazottan,
Képmutatásba szédülten, sosem fogyó
Zsíros kenyéren tengve-tántorogva,
Rongyos életünk ingünkön elmaszatolva.
Kérges tenyerünkön kés nyoma setétlik,
S bőrünk alá hajlik a végét járó, húsunkba
Görbülő idő. Forráskereső évek jönnek.
Ablakokba hullt kalapácsok szabják meg
Ezután az aktuális rendet, a Bánkokra váró
Tiborcok földjén. Hínárba, tegnapi sárba
Fojtott generációk jajszava mordul az éjbe,
S indigókék arcaikon hullámzik a tajték.
Érvirág-zendülés szakad át a bőrön,
Élesítettnek az aknák a virágos mezőkön.

2012-10-21

SZÁJBELY ZSOLT

Ó, Fred!

Az ősz úgy zuhant rá a tájra, mint egy levetett ruha a földre. Az elmém még képtelen volt rá, hogy emlékké alakítsa a nyarat, s úgy tűnt, a tücsökciripeléssel szertartásossá varázsolt nyár örökös jelenidőbe záratva lebeg majd a föld felett.

Alkonyatkor még üde, zöld lombú fák magasodtak az ég felé, a fehér szoknyák és a barna mellények érzéki táncában feloldódott az elképzelt álmokba zárt bizonytalanság.

Mikor hajnalban kinyitottam szemeimet, és végigpásztáztam tekintetemmel a hajnali égboltot, egy különös hang szólalt meg a fejemben, valahol a homlokom mögött: „Az idő belezuhant az elme csapdájába.”

Nem voltam biztos benne, hogy ezek a szavak valódi értelemmel bírnak-e, vagy csupán a tudattalan nyitotta meg ezüst szelencéjét, de abban biztos voltam, hogy amikor kiúsztam életem partjaira az álom tengeréből, valami különös érzés kerített a hatalmába.

A tárgyak komorabbak lettek, az árnyékokat mintha felduzzasztotta volna az első őszbe torkolló éjszaka. Kinéztem az ablakon. A földön rothadt almák szunnyadtak, a házfalak tövében valami sűrű, árnyékhoz hasonló dolog pihent, amit pár nappal ezelőtt még nem vettem észre. Aztán föltekintettem a közeli domb tetejére, ahol a földesúr kastélya állt. Meredten néztem a gögös tornyokat. Aztán lassan egymásba olvadtak a felhők és hideg esőcseppek gurultak végig az idő kinyújtott nyolc karján...

Nehezen telt az idő, talán az unalom gátja nem engedte, hogy normálisan folyhasson ránc-medreiben.

Ahogy tekintetem a szobában elhelyezett tárgyra esett, mindegyikben felfedezni véltem egy arcot, mely hol megnyúlt, hol egészen gömbölyded volt, hol pedig összehúzódott, mint egy hidegben vacogó kis állat. Tudtam, hogy az én arcom volt az. Különös módon a tárgyak mindig más-más formájú arcot tükröztek vissza, mintha nem is a külsőmet akarták volna visszavetíteni a szemembe, hanem a hangulataimat.

Mikor a falu templomában megkondult a harang, az ég felnyitotta felhő-szemhéjait, és úgy tűnt, vakító, mennyei világosság tör át a tér láthatatlan hártáján.

„Ha álmunkban egy álomról álmodva álmodjuk álmunkat, biztosak lehetünk benne, hogy sokáig nem tudjuk majd szétválasztani a valóságot és a képzeletet.”

Ezeket a szavakat mondta Fred, mielőtt felszállt a hajóra, és szemeiben láttam, hogy valamikor már értelmezni próbálta e szavakat, és hosszas elmélkedés után sikerült is értelmet csempésznie a sorokba, egy személyreszabott értelmet, amely másnak csupán üres szavak halmaza volt. Most önkéntelenül és öntudatlanul válaszoltam a rég elhangzott szavakra:

„Az álom nem más, mint a végtelen. Egy rejtélyes közeg, amelyben megszűnik az idő és a tér. Nincsen súly és nincsen hosszúság. Nincsen semmi, csak a végtelen, amely a maga felfoghatatlan voltával többet jelent a létezésnél, sőt, talán még a halálnál is.”

Ekkor eszembe jutottak gyermekkorom árnyékai. Eszembe jutottak a patakba dobott papírcsónakok, ahogyan elakadtak a kövekben. Eszembe jutottak a vad rohangálások, és az a furcsa kíváncsiság, amivel oly sokszor néztem a földesúr kastélyát. Úgy tekintettem rá, mint egy valódi szentségre. Éreztem az időt, ahogyan ránehezedik az életre. Láttam gyermekkori pajtásomat, Radley-t, ahogyan a júliusi éjszaka csillagerendái között botladozva együtt hallgattuk a Hold énekét, és egy pillanatra beleolvadtunk a végtelen, fekete kozmoszba.

A következő reggel nagyon nehezen szabadult ki az éjszaka karjaiból.

A délelőtt is komor volt, a délután pedig olyan erővel szívta ki csontjaimból az életet, hogy azt hittem, belepusztulok.

Ott ültem a tűzhely mellett, és a kezeimet mozgatva figyeltem az árnyékomat. Mindig pontosan azt tette, amit én. Az árnyékom, a leghúságesebb társam volt egész életemben.

Vajon hová lesz az árnyék, amikor leszáll az éj, és minden fényt magába zár a sötétség? Úgy vélem, hogy

mint egy szellem, felemelkedik a nyugvó test mellől és elindul a sóhajtó óceán felé, felszáll a vitorlásokra és kihajózik a nyílt vizekre. Hangtalanul szeli a habokat és ilyenkor a halászok összebújva suttogják: „Ismét egy kísértethajó járja a vizeket.” Keresztet vetnek, és megisszák az utolsó korty rumot is, majd lassan befekszenek a tenger hab-takarója alá.

Szóval ott ültem a tűzhely mellett, és a gondolatok vadul nyüzsögtek a fejemben. Hirtelen egy hangot hallottam, amely hasonlított Fred hangjára, de mégis más volt. Egy hang volt, igen, amelyet azelőtt még sohasem hallottam.

Ezt mondta nekem:

- Lassan elhalványultak a fények, és körbeölelt a hideg, fagyos hullámsír.

Aztán hallottam azt is, hogy kezek harcolnak életükért a vízben, hallottam a tenyerek súrlódását, ahogyan lecsúsznak a deszkákról. Hallottam, ahogyan a földet vad lovak patái tapossák, és hallottam a kardokat, ahogyan belecsapódnak a páncélokba.

A kezem továbbra is mozgott, de az árnyékom megdermedve állt a lángok mellett. Éreztem az ősz csípős leheletét. A hangokat felfalta a csend, ám ekkor hatalmas szél kerekedett, mely a távolból furcsa kürt-szólamot hordott felém. Valami megmagyarázhatatlan nyugtalanság burjánzott körülöttem...

- Ó, Fred! - súgtam ekkor megdöbbenve, miközben szorongva botladoztam egy még el nem kezdődött pillanatban - Ma ne húzasd fel azt a halálfejes, fekete zászlót! Vigyázz! Ágyukkal felszerelt hajók szántják a tenger végtelen mezejét!

A szavak kirebbentek a fogak kalitkájából és a messzi vizek felé szállva, komoran utaztak néhány villámgerinces felhő hátába kapaszkodva, s csak remélni tudtam, hogy a féltő szavak még időben elérnek Fredhez...

KOVÁCS T. ISTVÁN

KÜLÖNLEGES OLVASMÁNYAIM

A kőműves poéta

Legutóbbi különleges olvasmányom, alkalmasint különleges élmény is volt egyben, amikor Barcs János költő verseit kezdtem olvasni. Rég vettem már kézbe az ő köteteit, s gondoltam: lapozgatok bennük. Szép költői képekre, népies szóképekre szomjazott a lelkem. Gyönyörű természeti képekre, madarak szárnyuhogására. Őt olvasva, az ilyen hangulatokat mindig átélheti az ember.

A falak oltárán című gyűjtemény került először a kezembe, melyet 1987-ben adott ki Barcs város tanácsának művelődési osztálya. Annak az évnek augusztusában ajándékozott meg a költő ezzel a kötettel. Milyen alkalommal is?-próbáltam emlékezni. Talán egy szerzői estjéről tudósítottam. Mert, hogy sokat járt ő abban az időben Vácra, mikor a megboldogult Híradástechnikai Anyagok Gyára munkásai, könyvtári tagjai, olvasói őt saját költőjüké fogadták.

Petővári Gyula, a kitűnő szervező, irodalombarát volt akkor a gyár könyvtárosa. Ő rendezte azokat a rangos irodalmi esteket, ahol a magyar líra és próza elsőrangú alkotói szerepeltek. Úgy emlékszem, hogy még Veres Péter, Ilyés Gyula, Nagy László is vendégeskedett ott. Ám az idő múlik, az emlékezet kopik. A nívó biztos, a nevekkel kapcsolatban már a tévedés jogát kell fenntartanom.

1984-ben is ott lehettem valamelyik rangos eseményen, mivel a könyvajándék 5. és 6. oldalán olvasható, hogy ki, mit, melyik lapban írt Barcs János munkáiról.

Lám köztük az én bekezdésnyi soraim is ott találhatók.

Ennek a kötetnek az elején Bajor Nagy Ernő többek között azt, írta; „... a humánus legszebb parancsainak jegyében fogant ez a kötet.”

Kárpáti Kamil költő szerint; Édestestvére ez a látásmód a népköltészetnek, és Sinka István költészetének. Bár Barcs János magyar költő nem csak a népköltészettől tanult, hanem édestestvére a jugoszláv naív festőknek is.”

„Csak a munkaerejét, kőművességét falazta be a hajdani Sztálinváros, az újjá épülő Budapest és az ország számos városa és falva házaiba. A költészetét, a verseit nem.”

Ez volt Bella István költő véleménye 1983-ban.

Lehet, hogy elfogult vagyok, de nekem a Falak oltárán című vers tetszik a legjobban. Talán az első mesterségem az oka, meg az is, hogy egyszer kiderítettük; valamikor egyazon vállalatnál dolgoztunk, bár akkor még nem ismertük egymást.

Kőműves volt Barcs János is, bár az életrajza szerint más szakmákat is kitanult. Sok mindennel próbálkozott a tízgyermekes család elsőszülött fia, akinek az ambíciója is sokféle volt. Ifjabb korában még élvonalbeli bokszerként is számon tartotta a hazai sportvilág. Mivel 1927-ben született, nem úszta meg a nagy világégest sem. Leventeként egészen Sziciliáig sodródott.

Előtte még 1944-ben, nagyon ifjan megesküdtek nagy és egyetlen szerelmével, Bakos M. Máriával a kalocsai nagytemplomban, aztán 68 évet éltek együtt. Úgy emlékszik, hogy az esküvőt követő percekben ellenséges bombázók adtak kéretlen lakodalmi muzsikát, halált, rombolást küldve a városra.

A kőművességgel eltartotta magát és háromgyermekes családját. De, mint Czine Mihály írta: A falazás, vakolás közben lehet fütyörészni, dalolni, hibátlan verseket írni azonban szinte lehetetlen. Ezért lehetett aztán Barcs Jánosnak is olyan időszaka, amikor az enyhébb évszakban kőműves volt, a másik hat hónapban meg író-költő, műveinek gondozója.

A Falak oltárán című kötetből hullott ki az a postai levelezőlap is, amiről már rég megfeledkeztem, Nem is tudom, hogy azelőtt rátaláltam-e. Ebben többek között budapesti lakására invitált, mert le kellene hallgatni azt a magnófelvételt, amin én is beszélek a csepeli munkásírók fórumán. Meglepődve és meghatódva olvastam a levelet, mert talán tíz éve, vagy több is lehet már, hogy valaki azt mondta nekem: János már nem él.

Ám azt hiszem, hogy hosszú életű lesz emiatt. Mert amikor az Írószövetségnél kezdtem érdeklődni, még a címét és a telefonszámát is megkaptam, s persze, azonnal tárcsáztam is.

Szigethalmi otthonában találtunk egymásra a nyolcvanhat évéhez képest sokkal fiatalabbnak látszó, élénk szellemű és még mindig írogató poétára. Gyermekével él egy szép kis családi házban. Itt már a budapestinél, ahol régebben meglátogattam- sokkal tágasabb, hangulatos berendezett írói fészekben dolgozhat, gondosan rendezett könyvei közt, kedvenc íróasztala fölött.

A jókedvű fogadtatás perceiben csak amiatt fényesítette szemét gyakran a könnyek fátyola, hogy hiányzik már a szinte gyerekkori, az örök szerelmes, az írótárs feleség, M. Bakos Mária, akivel 68 évet éltek együtt. Megírták közös művüket is, A Dráva parttól Sziciliáig. Egy háborús szerelem története című könyvüket. Ebből egy rövid részlet olvasható az idén megjelent Kavicsok című Barcs János könyvben is, melyet Kulimár János, a Tóth Ede művészeti díjas költő, a Kulturális Magyar Nemzeti Szalon alapító elnöke adott ki. Úgy, ahogy manapság lehetséges. Kiadóként 150 ezer forinttal járult hozzá a költségekhez, szerkesztette és lektorálta a könyvet. A többi pénzt, 5-10 ezer forintos tételekből sikerült összekaparni, közel 30 támogató hozzájárulásából.

Sajátos leltár ez a könyv. Prózák, versek, recenziók, szerzői estek, magánlevelek, köszöntők, díjak, saját művek, tudósítások, kritikák, kortársak munkáiból. Az életmű tükré. Benne találok a magam, már-már elfelejtett írásait. Most újra olvasva is vállalom őket, de magamat nem idézem.

A könyvek beszélgetnek című kötet 1988-ban látott napvilágot, az Antikva Kiadó gondozásában. Barcs János és Váci György, a néhai, híres váci könyvkötő közös munkája ez Köves István és Kende György által lektorálva. Ebben Váci György (1919-1995) díszes könyveiről készült fotók és grafikák láthatók. A művészi díszítésű könyvek azóta a Madách Imre Művelődési Központ állandó kiállításán is megismerhetők. Velük párhuzamosan Barcs írásai olvashatók. Ezek között a szerző, a Corvinák doktorának nevezi Váci Györgyöt. Bevezetőjében a mester munkásságát méltatja. A könyv utószavában is őt idézi, aki szerint; Az ember azért ember, hogy földi küldetését teljesítve szeretettel és maradéktalanul teljesítse.

Érdemes kitérni a neves könyvművész akkori közlésére;

„Az első két minikönyvtárat Erzsébet angol királynő rendelte. Hét kemény esztendőn át dolgoztam neki” – idézte a mestert Barcs János.

A költő Földrehajló ég c. kötete 1983-ban jelent meg az Alfa Iparker Szakcsoport kiadásában, a Kossuth Könyvkiadó műhelyében Czine Mihály előszavával, a borítón Bodza Tibor rajzával.

Lengyelek című kétnyelvű prózája, melynek fordítását Grugics István készítette, 2002-ben, a Pannónia könyvek sorában, a lengyel-magyar történelmi kapcsolatokról szól, a mindennapi élet tükrében. Ezeken kívül említhetném még a gyermekverseit, sorolhatnám számuk szerint vagy negyedszáz, nagyobb munkáit. Nívódíj, SZOT díj, Petőfi díj, Váci Mihály díj és sok más, a munkásságát minősítő elismerés jelzi a költői-írói út állomásait. Verseket, prózai műveket születtek, a keze nyomán házak falai emelkedtek. Munkásköltőként emlegetik. Én is annak tartom őt. Ámbár illessék bármilyen jelzővel is a szolgálat terhét viselő embert, ebből a hivatásból nem lehet nyugdíjba menni.

Barcs János véleménye pedig az, hogy csupán íráskényszerből, mindenáron való közlési vágyból nem szabad írni. Íróknak, költőknek az igazságért mindenkor szólalni kell. Szeretett hazánknak a magunk választotta szolgálatát a dolgunk.

Ide illenek azok a sorok is, melyeket egyszer idéztem tőle, s most megismétlem:”/Futnak a napok/ Futnak a világok, de a percek örökkévalósága/itt marad melletted/elfut majd a Föld/s a vadgalambok szárnyívelése alatt/tavaszi folyópart szalad/ Futnak a világok/ Ha van erőd hozzá/ emeld fel a világot.”/

Aki kíváncsi Barcs János írásaira, az szerintem rátalál a könyvtárakban is. Különösen Vác városában. Aki pedig az interneten beírja a költő nevét a Google keresőbe, elolvashatja az Akit a nevéen szólítanak, Szilánkra szóló, Fodor Andrásnak, Dankasirályok röptetése, Bakancsos násznép, Farkasverem című verseket. A Szarvasok tánca című kötetből is a nagyon szép az; Elmentél, a Tájkép, a Világoljatok gyógy-lángok, az Epilógus, a Visszaszámlálásom megkezdődött című vers.

Legyen még velünk sokáig ez a szépszavú, kőműves poéta.

Barcs János

Falak oltárán

Mészfehér esők dobogása
Varrd össze tépett kövek erét,
Szaggasd szét a harangkötelet,
Ne ránduljon konok viharban!
Pipacskönnyű álmot álmodjak.
A füstszürkére fáradt ég alatt
Karom kitárom, hogy sok fényes
Erő feszüljön izmaimba.
Forogj csak Föld, lüktessetek ereim
Mészpettyes, nyútt gönceim alatt.
Lángszínű téglák, hű szeretőim
Tűzkemény mellek, combok, illatok;
Látjátok mezőim vadvirágait,
És vérem izzó lüktetését
Falak oltárán áldozom föl!
S ha majd szemembe kék csönd ül;
Énekelve sírjátok téglák,
Örömtüzű napküllős fényben,
Sose értsék meg sziklás partok
Fáradt sirályok jajgatását.
Virágozzatok beérett szarkalábak
Világba leskelődő szemem alatt,
Mert nagyon tudnak sírni a fák
Színtelen könnyük földre ejtve.

Tamburaszó

Elpattantak a pengő húrok,
kiöregedtek a zenészek,
elszállt a tamburaszó,
elrepült nyaraimmal.
Szégyentelen viharokban
sirály volt az álom,
szállt a vadliba-ék;
de az emléke mélyen
belém kérgesedett.
Nekem az örömök tüze
Pannon buckák közt fogant,
Somogy lúgos ege alatt,
a búzaszagú mezők
pipacs-láng lobogásában.
a gilice-tüskés sápadt legelők
rétek, nagykontyú kazlak
szökve is mosolygó hangulatában;
ott- ahol a hajnal-szikrázásban;
kanásztülok szava ébresztett-
és a vertfalú öreg ház
sárpادلós szobájában esténként
elaltatott a tamburaszó.

Az a hópihe

(Marikának)

Hópihe táncolt kezeden:
fölöttünk téli nap játszott,
úgy indult el ott a szerelem,
vittem neked hóvirágot.

Rám mosolyogtál s megköszönted.
Riadtan nézted mint csodát,
fátylat közénk rakéták szóttek
míg futottunk a kerten át.

Ágyúk dörögtek a berkekben;
aknák ríttak, vas-lidércek,
ágak nyögtek eszeveszetten
s tüzes foga nőtt a szélnek.

Évek szöktek már életünkből,
de az a csokor most is él:
hány vihar táncolt minket körül,
járva a világ végénél!

Fénytelen évek templomából,
farkasüvöltés száll felém;-
s az a hópihe még ott táncol
hitvesem anyás tenyerén.

Nemrég még tán használták...

PETROZSÉNYI NAGYPÁL

VIKTOR ÉS VIKTÓRIA II. rész

A százados belül háborogva, mégis engedelmesen fésülte át embereivel a szektorát. Az operaháztól a Szabadság térig sebesültek, halottak heverték. Istenem, add, hogy ne legyen a fiam is közöttük! – fohászodott végig magában. Megígértette ugyan vele, hogy Viki csakis Vicus és a házuk védelmére összpontosít, vagyis bent marad, s csupán bevásárolni ugrik ki időnként. Már ha egyáltalán lesz hová. De hát forrófejű a legényke, nem esküdne meg, hogy megállja. A sarkon váratlanul felbukkant egy páncélozott csapatszállító harckocsi, és tüzet nyitott egy felkelőkkel telt villamosra.

– Megállni! – állította le egységét a százados, amikor azok a hanyatt-homlok menekülő zendülőkre akartak rohanni. – Hagyjuk a piszkos munkát a seregre.

A katonák ejtettek néhány foglyot, két ember meghalt, tíz megsebesült.

– Maguk meg mit néznek? – ordított a rendőrökre egy civilruhás, kegyetlen tekintetű nyomozó. – Lőjék agyon a sebesülteket!

A rendőrök nem mozdultak.

– Nem hallották? – rántott maga felé egy fiatal, rózsás arcú közlegényt.

– La ordin! Să trăiți!

A rendőr és katonatiszt egyaránt megrökönyödve nézett a bőrkabátos szekusra.

– Bocsánat! – avatkozott közbe torkát köszörülve a katonatiszt. – Én nem tudom, maga kicsoda, titkos rendőr vagy tábornok, azt viszont igen, hogy egy sebesültet a genfi egyezmény értelmében még háborúban sem szabad lelőni. Megerősíti, százados elvtárs?

– Meg – bólintott rá kurtán Chiș Francisc.

– Mi, maguk megtagadják a hadsereg főparancsnokának, N. Nicolae elvtárs parancsát?

– Ja, az más, illetve... Láthatnám írásban is azt a parancsot?

– Láthatja, ha eljön az ideje. Addig is figyeljen ide, és tanuljon! – húzta elő pisztolyát a titkosrendőr, célzott, és tarkón lőtt egy sebesültet. – Így jár mindenki, aki szeretett Pártunk és Kormányunk ellen fog fegyvert. – Egy. Ez meg a második – emelte pisztolyát egy vértócsában fekvő lakosra.

A százados rémülten ismerte fel benne Kerekes szomszédot, akit épp a minap akartak egy kis harapnivalóval meglepni.

– Stop! – lökte el a szekus karját energikusan. – Végre megvagy, te lóköttő! A fogoly az enyém. Ez, kérem, egy régóta körözött, fontos információkkal rendelkező bűnöző. Ki akarom hallgatni – talált ki sebtében egy hihetőnek tűnő ürügyet, amivel, ha a szekus ráharap, megmenthetné Kerekest. – Kozma, Petrescu, segítsétek lábra, és bilincseljétek meg a gazfickót!

A szekus hosszan, kutatóan meredt a századosra.

– Szóval bűnöző.

– Az. Köztörvényes, s mint ilyen a mi hatáskörünkbe tartozik.

– Rendben van! Ha a maguké, legyen a maguké, de a főparancsnok parancsának akkor is érvényt kell ám szerezni, úgyhogy tessék, lője le maga, százados!

– De uram! – szaladt ki minden vér a százados arcából. – Tárgyalás és ítélet nélkül? Egyébként is rendőr lennék, nem ítéletvégrehajtó!

– Sajnálom. Ez a szükségállapot. Engedjék el a delikvenst! Parancsoljon, de siessen, mert mindjárt be kell számolnunk a Vezérnek, milyen hatékonysággal működik a katonaság és rendőrség.

A százados elátkozta a napot, amelyen rendőrnek szegődött. Felemelte pisztolyát, hanem lőni már nem tudott.

– Tűz!

A lövés eldőrdült, viszont nem Kerekes, hanem a szekus esett az utca porába. Valaki rálőtt, talán egy háztetőről. Senki sem kutatta, és nem is érdekelte különösképpen.

– Menjünk, elviszem az orvoshoz – mondta Chiş Francisc.

– Isten fizesse meg a jószágát! – hálálkodott Kerekes; erősen vérzett, de még öntudatnál volt. – Maga nélkül már deszkát árulnék Földváron.

– Nincs mit. Kéz és lábtörést! Bocs, ízléstelen kívánság.

– Kérem, értesítse a családom, hol találják meg. Ugye, megteszi?

– Magától értetődik. Induljunk!

– Tegyük erre a matracra! – utasította az orvos a kórházban a zsarukat. – Máshol egyelőre nincs helyünk – mutatott körül a teremben, ahol mindenütt: az ágyakon, folyósokon, de még a földön is sebesültek feküdtek.

– Szerencsétlen flótások!

– Ezek? Talán hazaárulókat akart mondani – javította ki a főorvos árgus szemekkel figyelő kollégájára pislantva, akiről mindenki tudta, hogy besúgó.

– I. . . igen, pontosan – kapott észbe amaz, tisztelgett, és csöppet sem megnyugodva távozott.

A főorvos nem sokáig vacillált. Amint eltűntek a rendőrök, számba vette a betegállományt, és első lépésben (természetesen felsőbb utasításra) minden halott személyi igazolványát megsemmisítette. Így persze azonosítani sem lehetett őket. Boncolás nem volt, az ügyészség megtiltotta, a halál okát ezért csakis makroszkopikus vizsgálat alapján lehetett, sőt, kellett megállapítani. Utána már küldték is a bukaresti hamvasztóba, mármint a tetemeket, hogy a végén hamuként szórják valamelyik csatornába. De még ott voltak a sebesültek! Nos, ezekről már a Securitate gondoskodott azzal, hogy átfésülte a kórházakat. Aki még élt, puff, s már vitték is fagyasztani. Persze a legnagyobb titokban, ennél fogva gyakran még a kórház személyzete sem gyanította, mi történik a háttérben.

A százados legelső útja Kerekesnéhez vezetett.

– Nézze, tudom, hogy éjjel van, és ilyenkor nem illik senkit sem zavarni, de a férje. . . Hogy is mondjam, megsebesült.

– Jaj! – kapott a szívéhez a sovány, vékony csontú asszony. – Súlyosan?

– Szerintem nem. Ettől függetlenül adnék egy tanácsot: ne várjon reggelig, öltözzék fel azonnal, és keresse meg a kórházban, kérje el a személyi igazolványát, aztán, ha lehet, hozza ki, amíg nem késő. Valahogy nem tetszik nekem az ottani főorvos – tette hozzá tétován.

Kerekesné lélekszakadva sietett a férjéhez.

– Honnan tudja, hogy nálunk van? – firtatta a főorvos, amikor a nő férje után érdeklődött.

– Chiş századostól. Ő hozta be, emlékszik? Miután a szomszédunk, természetesen rögtön értesített bennünket.

– Tehát tőle, és ki tud még erről az izé. . . incidensről?

– Hát a fiam, lányom meg a. . .

– Elég, elég. Köszönöm. 12-es kórterem.

Az asszony a megadott kórterembe vágatott. Elkésett.

– Kerekes Aladár öt perccel ezelőtt jobblétre szenderült – közölte vele a nővér szánakozva. Mialatt Temesváron ilyen és ehhez hasonló események zajlottak, az államfő felajánlotta lemondását. Szép gesztus! A kormány tagjai azonban kiálltak mellette.

– Soha! – szónokolt Milea honvédelmi miniszter. – Ceauşescu a népé és mi az övé vagyunk testestől-lelkestől.

– Ceauşescu, Ceauşescu, Ceauşescu! – kiáltozta ütemesen a KB PVB ülése, miközben fél szemmel a feltételezett, ugyancsak ovációzó *téglákat* figyelte; ez lehetett tábornok, államtitkár, senkiben sem lehetett megbízni.

– Köszönöm. Ezt vártam maguktól – illetődött meg a pártfőtitkár, és megnyugodva utazott december 17-én Iránba.

Viktor és Viktória egyre feszültebb érdeklődéssel kísérték az eseményeket. Részben apjuk, részben a tévé és rádió beszámolóí alapján, mert az utcára – apjuk kifejezett kérésére – nem jártak ki.

– Szeretnék kérni tőled valamit, ha nem haragszol – rukkolt ki Viktória 18-án csöndesen egy kéréssel. – Kérhetek?

– Te bármit bármikor. De hogy teljesíthetem-e, az már egészen más tézta.

– Tisztában vagyok azzal, hogy rendőr vagy, így sok olyasmire kényszerülsz, amit civilként valószínűleg soha sem tennél meg. Mégis van valami, ami álmomban sem hagy nyugodni.

– Nevezetesen? Mondd csak ki bátran, hátha mégsem teszem meg.

– Engem nagyon zavarna, igen, most már nyíltan bevallom, ha a rendszer, ez az egész rendkívüli állapot gyilkost csinálna belőled.

A százados szájából kiesett a cigaretta.

– Csatlakozom a kéréshez – kapott az alkalmon a fiatalember is. – Röviden az lenne a kérésünk: hacsak lehet, ne lőj senkire. Ugye, te is így gondoltad? – kérdezte a hűgától.

– Kérés elutasítva. Ezt a kérést nem teljesíthetem.

– Mert? Különben mindegy. Nem is vártam más választ.

– Mert már teljesítettem: célozni ugyan céloztam, és a lövés sem maradt el, de eddig még senkit sem küldtem a mennybe vagy pokolba – gyújtott a százados egy újabb cigire.

– Igazán? – derült fel Viktor és Viktória arca egyszerre. – Kezdesz megváltozni, kapitány.

– Előbb-utóbb mindennek eljön az ideje. És ha már itt tartunk, én is bevallanék valamit. Hű, ehhez innom is kell, mert amit most mondok, szíverősítő nélkül aligha lesz erőm meggyónni – lépett a férfi a bárszekrényhez.

– Ti mit isztok? Semmit? Nagyon helyes! Az alkohol öl, butít, és nyomorba dönt – mondta váratlanul magyarul.

– Milyen igaz! – válaszolta Viktória ugyancsak magyarul, aki, mint a temesváriak többsége, magyarul és németül is tudott valamicskét. – Kivéve téged, mert téged csak... erősít.

– Értem, kislányom, de anyám emlékére esküszöm, abban a percben, amint túl leszünk ezen a rémálmon, még ünnepnapkor sem iszom többé egy kortyot sem. Ei, drăcia dracului,² mi volt ez? – rezzent össze, amikor valaki megcélozta egy kővel az ablakot.

– Gyilkos! Gyilkos! – ordították csengő hangon odakint.

A százados odarohant az ablakhoz, s elhűlve ismerte fel a kődobálók közt a Kerekes családot.

– Lépre csaltad a férjemet!

– Megölted az apánkat!

A temesvári felkelés híre villámként futott végig az országon, és hiába volt hírzárlat, lassacskán az egész világon. Az események nyomán további zavargások törtek ki Moldovában, Olténiában, a Körösök vidékén... A Kárpátok Génusza dühtől tajtékozva repült vissza december 20-án Bukarestibe.

– Kétkézes pancserok, alig teszem ki a lábam pár napra, máris az asztalon táncolnak az egerek – fedtte meg keményen a miniszterelnököt, Constantin Dăscălescu elvtársat. – A rendőrök alszanak, a Securitate gyöngélgedik, Emil Bobu³ úr kártyázik. Na majd én kezembe veszem a dolgokat.

Nyomban kiadta a parancsot, hogy a Securitatet kissé háttérbe szorítva nagyobb hatékonysággal és erővel lépjen színre a román hadsereg.

– Csalódtam a szekuban – panasolta feleségének a hosszú orrú és arcú akadémikusnak. – Ezeknek csak a szájuk jár, jobbra-balra ijesztgetnek, valójában töketlen mumusok.

– Csakhogy végre te is rájöttél! – tüzelte fel még jobban a tudós hitvestárs. – Figyelmeztettelek is nemegyszer, de te sohasem hallgatsz rám. Ajaj, nem mumus kell ide, Nicușor, hanem ágyúk, tankok, helikopterek, úgy bizony. Akkor lesz rend, fegyelem, és senki sem üvölti: kenyeret, húst, áramot!

December 21. Chiș Viktor le-lecsukódó szemmel leste a híreket a tévében. Dög unalom, közömbös, semmitmondó filmkockák, mintha semmi említésre méltó esemény sem történe ebben az országban.

Viktória dolgozik, apja... Rá jobb, ha nem gondol, de amit személy szerint ő művel, azzal sem éppen büszkélkedhet. Ja, itt lapul négy védett fal között, miközben mások történelmet csinálnak odakinn.

Már majdnem elaludt, amikor felzúgott a tapsvihár nyomában az elnök nevével.

– Ceaușescu P.C.R.! Ceaușescu P.C.R.! Ceaușescu P.C.R.!

Helyszín: a Palota téri RKP KB székháza, ahol az elnök a székház erkélyén készült kihirdetni a Végrehajtó Bizottság döntését bizonyos pénzbeli juttatásokkal kapcsolatban. A pártfőtitkár fekete prémgalléros télikabátot viselt, fején az elmaradhatatlan ugyancsak fekete kucsmával. Mellette a felesége világos színű bundában és a kormány valamennyi prominens vezetője. A téren mintegy 100 000 bukaresti lakos éljenzett.

– Kedves elvtársak! Először is kívánok önöknek egészséget, jó munkát és sok sikert minden téren.

Hasonlóképpen köszönöm a szervezők fáradozását, melynek révén ilyen népes nagygyűlésen üdvözölhetem önöket.

Blabla, blabla. A lényegre, öregfiú! Most meg miért hallgatsz? És ez a hurrogás...! Valami történhetett, mert már senki sem figyelt a Kondukátorra.

– Halló! Halló! – rikoltozott a *kissuszer* megdöbbenéséből magához térve. – Maradjanak a helyükön!
– Csendet! – kontrázott rá a felesége, Elena Ceaușescu éles hangon anélkül, hogy Viktor perceként bárkit is látott volna.

Aztán megvilágosodott a képernyő, ám csak a székházat és a Palota teret mutogatták.

– De hisz ez provokáció! – dörmögte alig hallható hangon Ceaușescu.

– Folytasd a beszédet! – biztatta még halkabban a hűséges élettárs.

A fiatalember felbolydulva járkált fel-alá a szobában. Úgy tűnik, a kisebb-nagyobb városok vezetősége után most a legfelsőbb vezetés is pórul jár, ergo meg fogják buktatni a diktátort. Elég merész feltevés, miután nemrég még Európa egyik legjobban megszervezett állami gépezetének támogatását élvezte. És ez az erő jelen pillanatban is neki pítizik. Hátralát a tankok, oldalt a rendőrség, szekuritate. Elég egy szó, intés és megint összetöpreődik a puliszka.

– Szeretném hangsúlyozni, milyen fontos számunkra a nemzeti egység, országunk szuverénitása – hadonászott az elnök szinte minden szó után.

Ez volt a varázsszó, amivel évekig etette a nemzetet, tudniillik mindenki jól tudta, hogy a Szovjetunió bekebelezési politikája ellen irányul. Hogy miként volt mersze ehhez a Vezérnek, máig is kérdéses, tény az, hogy megtette, s ezzel nemcsak a román nép, de a kapitalista világ rokonszenvét is kivívta.

Taps. A First Lady arcán mosoly. Ilyet sem lehetett tapasztalni nála mindennap! A régi, jól bevált trükköt újabb követte.

– Elvtársak! Elemezve és azonosulva a nép akaratával a Végrehajtó Bizottság elhatározta, hogy megemeli minden dolgozó fizetését, a gyereksegélyt, a szülési támogatást, nyugdíjakat...

Újabb üdvözlő, bár többnyire csak az első sorokban álldogáló biztonsági szervek éljeneztek, tapsoltak.

– Stima noastră și mândria/Ceausescu, România! (Tiszteletünk és büszkeségünk/Ceausescu, Románia!) Ezután következett a juttatások részletezése, végül az imperialisták, egyes álszocialista és huligán elemek elmarasztalása.

Teljes győzelem. Az elnök házaspár a rosszul induló meeting ellenére is megnyugodva mehetett volna aznap aludni, ha a Palota téri közjáték következmények nélkül maradt volna. De mégis mi történt, ami ennyire megzavarhatta az emlékezetes nagygyűlést? – találgatta a fiatalember.

– Felrobbantottak néhány petárdát, és kitört egy kisebbfajta pánik a tömegben – világosította fel ezúttal leplezetlen őszinteséggel a százados. – Önmagában véve jelentéktelen mozzanat, de az elnökkel kapcsolatban már jelent valamit.

– Más szóval most már Bukarest is fellázad?

– Már fellázadt. Egyre több polgár tüntet az utcákon, barikádokat emelnek, például a Dunărea étterem környékén, és most már ott is vér folyik, ahol eddig csak bor vagy víz folydogált.

Viki felszisszenve hanyatlott egy fotelbe.

– Mi az, fiam, rosszul vagy?

– A karom. Alig bírom mozgatni – rebegte görcsbe húzódó ajakkal.

A százados már nyúlt is a kagylóhoz, és riadtan hívta fel egyik orvos barátját.

– Enyhe, átmeneti bénulás, mindjárt elmúlik – adott be az orvos Vikinek egy injekciót. – Még szerencse, hogy azonnal kihívtál. Beviszem a fiút a kórházba. Ott alaposabban megvizsgálhatom.

– A kórházba? – halványult el a százados. – Szó sem lehet róla! Csak... csak ha feltétlenül szükséges.

– Értem. Talán igazad is van. Most megyek. Estefelé még bejövök. Addig is teljes testi-lelki nyugalmat javaslok: semmi tévé, rádió, újság! Legjobb, ha fel sem kel az ágyból pár napig.

– Nem sejtettem, hogy ilyen érzékeny vagy. Azért nem kell mindent annyira mellre szívní. Majd ennek a lehetetlen állapotnak is vége szakad egyszer. Vicus egyetemre megy, te portásnak, vagy ahogy óhajtod, többé nincs erőszak – biztosította Vikit az apa lelkiismeretfurdalástól gyötörve.

– Te tényleg megváltoztál – örvendezett Viktória. – Már csak arra várunk, mikor folytatod azt a *vallomást*, amivel tartozol nekünk állítólag. Vagy meggondoltad magadat?

– Holnap, gyerekek, holnap. Most olyan fáradt vagyok, nincs hozzá elég lelkeröm.
December 22-én Bukarest egész lakossága Ceaușescu lemondását követelte.

– Adok én nektek lemondást! – gesztikulált a hullámos hajú, izgékony államfő. – Hívjátok ide Vasile! Hadd mossam meg a kókuszát! – adta ki az utasítást fél tíz körül, aztán csak tátogott, amikor megtudta, a honvédelmi miniszter, egyik legkedvencebb tábornoka nincs többé.

– Mi az, hogy nincs többé? Meghalt vagy elmenekült?

– Meghalt – horgasztotta le fejét a hírhozó. – Öngyilkos lett, vagy megölték. Egyelőre nem tudni.

– Borzasztó! Micsoda tragédia! Hát derítsék ki azonnal! Ó, kedves barátom, hova juttatott ez az elkábított, félrevezetett csöcselék!

– Mi ez a lárma, Nicușor? – csörtetett be mérgesen az akadémikus asszonyság. – Majd szétpattan a fejem a migréntől, te meg itt üvöltesz?

– Tábornok! Volna szíves átfáradni a másik szobába! Öngyilkos lett a Vasile – közölte a férfi a legújabb hírt rekedten.

– Melyik Vasile?

– Milea. A honvédelmi miniszter.
Hallgattak.

– Te öletted meg? – kérdezte az asszony gyanakodva.

– De Elena! Hogy feltételezel rólam ilyesmit?

– Jó, jó, csak kérdeztem.

Újabb csend.

– Te voltál? – kacsintott a férfi Elenara.

– Bolond vagy? Egy ilyen joviális, talpig becsületes elvtársat?

– Most mi legyen?

– Tőlem kérded? Te vagy a köztársaság elnöke.

– Tábornok!

– Parancsára, hadsereg-parancsnok elvtárs!

– Keresse meg, és hozza ide a testvérem, Ilie Ceaușescu tábornokot.

– Volnál szíves velem is közölni, mik a további terveid?

– Pro primo: még ebben az órában kiadatok egy sajtóközleményt, mely szerint Milea elárulta a *házáját*, és a leleplezéstől való félelmében öngyilkos lett.

– Nocsak! Az előbb barát, most áruló. Gyanús vagy te nekem, kis suszter – somolygott magában a nagyasszony. – Másodsor?

– Másodsor: Ilie lesz az új honvédelmi miniszter.

– Az első rendben van. Ahogy Mileat ismertem, előbb-utóbb úgyis elárult volna bennünket. Hanem én Ilieben sem bízom ám – ráncolta össze rosszallóan a homlokát, ugyanis ki nem állta a történész doktorból lett magas rangú főtitkár. – Emlékezz csak vissza, milyen ötletekkel is bombázott legutóbb: új kormány, román-szovjet paktum. . . Képzeld el, milyen következményekkel járna ez ránk nézve!
Ceaușescu elhatározása egyből megingott, ezért csak színleg dühöngött, amikor Ilie köszönte szépen, de nem kért a nagy testvér kegyéből.

– Ó te hálátlan! De te tudod. Ebben az esetben legyen Stănculescu a miniszter.
Victor Atanasie Stănculescu. Brr! A temesvári hóhér, aki nem átallt a diktatúra ellen tüntető népbe lövetni. Ekkor érte az államfőt a második meglepetés. Az elhunyt miniszter barátja és helyettese beleegyezés helyett betegszabadságért folyamodott.

– Köszönöm, igazán megtisztel, és természetesen boldogan vállalnám, ha tehetném. De hát nem tehetem, ugyanis eltört a lábam, elnök úr – mentegetődzött telefonon a tábornok.

– Hát ez példátlan! – kékült-zöldült haragjában a diktátor. – Ebben az országban már mindenki ellenem esküdött? Nem érdekel. Ez parancs, fél órán belül itt legyen, ha nem akarja, hogy letartóztassuk, és parancsmegtagadással vádoljam.
A félrefésült hajú, katonás modorú tábornok negyed órán belül combig gipszben már a pártfőtitkár előtt

hallgatta a főparancsnok zseniális elképzelését, mit kell tennie ahhoz, hogy leverjék a lázadást.

– Megértette, miniszter úr?

– Igenis, hadseregpáncsnok elvtárs! – tisztelgett a tábornok, s ezzel kezdetét vette egy olyan színjáték, melyben sokszor már az sem volt érthető, Stănculescu Ceaușescu, a Securitate, a hadsereg vagy maga a nép ellen, illetve érdekében konspirál.

– Ravasz róka ez a Stănculescu! – állapította meg Iulian Vlad, az állambiztonság rettegett vezetője. – Mindig úgy csúri-csavarja a dolgokat, hogy a kecske is jóllakjék, és a káposzta is megmaradjon.

– Lehet, hogy ravasz, de egyben túl puha is egy ilyen fontos tisztséghez – bírálta felül a főszekust Nicolae Eftimescu, a vezérkari főnök helyettese.

– Nekem mindenesetre nem tetszik, és melegen ajánlom, semmiképp se kövesd a példáját. A diplomácia dicséretreméltó tulajdonság, de csak békeidőben, barátom. Most viszont háború van, nézz csak ki az ablakon, és tüstént megérted, mire van szüksége a mélyen tisztelt elnöknek.

Elena kettő – szögezte le magában az elnöktől fokozatosan elhidegülő potentát. Még sok galibát okozhat, mert a Génusz is kedveli. Éppen ezért veszélyes. Pillanatnyilag, aztán gazdástól együtt úgyis oda jut, ahova Hitler, Sztálin meg a többi húgyagyú.

Mialatt egyik oldalon újabb és újabb, radikálisabbnál radikálisabb tervek kieszelésén dolgoztak, másik oldalon pedig az ország, most már Bukaresttel az élen folytatta a harcot egy demokratikusabb rendszerért, Viktor nyugtatókat szedve heverészett, és olvasott. De már nem volt egyedül.

Többnyire a húga is – fizetéstelen szabadságon lévén – ott sürgött-forgott mellette.

– Nagyon hiányzik a tévé – panaszkodott a fiú időnként. – Már minden könyvet kiolvastam, és sétálnék is, sétálnék.

– Elhiszem. Én is, de ígéret szép szó, megtartva úgy jó. És amit egyszer megígértem apának, azt be is tartom mindenképp.

– Apja lánya. Akkor hadd menjek veled legalább a szomszédba.

– Jól vagy?

– Remekül. Már kutya bajom, komolyan.

– Hamar regenerálódtál, de mi lesz, ha megint visszaesel, mihelyt meghalod, mi folyik az országban?

– Mi folyik? Oké! Elismerem, dilis vagyok. Menj csak szépen egyedül. Látom, most is tükön ülsz, és alig várod, hogy beugorj hozzájuk a legfrissebb hírekért.

– Ez az! Dehogyan vagy te dilis, bátyuska. Akkor lennél az, ha te is átjössz. Egy óra múlva itt vagyok. Majd elmesélem, mi újság.

Vicus barátnője, egy jó pár évvel idősebb, excentrikus festőnő, két házzal lakott odébb egy lepusztult bérházban.

Esteledett. A központból puskalövések, egy-egy szórványos ágyúdörgés és egyéb zaj hallatszott.

– Zavarok? – csöngetett be a barátnőjéhez zavartan.

– Dehogyan! Te sohasem zavarasz, cicuskám.

A belső szobában fürdődresszes, dagadó izmú *akt* cidrizett.

– Jochen, bemutatom neked a legjobb barátnőm.

– Chiș Viktória.

– A legújabb felfedeztettem: bokszbajnok, mellesleg az élettársam.

– Mióta? Elnézést!

– Semmi baj! Jochen mindent tud rólam – simult Dorina a kigyúrt testű bajnokhoz. – Ideális modell: erős, arányos, türelmes. Tapogasd csak meg ezeket a békákat!

– Hú, de kemények! Mint a kő.

– Ugye? De hidd el, az ágyban sem málé. Öltözz fel, kérlek, mert megfázol!

– Dorina!

– Mi a gond? Vica is ismer, nemcsak te, úgyhogy hagyjuk a púdert, picikém! Nálam ez nem divat, ha nem vetted volna észre mostanig.

– Maga, te német vagy? – kérdezte Viktória.

– Ja. Bánáti sváb – válaszolta Jochen helyett Dorina, aki bőbeszédű nő lévén rendszerint három helyett is csicssergett.

– Hogyhogy itt vagy még, és nem emigráltál németbe? Lehetőség volna rá, hiszen minden svábért, szászért fejpénzt fizetnek a germánok.

– Azért, mert... Látod, ezt nem tudom. Miért, bajnokom?

– Egyszerű. Lehet, hogy nagyon bután cseng, de én ragaszkodom a hazámhoz. Különben sem ágal sokáig itt ez a giliszta. Úgy elsöpri a forradalom, hogy maholnap Scornicești-en⁴ fog felébredni. Akkor aztán jaj neki is, meg a cinkosainak is, akik miatt idáig jutottunk – rázta meg az öklét az amúgy békés svábnak tűnő ökölvívó.

– Így beszél egy igazi férfi, uraim – csókolta száján a fekete rúzsos ajkú festőnő.

– Wagner úr, örülök, hogy a barátnője lehetek.

Viktória arca úgy elborult, mint az ég, amikor ellepik a fellegek. Ez egy idealista! Még csak az hiányzik, hogy megtudja, az ő apja is a diktátor cinkosaihoz tartozik.

– Akkor én tovább nem is zavarok. További kellemes pingálást! – búcsúzott el a barátnőjétől, amikor ismét csengettek, és be is zörgettek Dorina ajtaján.

– Ez meg ki a franc? – nyitott ajtót a nő bosszúsan.

Cingár, szemüveges emberke állt az ajtóban. Arca csupa vér, nadrágja sáros, jobb kabátujja leszakadt.

– Engedjenek be, üldöznek a hekusok!

– Még csak az kéne! Mars innen, te huligán!

– Halt! – fogta meg az ajtót Jochen hátulról. – Már hogy lenne huligán! Gyere csak be, öregem!

– Nein, nein! Maradjon! Semmi kedvem bajba kerülni miatta.

A sváb azonban ügyet sem vetett a festőre, gyorsan behúzta a férfit, s már vitte is a másik szobába.

– Nincs itt valami padlás, rejtett fülke vagy efféle?

– Úristen, nem érti! Azt mondtam, dobbantson. Tudod te, mi jár azért, ha valaki ellenforradalmárt rejteget?

– Csak néhány perc, addig te is kibírod. Különben sem biztos, hogy ide is bejönnek. Láttá valaki, amikor besurrantál? – kérdezte a szem-üvegestől.

– Nem, nem hiszem.

– Mindegy. Itt akkor sem maradhat – makacskodott Dorina, és feltette magában, izmok ide, izmok oda, még ma este kiadja az útját legújabb modelljének is.

– Kinyitni! Rendőrség!

– Késő. Bújj öreg az ágy alá, és meg se mukkanj, ameddig érted nem jövünk. Tessék! – nyitott ajtót maga Jochen a zsaruknak, még mielőtt a festőnő elárulná, ki rejtőzködik odaát az ágy alatt.

– Beenged? Egy veszedelmes terroristát keresünk – húzta elő fegyverét egy fiatal, vékony bajszerű őrmester.

– Itt? Nálunk? Maga el van tájolva. Nincs itt semmiféle terrorista.

– Elhiszem, de a parancs, az parancs: házkutatást kell tartanunk.

– Megértem. Mutassa meg a parancsot, és bejöhök.

– Hát ez meghibbant! Mit szólsz hozzá, Costică? – vigyorgott a társára, egy ugyancsak fiatal, vörös hajú rendőrré. – Ez a muki azt hiszi, szilveszter van, és petárdáznak a városban. Álljon félre az útból, vagy lelövöm.

Bementek.

– Jó estét kívánok! Ni csak, Viktória!

– Ti ismeritek egymást? – örvendett meg a festőnő; lehet, hogy mégis megússzák ezt a balszerencsés kalandot?

– Hogyne, még hozzá elég régóta – fintorgott Viktória. – Osztyáltársak voltunk a gimiben. Sőt: egy időben együtt is jártak mindaddig, amíg Aurel erőszakoskodni kezdett a leánnyal. Erre szakítottak, pontosabban csak Viktória, mert a fiú továbbra is zaklatta.

– Foglaljon helyet, őrmester! Bor, pálinka? Meggyújtok még egy gyertyát, hogy jobban láthassunk.

– Kösz, sajnos szolgálatban vagyok, vagyis... – pislantott a karórájára a fiatalember.

– Fél nyolc. Most már nem. Ide azt a pálinkát! Costică, lelépni! Vége a műszaknak.

– Várjon, egy pohárával azért még megihat. Vagy tudja, mit? Vigye el az egész üveget. Cotnari bor. Szereti?

– Imádom – csókolta kezét Costică udvariasan a leánynak.

– Itt vagy még? Azt mondtam, elmehetsz.

– Jó éjszakát, vagyis inkább viszontlátásra! Úgy nézem, maga festő – mutatott a festményekkel telezsúfolt szobára. – Nem festene le engem is, mert akkor holnap ismét eljőnnék?

– Nem. A hölgy foglalt – lépett előre mogorván a bokszbajnok. – Talán jöjjön vissza egy év múlva. A két férfi szeme ellenségesen villant egymásra.

– Tessék a bor! Jöjjön, kikísérem.

– Foglalj helyet! – mondta Viktória.

– Merci! – ült asztalhoz derűsen az egykori osztálytárs. – De hideg van ebben a... műteremben.

– Vacsorázott már, őrmester? – tért vissza tűzbeborult arccal a festő.

– Jól vagy? – firtatta a bokszbajnok.

– Ho... hogyan. Szóval? Mit hozzak?

– Nagyon kedves. Én igazán nem szeretnék zavarni... Mi volt ez? – kapta fel a fejét, amikor eltűszentette magát valaki.

– Ez? – ejtett ki Dorina kezéből egy poharat. – A... a nagyapám. Odaát fekszik. Influenzás.

– Úgy, influenzás? – meredt rá hosszan, gyanakodva a fiatalember. – Ezért ijedt meg annyira? A festő akarva akaratlanul még jobban megrettent.

– Ne vicceljen! Miért ijedtem volna én meg emiatt?

– Akkor jó. Esetleg bemutatna engem is a tatának? Már csak illemből is, ugyebár.

– Bemutathatja – avatkozott közbe közömbösséget színelve a bokszoló. – Igaz, hogy fertőző, de mit számít egy kis fertőzés olyan edzett fejjadásznak, pardon, rendőrnek, mint maga, *ugyebár*. A rendőr kajánul mosolygott.

– Stimmel. Akkor, ha megengedik... – ballagott át felemelt pisztollyal a szomszéd helyiségbe. Senki! És ekkor tisztán, egészen hallhatóan ismét feltűszentett a szemüveges menekült az ágy alatt.

– Egészségére! – rántotta fel az ágyterítőt az őrmester. – Volna szíves kimászni az ágy alól? A társaság lélegzetvisszafojtva várta, hogyan reagál ezek után a *hatóság*.

– Isten hozta, nagyapa! – rántott elő a rendőr egy kézi bilincset. – Így ni! Mehetünk! Veletek pedig még számolok – sziszegte oda Vicusnak.

– Nézze, őrmester elvtárs! – próbált egyezkedni vele a bokszoló. – Nem intézhetnénk el ezt intelligensebben egymás közt? – húzta elő a bukszáját, nagyon jól tudva, mi vár arra, aki ellenforradalmárokkal cimborál.

– Mi, megveszteget? Nyújtsa csak ide a kezét szépen maga is!

– De uram, ezt nem teheti! – tördelte kezeit a festő. – Viktória, szólj már te is néhány szót! A lány tanácstalanul hallgatott. Ennek szólni? Falra hányt borsó lenne. Tulajdonképp még örülhet, ha nem zárta őt is melléjük. Azért semleges sem maradhat, elvégre barátnők, másfelől csöppet sem kizárt, hogy nem kerül bajba az apja is.

– Nem bocsátanál meg nekik a kedvemért? A fiatalember megtorpant. Milyen édes, amikor így kérleli, no meg szokatlan, hiszen eddig még sohasem kért tőle semmit sem. Ő annál gyakrabban, és többnyire hiába. Most viszont úgy néz ki, ennek is eljött az ideje. Hát isten neki, fakeseszt, legrosszabb esetben kikoszarazza, és akkor örökre végeztek egymással.

– Attól függ, mit kapnék cserébe.

– Mit kívánsz?

– Feküdj le velem! – súgta Viktória fülébe. A lány ugyanolyan vörös lett, mint Dorina, miután kikísérte Costicat.

– Megegyeztünk.

– Becsszavadra? – hitetlenkedett az őrmester.

– Becsszavamra.

– Uraim: önök szabadok! – kapcsolta le a karpereceket a két férfiről. Viktória porig alázva botorkált haza a sötétben. Kurva! Kurva! – sikoltozott benne a szégyenpadra hurcolt női méltóság. Eladtam a testemet egy tál lencséért.

– Mit tudtál meg? Mi újság? – rohanta meg otthon a testvére.

– Semmit.

– Pedig azt ígérted... Basszus, sejtettem én, hogy semmit sem fogok tőled megtudni – kezdett kutatni a szekrényekben lázasan.

– Mit keresel?

– A rádiót. Itt kell lennie valamelyik fiókban.

Meg is találta, s a következő percekben dobogó szívvel hallgatta a Szabad Európa híreit. Ekkor tudta meg ő is meg Vicus is, hogy a diktátor ugyan elmenekült, de Târgovișteben elfogták, s nemsokára a Nemzeti Megmentési Front Tanácsa ítélkezik fölötte. A testvérek ujjongva borultak egymás nyakába.

– Menjünk, nézzünk körül a városban! Ezen az éjszakán úgysem alszik itt már senki sem.

– És apa? – aggodalmaskodott Viktória. – Bármelyik percben megjöhet. – Nyilván aggódni fog, ha nem talál itthon bennünket.

– Akkor maradj itt. Egy óra múlva én is itt vagyok.

A fiatalember elrohant, Viktória pedig tovább hallgatta a rádiót. Letelt az óra, letelt kettő, de sem Viktor, sem az apja nem jelentkezett. Csak nem történt valami baj velük! – ébredt fel a lányban a nyugtalanság. A hírek szerint ugyan nincs veszély, mert a hadsereg cserbenhagyta a Génuszt, de még akadhat egy-két szekus, aki a végsőkig kitart kenyéradó gazdája mellett. Reggel felé elaludt. Olyan fél órát alhatott, amikor megcsörrent a telefon.

– Halló! Chiș Viktória!

– Gyere be azonnal a katonai kórházba! 17-es kórterem. Édesapánk megsebesült.

A százados egy ajtó melletti ágyon feküdt. Nehezen lélegzett, fején, mellén kötés, szinte alig látszott ki belőle.

– Súlyos? – kérdezte suttogva Viktória.

– Azt hiszem, haldoklik – nyelte le könnyeit a fiatalember.

– Viktória?

– Én vagyok, drága édesapám.

– Csakhogy megjöttél! Már nagyon vártalak.

A lány nem tudta, mit kérdezzen, csak állt, állt, nézte az apját és szipogott.

– Ej, fel a fejjel, kismadaram! Ami meg van írva, megtörtént. Most egy kicsit elmegyek, azért ne búsulj, később találkozunk... odafönt.

– Nem mész te sehova! Rád itt van szükség... idelent – hadarta a fiú színlelt optimizmussal, könnyedén.

– Hagyd, ne erőlködj! – intette le az apa magyarul, s azontúl már csak magyarul beszélt a két testvérrel. – Most itt az igazság órája, abból is a legeslegutolsó – köhögött levegő után kapkodva. – Ugye, emlékeztek, mit mondtam legutóbb? Meg akarom gyónni a vétkeim. Kezdem a legnagyobbal: egy véreskezű zsarnok szolgálatába szegődtem.

– Mint a legtöbben ebben az országban, úgyhogy nyugodj meg, mások sem sokkal különbek.

– Egy mentségem van: mindent értetek tettem, értetek, azért, hogy szebb, könnyebb legyen a sorsotok.

– Tudjuk, apa, és köszönjük – csókolta homlokon megrendülten Viktória.

– Tévedtem. Tehettem volna másképp is anélkül, hogy eladjam lelkemet az ördögnek.

– Nem adtad el. Mi megértjük, és nem hibáztatunk miatta – biztosította Viktor is.

– Köszönöm. Ez jólesett. De mit szóltok ahhoz, ha...

A századost ismét elfogta a köhögés, és percekig képtelen volt befejezni a mondatát.

– Nem kéne most inkább pihened? Látom, fáradt vagy. Majd holnap folytatod.

– Holnap? Hol leszek én már holnap, gyerekek? Régen készültem rá, de most bevallom, hogy se én, se ti nem vagytok... románok.

– Ne tréfálj! – szökött a vér Viktor arcába. – Bocsánat, de ezt egyszerűen nem hiszem.

– Viktor!

– Jó, jó, csak megjegyeztem. Mégis hogy tudtad ezt 22 éven át titkolni?

– Bocsássatok meg! Ebben is hibáztam, de akkor még azt hittem, így boldogultok a legjobban. Román név, román iskola... Szokványos módszer, nem én találtam ki.

– Nem, de attól még tudhattuk volna, kik vagyunk.

A férfi lehunyta a szemét, s egyre csendesebben lélegzett.

- Apa? – rázta meg a fiú riadtan.
- Még itt vagyok, és folytatnám is, mert ez még nem minden. A kisebb bűnökkel nem zavarlak. Viszont az, amit az anyákkal műveltem, az a nagyobbak közé tartozik.
- Amiért nem értetettétek meg egymást? Ez bárkivel előfordul – vont vállat Viktória. – Ezért igazán ne legyen lelki-furdalásod.
- Elő, csakhogy én nem emiatt, hanem a magyarsága miatt váltam el tőle, ugyanis ő sokkal büszkébb volt ahhoz, hogy csak úgy, ukmukfukk, románná váljék. Ez ártott a híremnek, különösen a munkámban. Végül is rendőr voltam, ahol még jobban figyeltek arra, ki vagy, mi vagy, honnan jössz, és hova mész.
- Rohadt komcsik! De istennek hála, fordult a kerék, és ha eddig mi csókoltuk a lábukat, most ők csókolják a miénket – szitkozódott a fiú.
- Ki tudja! A kerék tényleg fordult, de hogy mit hoz a jövő...? – révedt el a sebesült. – Szerintem inkább rosszabbat, mint jobbat. Legalábbis számotokra. Rólam ne beszéljünk, mert hol leszek én már akkor! Én megértem, hogy csepülöd a rendszert, Ceaușescut, meg az egész klikkjét. De mégiscsak ő adott nekünk villanyt, meleg vizet, fekete kenyér helyett kalácsot, húst, ingyen lakást... .
- És? Megszolgáltad, mi a mennykő?
- Hát éppen ez az, édes fiam: megszolgáltam, aminek a levét meg is isszátok rövidesen. Ezt hívják retorzióknak. Bizony, ez is benne van a pakliban ám, úgyhogy ne nagyon várd te azt a kerékforgást.
- Kérem, ne fárasszák ki a beteget! – vetett véget az orvos a társalgásnak. – Ennyi elég volt, holnap folytathatják.
- Ez aztán egy fordulat! Neked mi a véleményed? – vakarta meg a fejét Viktor útban hazafelé.
- Nem találok szavakat. Annyi minden összejött, hogy eltelik egy kis idő, amíg megemészttem. Hanem apa, akármilyen bőrben van is, elég jól tartja magát, sőt, akár meg is ússza, nem gondolod?
- De, kopogjuk le! Kemény ember, mindig is az volt. Már csak arra vagyok kíváncsi, holnap mivel rukkol ismét elő.
- Na, elítélték Ceaușescut? – érdeklődött másnap Chiș Francisc, alias Kis Ferenc.
- Jó jel, már érdeklődik – súgta oda Viktor a húgának. – Még nem, amúgy tökéletes a zűrzavar. Mindenki ló mindenkire. A rádiót, televíziót is elfoglalták. Most ott a forradalmi vezérkar, és egy Ion Iliescu nevű ipsét éltetnek.
- A tévéből irányít a vezérkar?
- A tévéből, így a saját szemünkkel láthatjuk, hol, mikor, mi történik. Amolyan helyszíni közvetítés, mint egy színházból vagy futball-mérkőzésről, csak ezúttal saját történelmünk alakulását láthatjuk. Óráról órára, percről percre. Hát ilyen még nem volt, ez... ez szenzációs, sőt, fantasztikus! – áradozott a fiatalember.
- Azért nem árt, ha vigyáztok, nehogy titeket is eltaláljon egy *kóssa* lövedék. Egyébként van egy jó és rossz hírem. Melyiket mondjam hamarabb?
- A jót.
- A rosszat.
- Nos, kezdjük a jobbal: előléptetnek! Soron kívül. Alezredes leszek, gyerekek.
- Gratulálok. És a rosszabbik?
- Holnap reggel megoperálnak.
- Te jó ég, és én még azt hittem, túl vagyunk a nehezen – szontyolodott el Viktória.
- Nem lenne rossz, de arra még várni kell. Mármint nektek, mert én már holnap elmegyek – szorította kezét szívére a százados.
- Mész te a... Épp egy műtétől fogsz te nekünk meghalni! – tiltakozott Viktor mérgesen. – Egy fenéket, akkor mire valók az orvosok!
- Volna egy kérésem. Egy utolsó kívánság.
- Na, tessék! Nem enged a huszonegyből. Parancsolj!
- Mihelyt vége lesz ennek a cirkusznak, látogassátok meg magyarban az anyátok! Címét megtaláljátok az íróasztalom legalsó fiókjában az okiratok közt. Adjátok át az üdvözlőmet, és kérjétek bocsánatot tőle a nevemben! Megteszitek?
- Hogyne. Elterveztük mi ezt már régóta, csak mindig közbejött valami.
- Kösz, nagy kő esett le a szívemről – lélegzett fel a százados.

A műtét reggel nyolckor kezdődött, kilenckor végződött: tökéletes sikerrel.

Egyedül a beteg nem élte túl.

A testvérekre nehéz, fájdalommal és gonddal teli órák virradtak, miközben az utcákon tovább ropogtak a fegyverek.

– Majd csak ezt is abbahagyják – vélte Viktória. – Fej nélkül a test sem életképes.

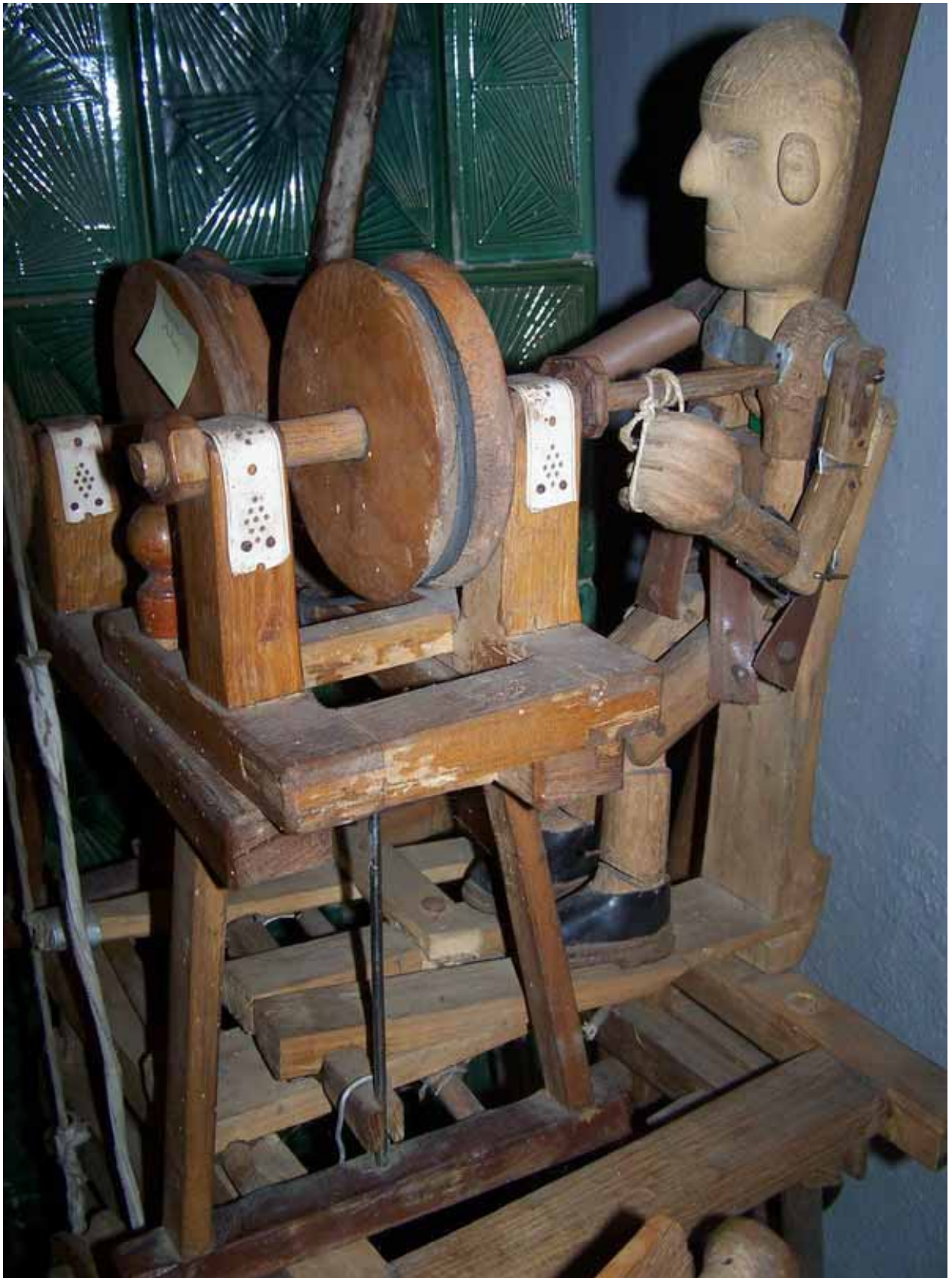
December 25-én meg is született a várva várt határozat: Ceaușescut golyó általi halálra ítélték. Indoklás: népirtás (60000 áldozat), a román állam nemzetközi lejáratása, a közvagyon rombolása stb. Az ítéletet a kaszárnya udvarán tüstént végre is hajtották, s három nappal később a fegyveres összecsapások is megszűntek.

¹ Parancsára! (rom.)

² Az ördögbe/fenébe! (rom.)

³ A román KB titkára, Ceaușescu egyik leghírhedtebb talpnyalója.

⁴ N. Ceaușescu szülőfaluja.

Bartal András mobil működő szerkezete

DOBROSI ANDREA

A fa monológja

Földhöz ragadtam. Közel a patakhoz,
én az őrző, hol csillámfodor lakkoz
habjával követ, hol halak mintáznak
vizet tükörcseppeken. Megköt lábam,
karjaim az eget, magasat tűrik,
odalátnak, s belül megöl az úr itt.
Hajam magányt zizeg, míg az emberek
ölbe futnak. Csak mondják, a Föld kerek,
meg nem tapasztalom. Én el nem megyek,
itt tart Nap, Hold, tavasz, nyár, ősz és telek,
vigyázom az ösvényre túrt kavicsot,
bokrot, virágot, fűvet, mit szél befog,
s a parton ágaskodó társaimmal
visszhangunk kel. Ránk szavazott a csízdal.

ELBERT ANITA

A mustármag

Mindenség oka egyetlen mustármagban
Van, legkisebb a nagy magvak között,
Nincs benne sem hiúság, sem becsvágy,
Utolsó akar lenni, s így lesz ő első. Mint
Ősanyag, mindennek központja, csendbe
Lábad, csak teszi a dolgát, meghal, majd
Feltámad, az évszakok sodrása alatt. Mert
Ki kiüresíti önmagát, s válik olyanná, akár
Egy mustármag, lemeztelenítve, az tudja
Már, a világ üresség, s ez a mindenség
Létezési elve. Ám ezen felül megérti, hogy
A mustármagban minden lehetőség benne
Van, hisz magában hordozza a kifejlett
Növényt, és magát a teljes kipusztulást
Egyszersmind. Mikor felpattan a magnak
Burka, akár a kitinből a szárny, szárba
Szökken azon nyomban a fa, s a mustár.
Egy láthatatlan csíra nő a magban, ez
A semmi, mely fává terebélyesedik, s
Így a mindenség lelkévé érik. Mint
A fönix, leteszi életét télen, hogy újra
Felvegye azt tavasszal, s így önmagából
Alkot újat. A lét misztérium, a mustármag
A hit, nem bírálni, fecsegni, de szívből
Szolgálni a cél, hisz elmúlik a tavasz, és
Már el is haladt, s ekkor semmi sem marad,
Ha a magot jó földbe nem vetette az ember,
S ekkor nem a föld a rossz, hanem a próféta,
Aki nem tudta lánggra gyújtani a meggyötört
Szíveket. Ugyanis minden emberben benne
Van egy lehetőség, hogy a fény, vagy az árnyék
Felé törekszik. Ám a vátesznek kötelessége,
Hogy a fény felé terelje a lelkeket, s ha ez
Nem sikeres, magát okolhatja, mást nem.
A mustármagban van a remény, szerényen,
Alázattal szolgálni eszmény, s az utolsókból
Így lesznek az elsők, benne van minden
Lehetőség, hogy szárba szökken, avagy
A sárba lankad, lehelve rájuk erőt a mindenség.

HÖRÖMPŐ GERGELY

Ha ránk szakad a kereszt súlya...

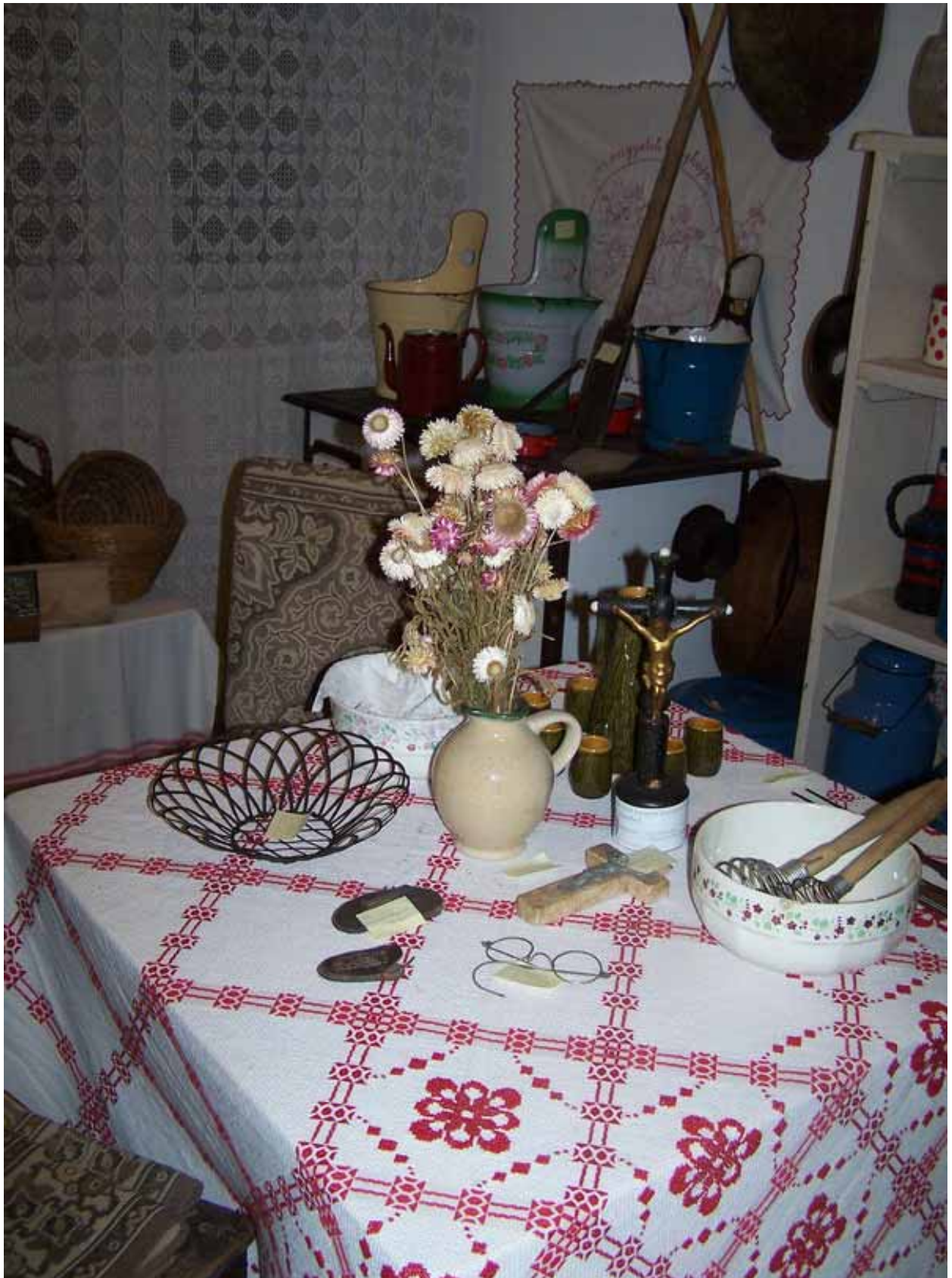
Én, Cirénei Simon, üzenem tinéktek,
hogy a keresztet nyugodtan vigyétek.
Ha tekintetem ölni tudna,
a római halottként feküdne a porba.
Vittem a keresztet, pedig máshova mentem,
mezőről igyekeztem, várt feleségem a lelkem,
jó meleg lepény és két fiam asztal körül...
-hogyan röhög a római. Hogy örül.

Én, Cirénei Simon, üzenem tinéktek,
hogy a keresztet nyugodtan vigyétek.
Egyszer csak ránk szakad a kereszt.
Nem is fizikai, lelki súly nem ereszt.
Amikor ránk szakad a kereszt súlya,
arra gondolj újra meg újra,
hogy immár ezeregyszáz éve visszük,
és ez a magatartásunk és a kincsünk.

Én, Cirénei Simon, üzenem tinéktek,
hogy a keresztet szó nélkül vigyétek,
mert Ő megy elől. Bár viszem a gerendát -
Őt szögezik föl. Ebben veszem jutalmát
a keresztfordozásnak, mert lassan rádöbbszem:
nekem a testem fáradt. Megváltást kap a lelkem.
Mi visszük kis keresztjeinket, súlyosoknak tartjuk,
végül minden terhünket az Úr Jézusnak adjuk.

Én, Cirénei Simon, üzenem tinéktek,
hogy a keresztet nyugodtan vigyétek.
Sok a kereszt, sok a baj, sok a kétség,
de kereszt alatt ballag a reménység.
Rufus és Alfeus, a fiaim végignézték,
hogy viszem a gerendát. A szépség,
a jóság, a megbocsátás ura nyomában,
- és később fiaim szolgáltak az egyházban.

Én, Cirénei Simon, üzenem tinéktek,
akiknek földtől kérges a tenyérték,
akik szemüveget hordotok sok betűk miatt,
akik nem alkudtok semmi rendszer alatt,
röhög a római, röhög az iszlám, az osztrák,
és sorolhatnánk... de, kik megtapasztalták,
hogy aki a keresztet elfogadja, nyugodtan hiszi:
múló hatalmak közt a jövőt viszi.

Mintha csak ma... (konyharészlet)

BEMUTATJUK

Gál Zsuzsanna Éva

és a nagyoroszi Falumúzeum

Ahogy kezdődött!!

Nem is tudom, hogy kezdjem a történetet? Valószínű, hogy már gyermekkorom óta magammal hordozom a régiségek, régi tárgyak, a faluban használatos eszközök szeretetét. Dédmamáim, dédpapáim mind használták a régi tárgyakat, napi, háztartási, állattartási, megélhetési munkájuk során. Így már akkor láthattam, figyelhettem ezek használatát.

Majd iskolai tanulmányaink során az osztályfőnökök köszönhetően több múzeumot meglátogattunk, ahol szintén láthattuk, milyen értéket, értékeket képviselnek a régi szerszámok, használati tárgyak és az eszközök, amelyeket már csak itt találhatnak meg az érdeklődők. Én gyermekként csodálattal jártam-keltem a múzeum folyosóin, termeiben, álmélkodva álltam meg egy-egy vitrin előtt, egy csodálatos mesevilág tárult a szemem elé (a képzeletemben szinte életre keltek a szép ruhákba öltöztetett bábok, életképek, minden tárgynak külön-külön története, meséje volt).

Aztán amikor 1999-ben hazakerültem dolgozni a Gyermekjóléti és Családsegítő szolgálathoz, a falut járva sok lakásnál láttam udvarra kidobott régiségeket, napnak, esőnek, fagynak kitéve. Ekkor villant fel előttem, hogy a falunkban is létre lehetne hozni egy szobát, vagy múzeumot (már ekkor volt, hogy megkérdeztem, hogy nekik nem kell az a szép köcsög, eszköz, ami a sarokban, udvaron hever, a válasz az volt, hogy nem használható az már semmire sem, ezért volt, aki nekem adta).

Közben nagymamám is meghalt, a házukat szüleim eladták, de előtte megpróbáltuk a használható és a régi dolgokat összeszedni, megmenteni a mi családi házunkhoz elvinni, „hátha jó lesz még valamikor- valamire”. Ezeket hátul a fészerbe bepakoltuk, elrakosgattuk, az idő vasfoga és az eső ne érje őket. Édesanyám apukája kádársággal foglalkozott a szabadidejében, a mai napig ezeket a fa-hordókat, kádakat, lévőtot használjuk szüretelés után a szőlő, majd a bor tárolására. Sajnos nem tudta átadni ezt a szakértelmet senkinek, pedig ez a mai nap is hasznos elfoglaltság, hobbi lehetne, mert ma már még kevesebben foglalkoznak, rendelkeznek hasonló értelmes elfoglaltsággal, ilyen „szakmával”.

Aztán a falugazda keresett meg, hogy eladtak egy házat, ahol az új tulajdonos szölt, hogy vannak ott régi ruhák, tárgyak, amiket ők nem szeretnék használni, de szívesen odaadományoznák valakinek, aki rászorulókka foglalkozik. Így felkerekedtem, és kiválogattam sok értékes régiséget, apróságot, csecsbecsét a sítböl és a lebontandó garázsba, a düledező polcokról. Majd még egyszer sikerült a teljes átalakítás előtt feljutnom a poros padlásra, ahol szintén sok, számomra értékes apróságot találtam (fonott kosarakat, darálót, régi szódásüvegeket, kanalakat, képkeretet, polcot a kamrából, dobozban régi papírokat, fényképeket, egyszerre már nem is tudtam elhozni).

Össze is vitatkoztunk, mert ő azt mondta, minden vackot összeszedtem, ami semmire nem jó, ha ezt tudja, hogy ennyi időt fogok turkálással eltölteni, biztos nem szölt volna! Én pedig mondtam neki, nem baj, inkább elviszek mindent, ami megtetszett, mint hogy kidobják, majd még átválogatjuk, hátha jó lesz valakinek, ha nem is a múzeumba, akkor valamelyik családnak, akinek szüksége van olyan eszközre, használati tárgyra (gondoltam itt pl.: egy darálóra, kanálra, stb.).

Így már volt egy-két tárgy, eszköz, könyv, irat, amit én is mindenhol tároltam, padláson, garázsban, polcon, dobozban stb. Amikor már egyre több „cucc” volt, amit nem tudtam hová tenni, felkerestem Hornyák Endre polgármester urat, hogy mit szölna, ha valahol a használaton kívüli termék valamelyikében egy szobát alakítanánk ki, ahová régi tárgyakat tudnánk megmenteni az idő vasfogától.

Először, csak a szoba volt meg, ott is minden dobozban a földön, egymás hegyén - hátán, mert még festésre vártak a falak és az ablakok is, közben sikerült polcokat is szerezni, amiket a közmunkások szépen le is festettek. Kicsit nehézkesen indultunk, de amikor látta a polgármester úr, hogy mennyi mindent összehurcoltam már, és Arnóczki Miska bácsi is elhozta azokat a régi eszközöket, amiket szeretett volna ő is kiállítani valahol, akkor felgyorsultak az események. Kaptunk lehetőséget arra, hogy vásároljunk a rozsdá, a szú, és korrózió elleni szereket, melyekkel lekezeltük a tárgyakat.

Én is előszedtem a mi fészkerünkba, padlásunkról a régi szerkentyűket, eszközöket, amit annak idején évekkkel ezelőtt elrakosgattunk. Más családok is, többek között a Virág család is felajánlotta szerszámaikat amit még ezelőtt pár évvel ők is használtak „ács- ként” a falu és a környék házépítéseinél, úgy, hogy ők is a nagyszülöktől örökölték az eszközöket, és a szakmát is folytatták. Mondván, itt legalább láthatják a gyerekeink, unokáink ezeket a régi szerszámokat, szakmákat melyekkel ma már nagyon kevés ember rendelkezik.

Nem kevés időbe telt az, hogy először lemostuk a tárgyakat egyenként, majd ami rozsdásodó, azt rozsdagátlóval, majd lenolajjal lekezeltük, a fa és hasonló anyagból állókat szúirtóval többször átkenegettünk. Majd jöhetett a tematikai rendezés, ami lassan jött, de haladtunk szépen, a legtöbb segítséget a páromtól, a gyermekeimtől és barátnőjüktől kaptam, a kisebb lány Dalma „művészi tehetséggel” van megáldva, jobb elképzelésekkel segítette a berendezést, elhelyezést, mint én. Lassan minden eszköz, tárgy a helyére került, ekkor 2010. 10.08-án végre megnyitottuk a Nagyoroszi faluházat, melyre a táblát a polgármester úr faragta személyesen a saját kezével, és több tárggyal ajándékozta meg a múzeumot.

Örömmel tölt el, hogy ez a régi álmom valóra vált, így amit lehet, megörzünk, megörökítünk a falu múltjából, mind az utókor és magunk számára is!

Van még sok teendő, amit mielőbb szeretnék még megvalósítani a Falumúzeummal kapcsolatosan pl: a leltár már majdnem teljesen készen van, de a névvel, tárgy nevével ellátott tájékoztató táblák még csak a tervezés szintjén vannak, kinyomtatásra várnak. A régi szakmák, tárgyak használatáról a leírásokat szeretném még kifüggeszteni, a gyűjtés már megtörtént, a formátum még nem dőlt el a fejemben. A hátsó folyosóról nyílik még két terem, amit szintén szeretnék látogathatóvá tenni, sok régi kép van a gyűjteményemben, már ami kinyomtatásra vár üveglapok alá szeretném helyezni és ellátni magyarázattal, ha tudomásunk van arról, kik és melyik évben vannak a képen.

Köszönet minden támogatónak, segítőnek, aki részt vett a múzeum létrehozásában, kialakításában: Nagyoroszi Önkormányzatának, Hornyák Endre polgármester úrnak, Vidra István falugazdának és azoknak a közmunkásoknak, akik részt vettek folyamatosan bármilyen munkájukkal a kialakításban, fenntartásban, A Községi Nyugdíjas klub tagjainak adományaikért és segítő munkájukért, Záhorszki Mónikának az előkészítésben való részvételéért és a berendezésben való szakmai tanácsaiért, Végh Józsefnek a berendezéshez adott hasznos szakmai tudásáért, tanácsaiért, Barján Lászlónak aki türelmével, segítségével végig mellettem állt, lányaimnak Berki Dalmának- Odettnek és barátnőjüknek Varga Dóranak az előkészítésben és a tárgyak elhelyezésében való segítségükért. Nem utolsó sorban Szöke Emilné Csilla

néninek, aki vállalta, hogy önként minden csütörtökön nyitva tart az érdeklődők számára és szükség esetén, telefonon elérhető más napokon is.

Vannak olyan dolgok, amiket nemhogy unokáink, de már mi sem fogunk látni, átélni. Sajnos vagy szerencsére?! Minden esetre ezek mind a múlt értékei, amiknek az összegyűjtését szeretném folytatni, „ha benézel a kamrába, vagy felmész a padlásra és meglátsz egy tárgyat, ami réginek számít és szeretnéd másoknak is megmutatni, szívesen fogadjuk, ellátjuk neveddel a Te tulajdonod marad, csak más is láthatja. Vagy a fiók alján találsz egy gyűrött régi képet, amin a déd és nagyszüleid szülei, vagy nem is tudni ki van, hozd el, lemásoljuk, az eredetit visszakapod. A régmúlt értékeinek egyike a mese, rege és igaz történetek. Történetek arról, hogy hogyan éltek őseink, hogy teltek a hétköznapjaik, hogyan az ünnepek, a jeles alkalmak. Az ő életük során mik voltak azok a dolgok, amik ma máshogyan vannak? Mit játszottak gyerekként? Milyen volt akkor az iskola, mit tanultak abban az időben? Falun az egyes évszakokban mivel foglalkoztak? Milyen volt a falunk, Nagyoroszi ezelőtt 20-40-60-100 évvel? Mi történt a háború idején a faluban? ... biztosan benned is felmerültek ezek, vagy ehhez hasonló kérdések? Talán Te is szívesen visszautaznál az időben néhány évet, évtizedet, hogy megnézd, akkor mi volt, hogy volt?! Szeretném az időseket felkeresni, hogy meséket és igaz történeteket összegyűjtsem, választ kapjunk a fent említett és még további kérdésekre. Mindezeket e korokból származó fotókkal egészítsük ki, hogy Unokáink is láthassák...

“Ha nem tekintünk vissza a múltra nincs előttünk jövő. “

Gál Zsuzsanna Éva

1914.

1918.

M. kir. 315. honvéd gyalogezred.

Emléklap.

Borovité tábornagy hadsereg arcvonalparancsnok úr Ónagyméltósága táviratilag értesítette az előjáró hadosztályparancsnokságot, hogy Ő császári és apostoli királyi Felsége Legfelsőbb Hadurunk a hadsereg arcvonal több ezredének, közöttük hadosztályunkban a m. kir.

315. honvéd gyalogezrednek
a Fivve osztályban tanúsított vitézsége és önfeláldozó magatartásáért

Legfelsőbb elismerését

nyilvánítani méltóztatott.

K. Legfelsőbb elismerésnek helyén csak különösen kiváló teljesítmény esetén

315-ös honvédek!

A Fivve mentő nehéz harcaink küszöbén tanúsított kiváló hősiességükhöz, támadó szellemükhöz és önfeláldozó vitézségük meghozta győzelmüket, meghozta a harcok sikert és meghozta most Ő Felsége császári királyunk és Legfelsőbb Hadurunk Legfelsőbb elismerését, amelyvel a hadsereg hevére ezredet díszeskedhetik. Hősiességgel és hősiességgel fogadják ezt, a jövőben mindegyikük annak a hősiességnek a tudata háttérben álljon, hogy Felsége Urunk most már megkülönböztetett figyelemmel fogja kísérni az ezred további működését és hogy a most az ezrednek jutott Legfelsőbb elismerés mindenkor, még életünk és vérünk árán is, méltólag fogadják megadni.

640. tábori posta, 1915. július 5.

LAUSCHMANN JENŐ

Handwritten note or certificate with signatures and text, possibly a receipt or acknowledgment of the award.

CSÁKY KÁROLY

Hont megye két kegyhelyének szakrális emlékei I.

Hébec

Egy kis történelem

Ma Deméndhez tartozik Hébecpuszta, illetve a Hébec nevű dűlő, amely egykor önálló település volt. A *Hébeci nemesek* birtoka **1276-ban** fordult elő először oklevelekben **Hebech** alakban. Mohács előtt a helység birtokosa volt még a *Deméndy*, a *Halápy*, az *Ilméry* és a *Lüley család*. A török hódoltság után a falu elpusztult, s később közigazgatásilag Deménd részeként szerepelt. Ma néhány szlovák család élt itt.

Hébec középkori templomáról

A volt falu első templomával kapcsolatban több ellentmondásos adattal is találkozhatunk az irodalmi forrásokban. *Paczolay Elek* deméndi bíró írta 1865-ben a helységről és templomáról az alábbiakat: „*Hebecz, mely hajdan falu volt, jelenleg a határnak (Deménd határának – Cs.K. megj.) egy dűlőjét képezi. Ezen dűlőnek nyugoti oldalán 1022-ik évben Szent Ilona tiszteletére egy nagyobb szerű domb oldalán kápolna épült, s e kápolnától kevéssel alább egy remetelak létezik, melyben jelenleg is egy volt Palatinális ezredbeli tizedesből lett, Bada József nevű, ajtatossága és jámborságáért köztiszteletben álló remete lakik. A templom s remetelak a mai napig jókarban tartatik, a vidéknek igen látogatott bucsujárási helye, hová az ajtatos hivek évenként kétszer. u.m. Sz. Ilona után való vasárnapon és Kisasszony napján 8-ik szeptemberben néha 3000-et maghaladó számban szoktak megjelenni, mely alkalommal kisebb szerű vásárok is tartatnak...*“ (Pesty, 1984:85)

Ipolyvölgyi Németh Krizosztomra (1991) és *Majer Istvánra (1858)* is hivatkozva említik az egyik internetes honlapon (<http://webcache.googleusercontent.com>), hogy „*A hagyomány szerint a templomot Szent István király emeltette a Hont megyei hívek számára az Ipoly menti erdők közepén, a dombtetőn. A hébeci oltár jobb oldalán a falba vésvé megőrződött a szentségház (pastoforium), egy négyszögű köüreg, fölötte bevésve az esztendő száma: 1023.*

A falak régies építésmódja, az ablakok és az ajtó mintája, a nép szájhagyománya egyaránt bizonyítja ezt a kort és a templom ősi mivoltát“. Az ősi mivoltot, a középkori eredetet valóban bizonyítja az építmény néhány, máig megmaradt eleme, ám, hogy Istennek eme háza valóban 1023-ban épült volna, biztosan nem állítható. Mint ahogy az sem igaz, hogy a hébeci templom eredeti titulusa Szent Ilona lett volna. A szentségházáról egyébként *Hőke Lajos* is írt a *Magyar Sion* 1866-os számban, megemlítve többek közt, hogy „*Az oltártól balra lévő fali kőtáblán ANNO DI – a többi olvashatatlan – felirat látszik. Némelyek ugyan 1023-at akarnak belőle olvasni, így is van kifestékezve, holott még akkor az arab számok nem divatoztak nálunk*“.

A Deméndről készült monográfiában azt olvassuk, hogy az eredeti **román templom a XII. században** épült. Szamba vette a templomot az 1332-37-es pápai tizedjegyzék is, megemlítve, hogy az a **Szűzanya** tiszteletére volt szentelve. (Lászlóová, összeáll., 2002:108) A nagyszombati *Schematizmus* szerint a **Szent Ilona kápolna 1800-ban** épült (1995:100), az *Esztergomi Főegyházmegye* című kiadványban pedig azt olvassuk, hogy *a XVIII. században Szent Ilona kápolna és remeteség* volt a faluban, azaz Hébecen. (2000:142) Eme néhány adat után is elmondhatjuk, hogy a hébeci templom feltételezhetően a XII. század óta áll a település feletti dombon. Igaz, a történelem viharos századai után

többször is átépítették, újjáépítették azt; az építészeti stílusok a mai napig rajta hagyták nyomaikat. S kisebb-nagyobb megszakításokkal a mai napig összejön a környező falvak katolikus népe eme kegyhelyen Szent Ilona és Kisboldogasszony napján. Az alábbiakban a sok-sok változáson átment szent hely rövid történetét s mai állapotát mutatjuk be.

A kegyhely múltja s a kegytemplom ma

A hébeci templom a ma már deméndi határ egy pontján, akác- és tölgyerdőkkel körülvett dombtetőn áll. A középkori templomot először a *tatárjárás* pusztította el, s ezt követően a XIII. században újra felépült **román** stílusban, majd **gótikus** elemekkel gazdagodott. A török uralom alatt a helység s Istennek itteni háza ismét elpusztult. A későbbi földbirtokos „*a köztiszteletben álló néhai Paczolay Antal úr édesanyja, ki 1723-ban született*“, a templomhelyet a romokkal „*gyermekeire átszállította*“. Az utódok s a nép „*e templom falait is tiszteletben tartotta és látogatta, és ugyan ő a templomban még egy forrást tudott, melyet a nép fölötte kegyelt, de már most ennek nyoma sincsen, hanem a hegy tövében van egy igen jó forrás*“.

A Paczolay család által tiszteletben tartott romokat azonban az idő vasfoga egyre jobban kikezdte. 1866-ban így írt e helyről Hőke Lajos történész, a vármegye levéltárosa: „*A templom elhagyottan, az elemek által kivált tetőzetében sokat szenvedett, s a falak egy része bedőléssel fenyegetődött. 1778-ban egy juhász, ki nyáját a templom körül szokta legeltetni, egész lelkesedéssel hirdette Deménden s vidékén a népnek, hogy neki álmában sz. Ilona megjelent, s általa meghagyja a népnek, hogy az ő templomát elpusztulni ne engedjék. A juhász lángszavai gyújtottak a hívő szívekben, s a templom felépült, s maig tisztán, csinosan egy öreg remete felügyelete alatt áll.*“ (Magyar Sion) A templomot tehát a XVIII. században ismét felújították, **barokk** formájúra alakították, s Sz. Ilona tiszteletére benedikálták. Akkor egy oltára, nyolc fapadja, egy orgona nélküli karzata volt. Az 1779-es visitatio szerint húsvétkor és Szt. Ilonakor tartottak itt nagyobb körmeneteket.

A XIX. század elején *Simonyi Ferenc* földbirtokos építette újjá a templomot, s „*alája családjá sírboltját helyezte*“. Simonyi a templomszolga számára egy házat is építtetett, s azt egy négyholdas kerttel is ellátta. (Gyürky, 1882:158; Majer, 1858:240; Hála, 2000:334) Az épület a XX. század elejére azonban ismét romos állapotba került, s ezért 1904. júl. 20-án *Pokorny Lajos* deméndi plébános, *Zatureczky József* templomatyja, *Gergely János* bíró és *Polcsák Lajos* kántortanító egy felhívással fordult a megye nemeseihez. A falu elöljárói elpanaszolták, hogy a templomot az „*enyészet vasfoga pusztítja*“. Kérték hát a címzetteket, hogy segítsenek. Így könyörögtek többek közt: „*alulírottak tiszteletteljesen hivatalból esedezünk, hogy tekintettel arra, miszerint a rozszant templomnak kegyura nem lévén, a saját erőnkől a műemlék fenntartására és az építkezésre a nép- s saját szegénységünknel fogva képtelenek lévén, legalázatosabban azért esedezünk T.cz...hez, hogy a szegény hébeczi búcsújáró helyet hathatósan támogatni kegyeskedjék*“ (Közli: Csáky, 1993:60–61) Bizonyára megvolt a foganatja a felhívásnak, mint ahogyan *Csudai Sándor* és *Dúbravicky Dušan* későbbi plébánosok kezdeményezésének is, akik a hívek és a zarándokok adományából restauráltatták a templomot.

A kegyhelyet XVI. *Gergely* pápa látta el búcsúval. A vidék népe Szent Ilona napján „népes bucsukban“ sereglett Hébec templomához. Sajnos – mint Hőke Lajos is írta – gyakran került itt sor olyan dolgokra, melyek nem illettek a kegyhely szelleméhez. Hébecre azért mégsem ez volt a jellemző. Sok buzgó hívő és zarándok felbukkant itt, s több jó szónok is hallatta szavait. Ilyen volt például 1830-ban *Horvát Ferenc* kőhidgyarmati káplán is, akinek Hébecen tartott szentbeszéde Esztergomban nyomtatásban is megjelent. Ismert volt az a hébeci búcsúéneke is, melyet *Németh Krizisztom* atya jegyzett le, s első versszaka így hangzik:

„*Szent Ilona ünnepén kik megjelentünk,
A Szent Kereszt tövében letérdepeljünk.
Könnyes szemmel nézzünk fel a keresztfára,
Rajta függ az Úr Jézus, jaj, meg van halva.*“

A kommunista hatalom később az itteni búcsúkat is betiltotta, de néhány évtizede újjáéledt a régi keresztény szokás, s a kegyhelyen egy új hagyomány is teremtődött: a *Rosa Mystica*.

Az eredetileg **román stílusú egyhajós** templomot az idők folyamán – mint már említettük – többször átépítették, **gótikus** és **barokk stílusban** átalakították. Az egyes leírások így nem mindig a mai valóságot tükrözik. Németh Krizosztom könyvében azt olvassuk, hogy az építménynek „*Kívül a hossza huszonegy, szélessége pedig tíz jókora férfilépésnyi. Homlokzata délnyugatnak, szentélye északkeletnek fekszik. Alaprajza téglalap. Ablaka csupán a déli oldalon van: öt tenyérnyi magas és nagyon keskeny. Ajtaja szintúgy ősi ugyanezen az oldalon. Főoltára képen Szent Ilona látható Krisztus Urunk keresztyével. A mellékoltáron helyezték el a Szűzanya képét*”. (1991:124-125)

A *Deménd–Látnivalók* című kiadványban azt írják többek közt, hogy a szentélyben egy XV. századból való **gótikus pastofórium** van, a csúcsíves **diadalív** kőből készült, a szegmenszáródású **ablakok koragótikusak**, a **bejárati kapu csúcsíves**, a szentély külső részét pedig **négy támpillér tartja**. A **klasszicista főoltár** 1800 táján készült, közepén **Szent Ilona későbarokk** olajfestménye látható. Megemlíti még a XIX. század első feléből származó **Pieta-szobrot**, **Szent Anna** és **Krisztus** fából készült szobrát, valamint a **Bado József** remetét ábrázoló festményt is. (Reško–Štutika–László, 2001:8) Szent Ilona képéről Hála József leírásában is olvashatunk, akárcsak a mellékoltár **Szűz Mária-képéről**. (2000:333) A fentiekhez hasonlóan írnak a kegytemplomról a falumonográfiában is. (Lászlóová, összeáll., 2002:109)

Nos, a legújabb helyszínelés után (2011) elmondhatjuk, hogy a templom **sokszögzáródású szentélye** északkeleti tájolású, **koragótikus keleti ablaknyílással**. Kívülről már nincs meg a négy támpillér, ezeket a legutóbbi restaurálás során lebontották. Hiányzik a régi főoltár s a barokk Szent Ilona-festmény is. De nem látható a **Marastoni Jakab** (1804-1860) festette Bado József-kép sem. Ezek ma a deméendi templomban, illetve a plébánián vannak. Az északi falban látható **pastoforiumot** XV. századi **gótikus** alkotásként jegyzik (Lászlóová, 2002:109; Csáky, 1993:61; Reško, 2001:8). A csúcsívben végződő alkotáson olvasható az **ANNO DI 1023** felirat. A plébániahivatal prospektusában ezt **reneszánsz** munkának nevezik, s mivel a templom védőszentje a XIV. században Mária volt, a pastoforium felső részén újabban a **Szűzanya (Jeruzsálemi) ikonképét** helyezték el. A szentély déli falában is van egy **gótikus falfülke**, mely valószínűleg a szent könyv (evangéliumos könyv) helye lehetett egykor. A régi klasszicista oltár helyén nemrégiben egy új, tájainkon szokatlan, keleties ízlésű főoltár készült. Az oltárasztal szántói kőből, lapja olasz műmárványból épült. Négy magas **ión oszlop** fogja azt közre, mögötte a kereszt, rajta a hétkarú gyertyatartó látszik. Az oltár két felén **Szent Ilona** és **Nagy Konstantín szobra** áll.

A hajót a szentélytől félköríves **diadalív** választja el, melyet a románkort idéző párkányzat díszít. A téglalap alakú hajó gerendázott, **sima mennyezetű**. A déli falon négy **gótikus ablak** látszik, ezek keskeny nyílásúak, téglalap alakúak, félkörívesen záródóak. A déli falon megmaradt a **késő gótikus portálé** is, amely számárhátíves kéképzésű, csúcsívben végződő középkori alkotás. A kőkeretes nyugati **bejárati ajtó** felett egy **kőralakú ablak** látható. Ugyanezen az oldalon áll a kis **huszártorony** is, amelyben egy eredeti kisharang lakik.

A hajóban hiába keresnénk a **mellékoltárokat**, ezek mára már nincsenek helyükön. Nincs itt a szép **Pieta**, **Szent Anna-szobra** vagy a **Jézus Pilátus előtt szobor** sem. Ezek is a deméendi templomba kerültek. Hiányzik a fentebb említett Mária-kép is. A diadalív déli felén áll egy oszlopon a **Szeplőtelen Fogantatás szobra**. Márai egy aranyövvel átkötött fehér ruhában, kék palástban áll a földgolyón, s egy kígyóra tapos, melynek szájában piros alma látszik. Mellette egy magyar és egy szlovák nyelvű fehérmárvány emléktábla látszik. A hajó falait a **keresztút** 14 állomásának fából készült domborművei díszítik. Hátul, a bejáratnál egy gyóntatószék áll, s itt látható egy régi **temetési lobogó** is.

Szagrális kisemlékek Hébecen

Az egykor önálló településként, ma Deménd részeként jegyzett Hébec nemcsak kegytemplomáról nevezetes, hanem szagrális kisemlékeiről is. Bár néhány – az egykori remetelak, a Blaskovics család sírboltjánál álló régi feszület, a csodatevő forrás – eltűnt közülük az idők folyamán, így is láthatunk egy-egy keresztet, feszületet, barlangot, sírjelet, haranglábat ezen a kis településen. Egy kivételével valamennyi a két szagrális helyen, a templom melletti téren, illetve a temetőben található.

Keresztek, feszületek

A helyi látnivalókat is bemutató kis kiadványban is olvashatunk arról, hogy „*Hébec településen a 377-es számú ház előtt műköből készült út menti kereszt áll öntvény korpusszal. 1930-ban Isten dicsőségére állította Martin Viboš•ok*”. (Reško, 2001:11)

A **templom melletti kereszt** műköből készült. Kétlépcsős alapzatán áll a négyzet alakú oszlop ezzel a felirattal: „*Mater Dolorosa Ora Pro Nobis*” (Fájdalom anyja, könyörögj érettünk!). Az oszlop tetején újabb két széles lépcső van, ezen látható az 1950-ben emelt, INRI-feliratos, egyenes szárvégű kereszt az aranyozott öntöttvas korpusszal. Krisztus kezei szélesen széttárva vannak a keresztre szögezve, feje jobbra fordítva, lábszárai egymáson.

Áll e szakrális térben egy másik **műkökereszt** is, mely 1994-ben készült. Az INRI-feliratos korpuszos feszület kétlépcsős széles alapzaton látható, a második lépcsőn eme szlovák nyelvű dedikációval: „*Postavený na čes• a/chvalu Bo•iu/ R.P. 1994*”. (Épült Isten emlékére és dicsőségére 1994) Az aranyozott korpusz öntöttvasból van, Krisztuson ágyéktakaró, lábszárai egymáson, feje jobbra fordítva.

A templomhoz közeli **temetőben** több figyelemreméltó sírjelet is láthatunk. Van itt régi és újabb műkö- és márványkereszt, szépen megmunkált fakereszt, illetve néhány korpuszos, Mária-alakos öntöttvas kereszt is.

Barlang, harangláb

A templom és a temető közti térben találjuk az 1980 táján terméskőből épült, képoszlopszerű barlangot. A félkörívesen végződő bemélyedésben áll a **Lourdes-i Szűzanya szobra**. Mária fehér ruhában és fehér fátyolban van, derekán kék övvel és rózsafüzérrel, imára összetett kézzel. A barlangot egy üveges ajtó zárja le, felette ez a felirat: „*Ave Maria*”.

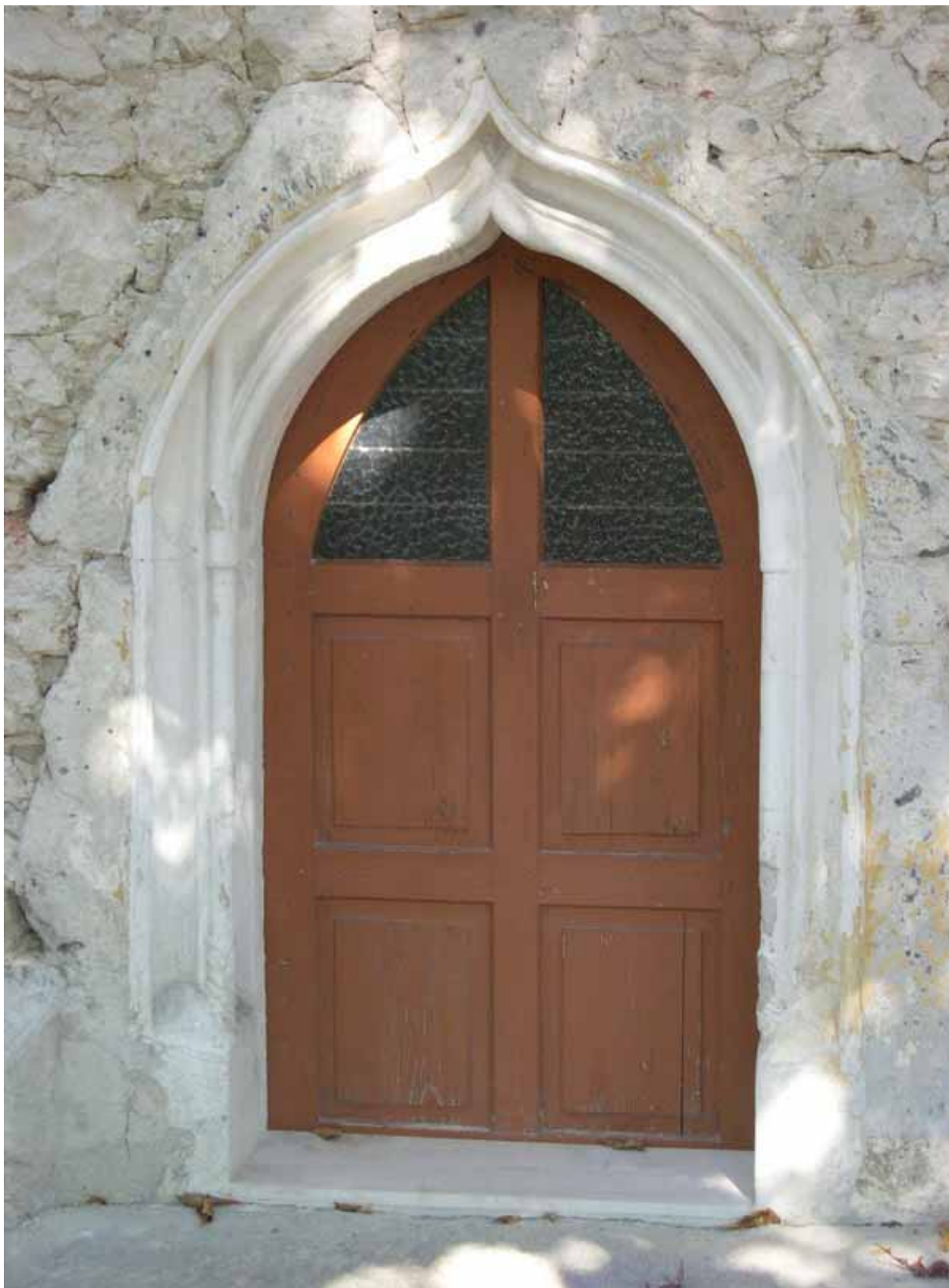
Ugyancsek e téren áll a négyzet alakú, fából épített **harangláb**, melyet bádog sátortető fed. A haranglábban két kis, XX. század eleji bronzharang lakik. A tető felett fehér vaskereszt látszik, alatta pedig félköríves hangvetőnyílások vannak

A kegytemplom egy régi metszeten (világháló)

Az egyik templomablak resaturálás előtt (archív felvétel)

A templom gótikus kapuja a restaurálásakor (archív felvétel)

A hébeci kegytemplom ma (Csáky Károly felvétele)

A hajó mennyezete (Csáky Károly felvétele)

A hajó és a szentély ma (Csáky Károly felvétele)

Bada József a hébeci remete (világháló)

A pasztofórium (Csáky Károly felvétele)

A főoltár ma (Csáky Károly felvétele)

A Mária-barlang (Csáky Károly felvétele)

A fa harangláb (Csáky Károly felvétele)

H. TÚRI KLÁRA

A Győztes Emlékezet Napja

/Október 23. 1956/

Hol néped vérrel könnyezett
s mámor s győzelem helyett
fojtogatta napra-nap
múltveszejtő indulat:
Október Huszonharmadikra
- mert bántotta száz elmaradt csoda...:
hol nemzeted közös akarattal
együtt ismert kényuraira;
védte honát életre-halálra
s...lett élte értelmet termő koronája
Életfája legszebb dísz e tett:
halálig őrizzed ezt a szent helyet!
S ne hidd hogy sorsod nem viselheted; -
ne hidd, e nép hogy élni nem akar,
ne hidd, hogy nem ápol többé s nem takar
...e gyötrött földön, mint azt tette rég
sem bús lakója sem a magas Ég! -
De hidd -...volna bár kialvóban benned
egy zászlóvivő buzdulatos láng -
: él az a nap, él még nemzeted
s nem ítélné fölötte a világ -!
Ezerkilencszázötvenhatba'...
megváltást hulló véréből remélt;
s hévvel /mely lenne tán ma szikra/
mert didergette száz kihűlt csoda -
: immár örökség ez, magyar s tiéd -
egy nép bátran a Sátánnak ellenállt,
és rácsodálkozott a világ!
Október Huszonharmadikát
nem feledi egyhamar, ki magyar; -
sem utána ama tizenkét napot,
mely ragyogott mint égen a csillagok!
Áldott legyen ezerszer e Nap, -
s... „Cum Deo pro Patria et Libertate”:
áldottak mind akik érte haltak...-
S e jelmondatt...ha lelked áthatotta
- esküdj Turulra, vagy vallj az égi Úrra -
mosolyod bárha földbe tiporva,
jogaid öt országra bitorolva -
minden poklon, átkon s ellenen át:
a síron túlra nyersz örök Hazát! -

Éljen a Magyar Szabadság!

VÉGH JÓZSEF

Rád történetéhez

A községet a Vácot Acsával összekötő közúton érhetjük el, a Cserhát hegység délnyugati lábánál fekszik. A határában lévő Koporsó-hegyen avarkori sírokat találtak, a Kishegyen X-XI. századi temetőt tártak fel az 1932-ben végzett ásatás során kilenc ép csontvázal. Ezek mellett egy X. századbéli szép karkötő, ezüst hajcsatok, valamint egy Hadrianus császár idejéből való, és egy szlavón ezüstpénzt találtak. A Tordárka dűlőn, ugyanezen évben talált, több darabból álló kerámialelet a váci múzeum gyűjteményét gazdagítja. A Bongor és Cseres határrészekén egy bronzkori földvár található. A Magoshegy – melyet Rómer Flóris Pogányvárnak nevez – honfoglaláskori lelőhelyet takar.

A település nevét egyes vélekedések szerint az I. István feleségével Gizellával Magyarországra jött bajor lovak egyikének bajor Wasserburgi Vencelin lovag fiáról Rád-ról kapta.

Rád címere

1264-ben Rádi Simon István ifjú király Hatvanban székelő alnádorának, a Szolnok nemzetségből származó Gothardnak volt kiküldötte Zagyvaszántón. A falu az évszázadok során sokszor cserélt gazdát: 1294 körül a Kinizsi nemzetségbeli Kinizsi család tagjainak birtoka volt. 1294-ben III. András király a felvidékről hazatérve itt adott ki két oklevelet [Acsai] György comes fia Berend mester nógrádi ispánnak és a rokon Csuda (Chyda) comes fia Miklós részére.

Az 1300-ban a kiadott oklevelek ellen perrel léptek fel Kinizsi Jula és János comes fiával, Tamással és Váci Wydus fiaival. Az országbíró előtt Widus fiai és a Kinizsiek 29 M-ért átengedték Rádót Benedeknek és a Csuda fiaknak. Az oklevelet később 1419-ben a Bodonyi Csuda család íratta át.

Régi kútfőink egybehangzó állítása szerint 1330 április 17-én délben Záh Feliczián Visegrádon rátámadt az éppen ebédelő királyi családra, mely alkalommal Szécsényi Tamás fia Konya távollétében az Ákos-nemzetségbeli Cselen fia Sándor fia János, a Méhi-család őse volt a felügyelő, a ki rárohanva a merénylőre, két kézre fogott törével a nyaka és a jobb válla között mély szúrást ejtett rajta, azután a földre rántotta. Ekkorra már előfutottak az udvari testőrök, a kik a haldokló Felicziánt darabokra vagdalták. Feliczián hasonló nevű fiát, a ki a palota körül settenkedett, elfogták és lófarkon hurcolták végig az utcák kövezetén, Klárát „a gyönyörű szüzet” erőszakkal kivonszolták a királyi udvarból, leszelték az orrát és az ajkait, levágták négy-négy ujját s a nyomorult, félig holt teremtetést városról városra cipelték. Feliczián idősebb leányának, Sebe asszonynak fejét vették, férjét, Palásti Kopajt pedig három testvérével együtt felakasztották. A Záh család birtokait ezt követően elkobozták, s ez a tény nagyban átírta Nógrád megye birtokviszonyait.

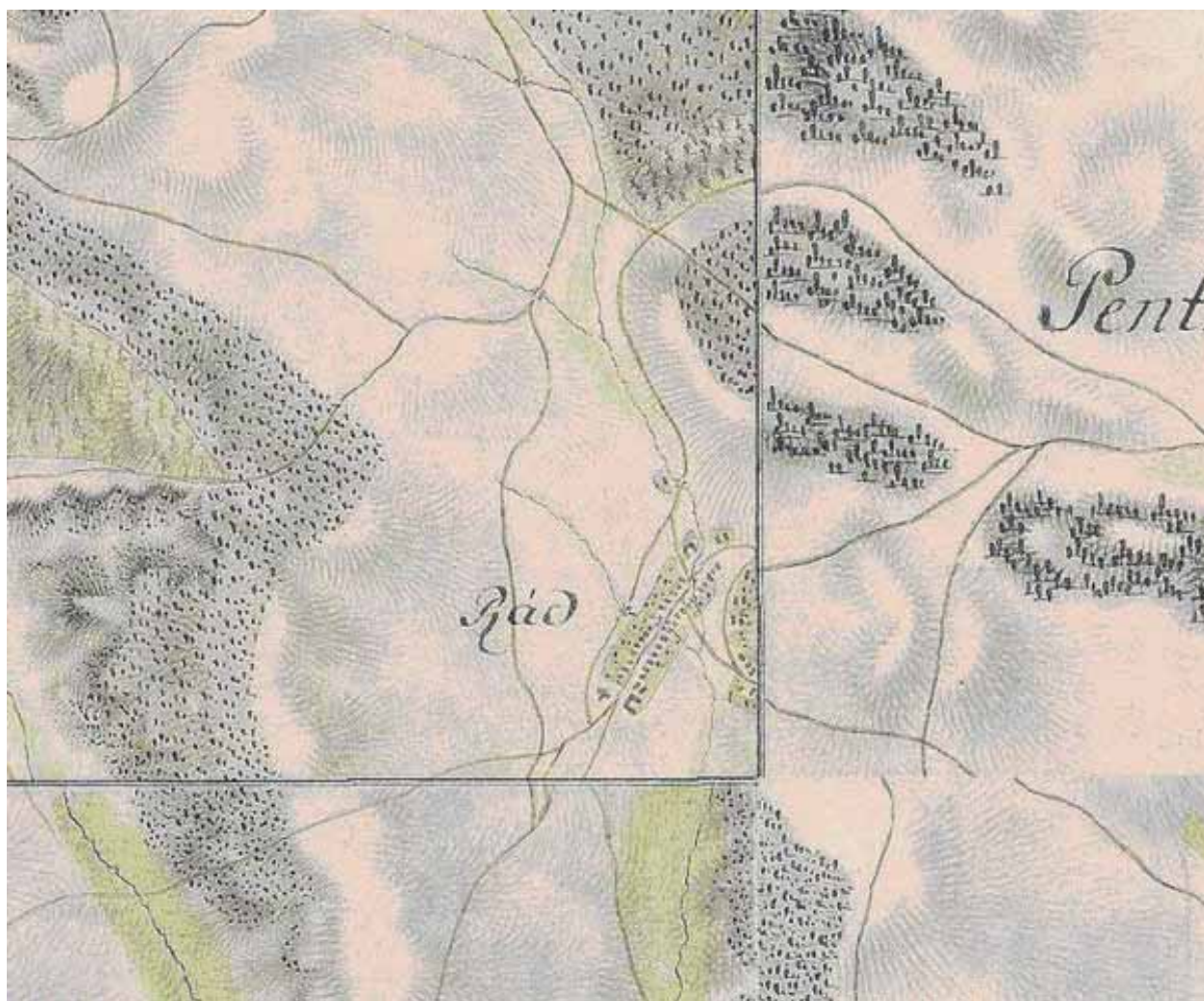
Mindamellet a Záh-nemzetséget nem irtották ki teljesen, néhány tagja kikerülte a halált, sőt egyesek még a javaikat is megtartották. Így Berend alispán fiai közül csupán Péter veszítette el a javait, Márton, Berend és Gergely megtartották ősi birtokukat (Acsa és Rád), a melyen 1347 szeptember 17-én osztottak a budai káptalan előtt.

Egykori földesura, Corvin János a birtokot - Mátyás király természetes fiaként – adományként kapta. Corvin Jánost Ráskay Balázs követte, majd a Csuda-család vált ki a földesurak sorából azzal, hogy 1595-ben áttért a református hitre. Ez a tény új arculatot adott a településnek, mivel a jobbágyok kötelesek voltak földesuruk hitét követni.

1633–1634-ben a váci nahije községei között találjuk, hét adóköteles házzal. Az 1747. évi megyei portaösszeírás szerint a falunak mindössze 1 és háromnegyed portája volt.

A falu a XVIII. század első felében a Vay-család birtoka. Vay Ádám kuruc generális hasonló nevezetű fia visszatért a katolikus hitre, ezzel ismét változott a falu élete.

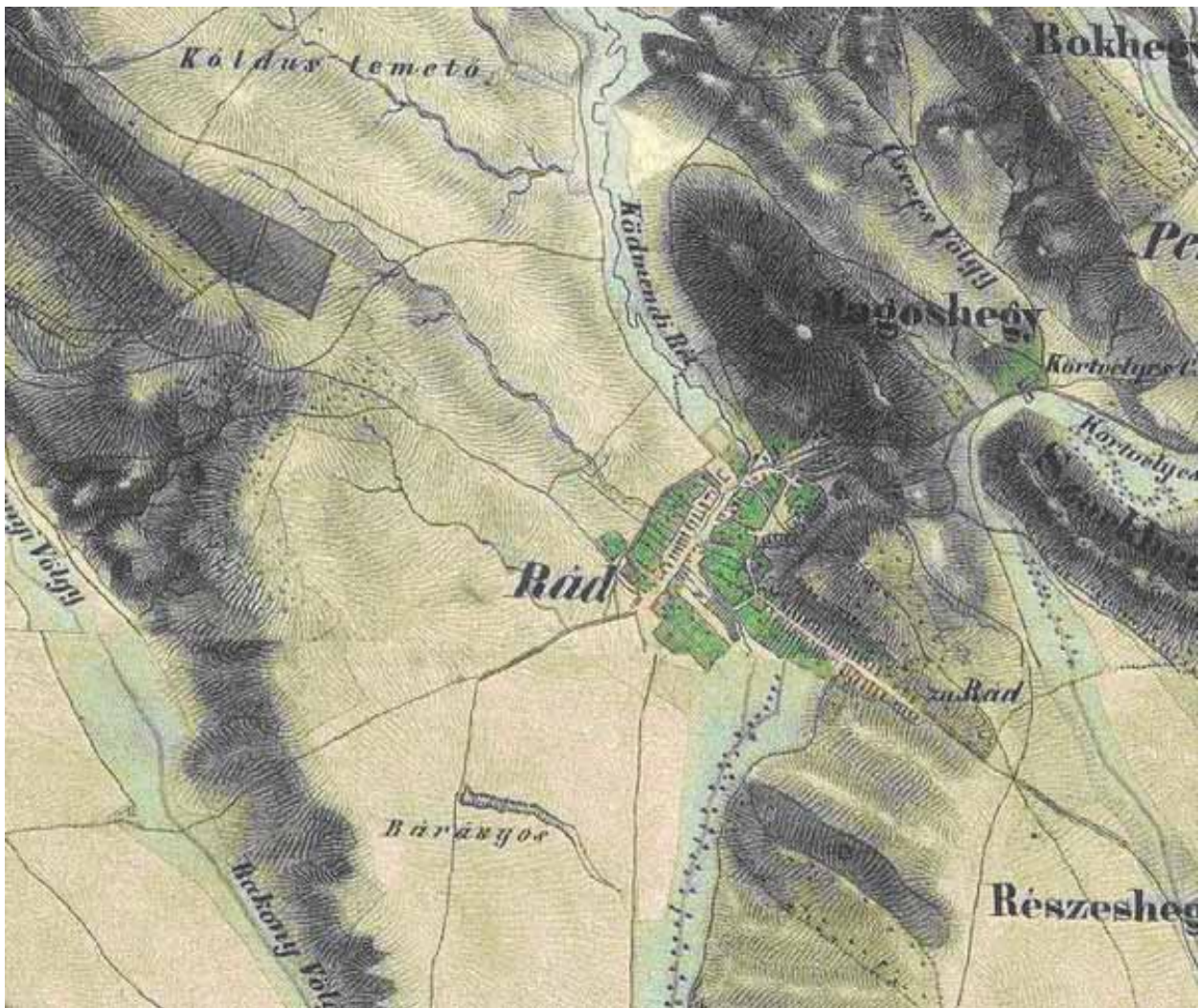
A Rákóczi szabadságharc során Tolvay Ferenc seregében az alábbi rádi katonákat találjuk: Csöri János és Kovács György. Mindkettőjük fegyverzete puskából és baltából állott.

Az I. katonai felmérés térképén

1715-ben 10 magyar és hét tót, 1720-ban 19 magyar háztartását írták össze.

A XVIII. század első felében a Vay család, 1770-ben Muslay Gábor volt a földesura. Muslay Gábor felesége, Anna, Vay Ádám kuruc generális leánya volt. Ezen a révén vált rádi birtokossá a Muslay család. 1826-ban Muslay Antal, Csanád vármegye főispánja, Muslay István, Muslay Károly özvegye és Mocsáry Tamás voltak itt birtokosok és később a Muslayakon kívül Bokros Elek és Szilády Géza is.

A II. katonai felmérés térképén

Egy 1799-ben kelt forrás így ír a településről: „Rád. Magyar és tót falu Nógrád Vármegyében, földes Ura Muzslay Uraság, a' kinek kastéllával ékeskedik, lakosai katolikusok, fekszik Kosdhoz közel, mellynek filiája, határja olyan, mint Alsó Bodonyé, első osztálybéli.”

Rád község pecsétje 1810-ből

A Mocsáry Antal által írt, 1820-ban megjelent nógrádi megyemonográfia viszonylag részletesen leírja Rád községet: „Kosd' szomszédságában vagon. A természet sokféle ajándékival mag van áldva, valamint Kosd, sőt némely részben feljül is mulja Kosdot. Ámbár jó földje és elegendő rétje is van, még is szorgalmasabbak lakossai a' szőlő művelésében mint a' szántás-vetésben, a' minthogy a' borok jobbnak és állandóbbnak tartatik még a' Kosdi boroknál is, mellynek okául az adatik, hogy hajdan a' béültetett szőlő vesszők a' Hegyalljáról, Tokaj' tájékáról hozattak. Több úri lakhelyek 's szép kő-épületek látszanak ezen helységben, de elsőséget adunk Muslay Antal' Csanád Vármegye' Fő Ispánja', és a' N. M. Hétszemélyes Tábla' körbírája' úri lakhelyének, melly számos szükséges épületekkel 1S jeles kerttel ékeskedik. Muslai István', Muslai Károly' özvegye, Mocsáry Tamás' és több Uraságok' kő-épületei is ékesítik ezen szépen elterjedt völgyet. Tornyos temploma van a' R. C. felekezetnek, mellyet nagyobb részint, az új tornyot pedig egészen maga építette a' fen tisztelt Fő Ispán Úr. Az össze-írás szerint 575. R. C. 205 l. Ev. 36 Ref. És 8 Zsidó lakja ezen helységet. A' R. C. Kosdhoz vannak affiliálva.”

A következő forrásunk Fényes Elektől származik, ki ezt írja 1851-ben: „Rád, magyar-tót falu Nógrád vmegyében, 609 kath., 265 evang., 38 ref., 31 zsidó lakossal. Ékesítik ezen széles völgyben fekvő falut a kath. fil. tornyos templom, a megboldogult Muslay Antal csanádi főispán ékes lakhelye és kertje, s több más uri lakházak. Határa sok javakkal megáldatott, földe, rétje elég és jó, szőlőhegye nagy, s a kosdihoz hasonló jó bort terem. Az idevaló szőlővesszők hegyalljáról hozattak. Földes ura a Muslay család, Mocsáry s mások.”

Muslay Gyula kúriája

Az 1911-ben megjelent Borovszky-féle megyemongráfia így fogalmaz: „Vác közelében fekszik. 193 házzal. Lakosai vegyesen magyarok és tótajkúak. Vallásuk róm. kath. és ág. ev. és számuk 1127. Postája helyben van, táviró és vasútállomása Vác. Most Muslay Gyulának és Muslay Bertalannének van itt nagyobb birtoka. A Muslay Gyula kuriáját még Muslay Antal főispán építtette, a másikat pedig Muslay Sándor a XIX. század negyvenes éveiben s ez jelenleg özvegy Muslay Sándornéé. A lakosok fogyasztási és értékesítő szövetkezetet, kath. olvasókört és kath. temetkezési egyesületet tartanak fenn. Idetartoznak: Cseke-, Drapkó- és Körtvélyes-puszták.”

A Muslay család tehát évszázadokon át meghatározója volt a falu életének. A családi címerben kék pajzsban zöld földön jobbról fekete lovon ülő vörös ruhás fekete kucsmás magyar vitéz látható. Balról fehér lovon ülő zöld ruhás fehér turbános török egymással harcol. A sisakdísz: két fekete sasszárny között kiemelkedő kardot tartó vörös ruhás magyar vitéz. Takarók: kék-arany, vörös-ezüst. A család így használta már a XVIII. század óta a címert, azonban a címeres levélben, a sisakdísz más: vörös ruhás kar kardot tart és a takaró mindkét oldalon arany-ezüst-vörös.

A Muslay család címere

Muslay Gyula a Nógrádi körzet országgyűlési képviselője volt. Az országgyűlési almanach szerint tanulmányai elvégzése óta folyamatosan Rádon gazdálkodott. Igazgatósági tagja volt a váci hengermalom részvénytársaságnak. A nógrádi kerületben, a kerület volt képviselőjével Kálosi József Justh-pártival szemben nemzeti munkapárti programmal az 1910-i általános választások alkalmával választották meg. A munkásügyi bizottság tagja volt. Ismeretesek rádi birtokának adatai: „Összterület 2100 m. hold, melyből kert és beltelek 18 szántó 1300, kaszáló 200, legelő 200, erdő 300, szőlő 5 m. hold. Gazdasági és üzemrendszer szabadgazdálkodás. A lóállomány 113; ebből igás 40 vegyes, kocsiló 20 amerikai, ménesbeli 50 amerikai ügető és 3 ugyanolyan mén. Tart ügetőversenyistállót és a nevezetesebb

versenylovak Bankó, Pajtás, Dengó és Dongó. A szarvasmarhaállomány 315; ebből jármosökör 60 fehér, tehén 120 borzderes, növendék 80 ugyanolyan, hizómarha 50 vegyes, tenyészbika 1 borzderes és tarka. Sertésállomány 30 kondor anyakocza és szaporulata, 2 kannal. Napi tejtermelés 600 liter, a mit Budapesten értékesít. Baromfitenyésztésében az emdeni keresztezésű libák és ipolyvölgyi kendermagos tyúkok évi forgalma kb. 5000 K. Van egy 8 HP gőzcséplőkészlete. A munkaerőt helyben szerzi. Napszámár férfiaknál 120–160, nőknél 80–120 fillér. Az aratást szerződéses aratók végzik. Az átlagos földhaszonbér e vidéken 24–30 K.”

A Muslay családban még két országgyűlési képviselő volt: Muslay László, ki Rádon született 1783 december 1-én és Aranyágon hunyt el 1840 szeptember 12-én, s alispánként volt országgyűlési követ, valamint Muslay Sándor is.

A XX. század közepén végül pedig a II. világháború végéig a Toperczer családot találjuk a településen.

Látnivalók

Vác felől érkezve a falu elején, kis magaslaton (Rákóczi utca) találjuk a Szűz Mária születése tiszteletére szentelt **római katolikus templomot**. 1767-ben építette Muslay Gábor. Az építéshez felhasználták a régi templom romjait. A régi templom ugyanis a török hódoltság időszaka alatt romossá vált. A feljegyzések szerint „a kecskék keresztül-kasul jártak be a falakon, s az emberek benne tüzeltek”. A török után 1727-ben alakult újból a plébánia. 1740-ban azonban a plébános Kosdra tette át a székhelyét. Ennek története, hogy a Kosdra látogató rádi plébánost Vay Ádám földesúr nem engedte hazajönni a falujába, abbéli félelmetől vezérelve, hogy hazahozza a pestisjárványt. Még a bútorát is kihordatta a határba.

A copf stílusú egyhajós, homlokzat előtti toronnyal épült templomot tíz évvel később fia fejezte be. Az alapító emléket dombormű és sírfelirat őrzi a hajó bal oldalán. Dunaiszky Lőrinc alkotása 1827-ből. Katolikus templom előtti téren - a kopjafa mögött - a **Muslay-család síremléke**.

A templommal szemben áll a három épületből U alakot formáló **Muslay-kastély** (Rákóczi utca 1.). A főépület és a saroképületek manzárdtetősek, díszítésük copf stílusú. Jelenleg teljesen romos, de a Windland-Fúvósvilág Alapítvány már tervezi a felújítását. A kastély az idők során többféle célt szolgált, többek között német és orosz katonák szálláshelye is volt, majd iskola és óvoda működött az épületben, ezek minden kártékony hatását magán viseli. A barokk kastély a XVIII. század második felében épült, U alakú tömbjében ma lakásokat, irodákat találunk.

A templom mellett van a **Muslay-Toperczer-kúria**, amely a XX. század elején épült. A földszinten, a téglalap alaprajzú épületben ma könyvtár működik.

A Kishegy nyúlványán található az 1911-ben épült **evangélikus templom**. Ennek elődjében 1854 június 4-én, Pünkösds első ünnepén tartott először istentisztelet. A reformáció ünnepén lett ünnepélyesen felszentelve a templom. Tisztelendő Dr. Székács József pesti lelkész, s Jungmann Dániel helybéli lelkész által, „mely szent alkalommal a pesti lelkész magyarul, a helybéli lelkész pedig tótul prédikált”.

Dudok Márton földműves és felesége Jánosi Borbála felkérte Argay István festőművészt, hogy az Üdvözítő mennybemenetelét ábrázoló képet fessen és keretbe foglalva az oltárképként készítse el. 1856 október 31-én ezzel ajándékozták meg a gyülekezetet.

A rádi evangélikus templom

A falu Penc felőli végén XIX. század közepéről való, a **Muslay-tisztalak** (Rákóczi utca 33.) látható. Az egykori Muslay-tisztalak 1820 körül épült. A klasszicista stílusú tornácos épületben ma lakások vannak.

A falu határában, Csekepusztán 1769-ben (más forrás szerint 1796-ban) a Muslay család által a Szentháromság tiszteletére épített **késő-barokk kápolna** található. Egy 1934-ben megjelent forrás 1762-ből származó harangját említi.

A **II. világháborúban** elesett harmincnyolc hősi halott emlékezetére 1933-ban **emlékművet** emeltek.

Rádi hírességek

Mészáros Andor (András) 1848-as honvéd főhadnagy

Rádon született 1821 körül. Római katolikus, ügyvéd, nőtlen. 1848. október 27-én (más forrás szerint november 1-én) hadbíró hadnagy a 41. honvédszászlóaljnál Eszék várórségénél. A vár feladása után Debrecenben ismét szolgálatra jelentkezik (1849. február 26-án.). Március 12-én beosztották a Szilágyságban szerveződő 67. zászlóaljhoz. Július közepén hadbíró főhadnagy volt a Kmety-hadosztályban.

Zászkaliczky Pál evangélikus lelkész, püspökhelyettes

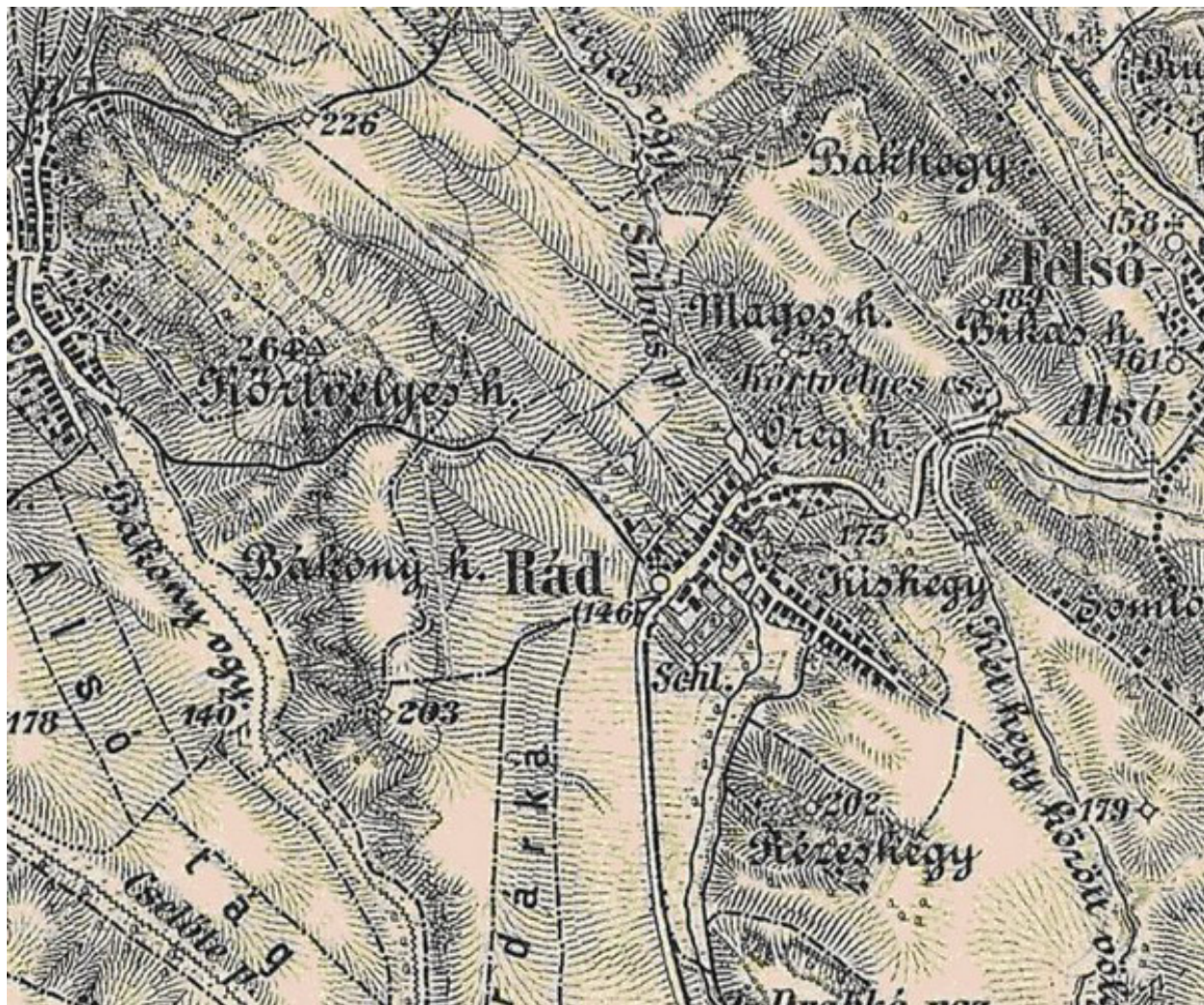
Rádon született 1905 december 20-án. A teológiát Sopronban, majd Helsinkiben tanulta. Békéscsabán és Budapesten volt segédlelkész. Pitvaroson helyettes lelkézi, 1934-től Fóton lelképásztori teendőket látott el. 1940-től esperes. A belmissziói irányzat híve és aktív munkása; számos előadást tartott az ország különböző pontján. 1948-tól több éven át részt vett a Bibliafordító Bizottság öszövetségi szakbizottságának munkáiban. 1950-ben az egyházi vezetés állásából hónapokra felfüggesztette, közegyházi tisztségétől megfosztotta. 1957-től a Déli Evangélikus Egyházkerület püspökhelyettese. Társszerkesztője volt az Emmaus felé című havi folyóiratnak. Főbb művei: A finn kereszténység története és a finn evangélikus egyház rajza (Bp., 1937); Malmivaara Vilmos élete (Győr, 1937) Fóton hunyt el 1962 augusztus 6-án.

borosjenői Muslay Endre zeneszerző

Rádon született 1807 október 30-án.

borosjenői Muslay Sándor országgyűlési képviselő

Muslay *Antal* császári királyi kamarás, Csanád megye főispánja, és Jablanczy Anna fia; ki Nagyszombaton, Pozsony vármegyében született 1815 június 11-én. 1848 előtt Nógrád vármegyének tiszteletbeli főjegyzője volt, utóbb országgyűlési képviselője 1869-től 1878-ig, azután visszavonult birtokára Rádra, hol 1902. október 14-én, 88 éves korában meghalt. Országgyűlési beszédei megjelentek a Naplóknban.

A III. katonai felmérés térképén

Felhasznált irodalom:

Dr. Borovszky Samu: /szerk/ Nógrád vármegye, Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1911.

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, Pesten, 1851.

Dr. Ladányi Miksa: Nógrád és Hont vármegye, Budapest, 1934.

Magyar Életrajzi Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.

Mocsáry Antal: Nemes Nógrád Vármegyének Históriai, Geographiai, és Statistikai Esmertetése, Pesten, 1820.

Nagy Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendbeli táblákkal, Pest, 1857.

Nógrád megye története I.-IV. kötet, Salgótarján

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, Budapest, 1897.

B. TÓTH KLÁRA

Csikasz

A Reformáció ünnepére készültünk. Fülledt meleg volt, a vénasszonyok nyara abban az évben október végéig k tartott. Nyitva hagyták a presbiterek a Cintérium felőli ajtót, hadd szellőzzön a templom, még elalszanak a hívek.

Az úrasztala megterítve, úrvacsorás istentiszteletre készültünk, a kenyér és bor, a két szín alatti úrvacsoraosztás a református hagyományoknak megfelelően szőlővel, kehellyel, kenyérral hímzett terítővel letakarva várta az áhítatos híveket, nem hagyva kételyt, mi rejtőzik a lepel alatt, hadd készüljenek fel lélekben az évfordulóra.

Apu már lejött a szószékről, állt az úrasztal előtt, épp kezdte volna az úrvacsoraosztás liturgiáját, mi meg énekeltünk: „Az Isten bárányára letésem bűnöm én...”, mikor besétált Csikasz, a helyi tanárbarátunk zsömle színű kutyája, aki nálunk lakott, mikor Anti elutazott, éjjel-nappal ápoltuk mikor szopornyicát kapott, de amúgy is mindennapos vendég volt a parókián gazdájával együtt. Megállt a letakart asztal előtt és áhítattal nézte aput, ahogy fekete palástjában készül felemelni a terítőt, hogy Isten kegyelmét ismét átérezzük, Jézus áldozatát, testét és véréát a kenyérral és a borral megidézhesük.

A kutya állt, merően nézte a lelkészt, mint az első az úrvacsorás sorban, szent áhítattal.

–Csikasz, menj ki– szólt rá apu, de a kutya nem mozdult. Lelépve a dobogóról megtolta hátulról, hátha a kezdő sebesség beindítja:

–Csikasz, menj haza!–De az eb tántoríthatatlanul állt, és készült az úrvacsora szentségét magához venni. Erre az erőskezű lelkész megragadta a nyakbőrénél fogva és kivezette a templomból, becsukta a Cintérium ajtaját és folytatta az úrvacsoraosztást, mintha mi sem történt volna.

Egy hétre rá, november hetedikén ki kellett tenni a közintézményekre a nemzeti és vörös zászlót. Az iskola kerítésén volt a zászlórúd, lengett a szélben a két lobogó, szikrázóan süttött a nap, az erős megvilágításban a vörös szín méginkább irritálta a magyar lelket, hát még a kutyáét. Csikasz, a hú eb elkísérte gazdáját az iskolába, és amíg várakozott, fel-felugrált a szélben lengedező vörös lepel után, és minden ugrásnál kiharapott belőle egy darabkát. Az ünnepély végére a kétharmada hiányzott. Ha ember rongálta volna meg a szovjet zászlót, azonnal lecsapott volna rá a karhatalom, de a faluban mindenki ismerte, szerette a tanárt, hát csak megróttá az igazgató és persze meg kellett vennie az új zászlót. 56-ban két évet húzott le a MUPAÉRT (munkás, paraszt, értelmiségi) üdülőben, ahogy viccesen nevezte a börtönt, nem ellenkezhetett. Az iskolából egyenesen hozzánk jött, nevetve mesélte a történetet:

–Látod, Jóskám, mit tettél? Elüldözted szegény kutyámat a reformációs istentiszteletről, hát most ideológiai túlfűtöttségében úrvacsora helyett megette a vörös zászlót.

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

A PÉLDAKÉP

A Petőfi Sándor Általános Iskola folyosóin és tantermeiben délelőtt tizenegy órára tetőfokára hágott az izgalom.

A gyerekek, mintha ördög bújt volna beléjük, vadul száguldoztak, kiabáltak. A legkisebbek, a három első osztály csöppsegei kipirult arccal rohangáltak termekből ki-be, jöllehet, ők értették legkevésbé a különleges nap eseményének jelentőségét. Aránylag még a nyolcadikosok türtőztették úgy-ahogy magukat, s csak elvétve rikkantotta el magát némelyikük, de azokat is rögtön lepisszegették.

Valamennyien ünneplőben voltak és ez feszélyezte őket, még a nagyszünetekben se álltak össze focizni, hanem a vendég érkezését tárgyalták.

Péteri, az iskola első számú szavalója – a diák-szavalóversenyek állandó győztese – behúzódott egy sarokba, kezében verseskötettel, abból biflázta látványos fintorokkal és széles gesztikulálással az alkalomhoz kijelölt költeményt, a többiek irigykedve és gúnyolódva tették rá a megjegyzéseiket. Leginkább a lányok sündörögtek arrafelé, ahol Péteri tündökölt, összesúgtak, majd csiklandós kacarászással, lángvörösen elszaladtak.

A tanárban sem volt különb a helyzet, sőt – ha lehet –, még tapinthatóbb volt a feszültség.

Encsi Pál igazgató egyszerre három felé osztogatta értelmetlen utasításait, de a kutya se figyelt rá, mindenki önmagával volt elfoglalva. Encsinek nem volt tekintélye a tantestület előtt; néhány éve még a megyei pártbizottság kulturális osztályát vezette, onnan pottyantották az igazgatói székbe a rendszerváltást megelőző időszakban. Most meg különösen nevetséges volt kihízott fekete öltönyében, meg ahogy összevissza hadonászott a tükör előtt, gyakorolva vendégfogadó szónoklatát, miközben lépten-nyomon belekötött a legközelebb álló kollégába, ha volt rá oka, ha nem. Bezzeg a fejeseikkel szemben Encsi gyáva alak volt, s ezt tudták róla, már csak ezért sem vették komolyan se a szülők, se a tanárok – s mi tagadás, a nagyobb gyerekek sem, hetedikről fölfelé.

Már csak negyedóra volt a vendég érkezéséig és Encsi Pál igazgatón végképp eluralkodott a pánik.

– Mindenki a tornacsarnokba! – kukorékolta. – A hangosbemondó terelje be a gyerekeket, az osztályok foglalják el a helyüket a lelátón, az énekkar...

– Állítsd le magad, Pali – dörmögte mellette egy csendes, nyugodt hang. Csapi volt az, az idős énektanár, aki két már éve nyugdíjba vonult, úgy kunyerálták vissza, ezért nem volt veszteni valója.

Igazából Csaposi volt a becsületes neve, de emberemlékezet óta Csapinak becézte az egész iskola, szülők, tanárok, gyerekek egyaránt. – Minek még jobban felcukkolni bennünket az ordítózással?

Fülekiné ott van kinn, szerintem már minden gyerek a helyén ül, fölösleges tovább fokozni a zűrzavart. Ne félj, ideér és megcsókolhatod a fenekét.

Az igazgató sértődötten mérte végig az énektanárt és nem válaszolt. Duzzogva kivágta a tanáriból, mire azonnal kitört az általános nevetés és a taps:

– Nagy voltál, Csapi bácsi! – kiáltották néhányan. – Köszönjük!

A csarnok valóban dugig volt, minden osztály a lelátókon szorongott, s amint a tanári kar – élen Encsi igazgatóval – bevonult, a zsbongás is enyhült. Középen, nemzetiszínű terítővel letakarva jókora asztal állt, rajta mikrofonok, üdítőitalok és poharak, mögötte székek sorakoztak, két oldalt zászló, hatalmas vázákban óriási virágcsokor, hangszórók és egy külön mikrofon Péterinek. Kissé távolabb az énekkar várakozott egyforma fehér blúzban és ingben, a lányokon sötétkéék szoknya, a fiúkon ugyanilyen színű nadrág. Az iskola joggal volt büszke kórusára: tavaly nemzetközi diák-énekkari versenyt nyertek. Csapi békésen ácsorgott, kezében elmaradhatatlan hangvillájával.

Péteri is előkerült, arca fehér volt, akárha meszet nyelt volna. Rá is átragadt az iskolát belengő zaklatottság, leterítette a lámpaláz, szegély kölyök már azt sem tudta, eljött-e otthonról.

A csarnok ajtaja most kivágódott és Földházi, a tornatanár bukott be rajta lihegve:

– Megérkeztek! – kurjantotta s már fordult is vissza. Utána libasorban ügetett Encsi, Fülekiné

igazgatóhelyettes, Kásás a fizika-matematika, és Gyöngyösi, a földrajz-kémia tanára, valamennyien régi, sokat próbált, megbízható káderek.

Csapi a mikrofonhoz hajolt és azt mondta:

– Csöndet kérek! Amikor a vendégek belépnek, mindenki feláll és tapsol! Figyeljetez rám, majd én beintek. Világos?

– Világos! – jött a válasz a lelátókról.

A tornacsarnok duplaszárnyú ajtója kitarult. Mindenki odafordult és Csapi intésére egy emberként pattant fel a teljes iskola, a tanulók, pedagógusok, takarítók és az a néhány befolyásos, gazdag szülő, akit meghívtak a rendkívüli eseményre.

Az ajtóban, a többiek fél lépéssel megelőzve alacsony, tar fejű, elhízott, lógó tokájú ember jelent meg és kedélyesen integetett a lelátó felé. Viselkedésén érződött, hogy hozzá van szokva az ünnepléshez, a legcsekélyebb elfogódottság sem látszott rajta, sőt inkább olyan ember benyomását keltette, aki természetesnek veszi, hogy felállva fogadják. Ő – vendéglátóival ellentétben – nem feketében volt, hanem színes, kockás zakót viselt, kigombolva, hozzá csíkos nadrágot, melyet széles, fehér öv szorított tekintélyes pocakjára. Az öv lecsúszott a sörpocak alá és meglehetősen slampos látványt nyújtott.

Vastag nyakán piros csokornyakkendő lötyögött ferdén, húsos állát kecskeszakáll díszítette.

Hárman érkeztek: a fővendég mögött két ölesvállú, marcona férfi vizslatott szigorú szemekkel körbe-körbe. Az amerikai filmekben felnövekvő ifjúság azonnal rájuk ismert: ezek bizonyára a testőrei, bár nem igazán értették, miért kell még ide is bekísérniük védencüket, itt aligha fogják bántani – miért nem váraoznának kinn az autóban?

Encsi előrefurakodott és buzgón hajlongva mutatta az utat az asztal felé. A vendég középre ült, jobbán Encsi, balján Fülekiné foglalt helyet, láthatóan mélyen megilletődve. A két testőr mögéjük állt, fél lépésnyi távolságra, ugrásra készen.

Csapi jelzésére kitört a vastaps, amit a vendég ülve, elégedett mosollyal, kegyesen bólogatva vett tudomásul, majd felemelte a kezét, hogy viszonzza az üdvözlést, ám a gyereksereg félreértette a mozdulatot, azt hitték, ez is olyan, mint amikor Csapi vezényel s azonnal csönd lett. Encsi dühösen felállt és most ő kezdett tapsolni, mire újból felzúgott az ováció. Erre már a vendég is megemelte hájas fenekét, mutatva, hogy köszöni szépen, ennyi elég is egyelőre.

Csapi kénytelen volt keresztbe lendített karokkal leállítani a szűnni nem akaró lelkes ünneplést.

Encsi igazgató a mikrofonhoz lépett, papírköteget vett elő a belső zsebéből és hosszas krakogás után olvasni kezdte:

– Szeretve tisztelt vendéget köszönhetünk szerény körünkben, iskolánk egykori jeles tanulóját, a magyar gazdasági élet büszkeségét, a kiváló reformpolitikust és üzletembert, Bagoméri Ottó elv... öö... urat. Tapsoljunk meg még egyszer kedves vendégünket! – emelte fel a hangját, mire ismét felcsattant a Csapi által titokban irányított tapsorkán. A gyerekek roppantul élvezték a helyzetet, és jókat vihogtak.

Encsi üdvözült képpel folytatta:

– Bagoméri Ottót az egész ország ismeri, aligha kell őt bemutatnom iskolánk tanulói és pedagógusai előtt, hiszen ő mindannyiunk példaképe, a tisztesség, a tudás és a szakmai elhivatottság aranymérceje, aki egész életét másoknak szentelte és soha nem volt egyetlen perc sem, amikor nem a dolgozó nép felemelkedésének és jólétének szent célja lebegett volna a szeme előtt. Különösen iskolánk köszönhet sokat Bagoméri Ottó ... öö... úrnak, hálásak is vagyunk példamutatásáért és áldozatvállalásáért, s nem kevésbé azért, hogy számtalan esetben használta fel összeköttetéseit javunkra, amiként azt e gyönyörű, a közelmúltban elkészült és felavatott tornacsarnok is bizonyítja. Ha ő nem áll ki mellettünk a megfelelő helyen, most aligha ünneplhetnénk itt. Köszönjük meg egy újabb, jól megérdemelt tapssal!

Csapi tudta a dolgát, lendült a keze és máris harsogott a tapsorkán. A vendég jobbra-balra villogtatta hófehér porcelánfogait és integetett. Az arcok ragyogtak, csak a két testőr meredt változatlan komorsággal, fenyegetően a közönségre.

Encsibe nem lehetett ilyen könnyen beléfojtani a szót.

– A mi Bagoméri Ottónk az iskola kiemelkedően legjobb tanulója volt, diáktársai eszményképe, szintiszta jeles az összes létező tantárgyból és ugyanígy folytatta későbbi tanulmányai során is, így nem csoda, ha már fiatalon bekerült az ország irányításának vérkeringésébe. Láthattuk őt számtalanszor,

amint éppen gyárat, új vasútvonalat, vagy éppen egy kórházat, lakótelepet avat fel, figyelhettük parlamenti szerepléseit, okos felszólásait, kemény csatározásait hozzá méltatlan ellenfelekkel. A rendszerváltás bonyolult időszakában is megtalálta helyét ott, ahol a megváltozott politikai környezetben a legtöbbet tehette. Pénzt és fáradságot nem kímélve több fontos nagyvállalat privatizálásának és irányításának gondját vette önfeláldozóan a nyakába, hogy a modern piacgazdaság úttörőjeként immáron nemzetközileg elismert tőkés nagyvállalkozóként mutasson irányt a fejlett nyugati civilizáció, a NATO és a hón áhított Európai Unió felé. Ma eljött hozzánk, egyszerű, hétköznapi emberek közé, hogy lássa, miként élnek ott, ahonnan elindult dicső pályafutása. Eljött közénk, hogy erőt, biztatást adjon, s hogy gyönyörködjön ifjúságunk, a jövő záloga boldog, bizakodó tekintetében. Felkérem nagyrabecsült vendégünket, Bagoméri Ottót, hallgassa meg a tiszteletére betanult rövid ünnepi műsorunkat, majd szóljon iskolánk tanulóihoz, a nevelőtestülethez és a szülői munkaközösség meghívottjaihoz. Köszönöm!

– fejezte be Encsi és megkönnyebbült sóhajjal lehuppant a székére, de előtte még szemöldökének rándításával megadta a jelt Péterinek, aki tétova arccal, egész testében reszketve az oldalsó mikrofonhoz támolygott.

– József Attila: A Dunánál – kezdte mutáló, nyekergő hangon, majd hosszasan kivárt.

– *A rakodópart alsó kövén ültem, néztem... néztem... és néztem...* – Péterinek kigúvadtak a szemei, elhallgatott, csak a plafont bámulta kétségbeesetten, mintha onnan várná a megváltást.

Ami még soha nem fordult elő, most megtörtént: a szavalóversenyek örökös győztese csúfosan belesült a frissen tanult versbe. Állt meredten, feje bíborvörösén világított, melléből hörgő hangok törtek elő. A tornacsarnokban ülők hátraborzongva figyelték a szörnyűséges leégést, bár mi tagadás, voltak, akik galádul még örültek is.

A halálos csöndben ekkor megszólalt Bagoméri Ottó:

– Na és, mit láttál azon a kövön, öcsi?

Péteri odafordult és ziháló mellel, veritékes arccal, fakó hangon válaszolta:

– Azt hiszem... dinnyehéjat... Ott úszkált...

– És merre úszkált? Lefelé vagy felfelé?

– A dinnyehéj...? – hebegte Péteri a mikrofonállványba kapaszkodva. – Gondolom, lefelé...

– Na, ugye, hogy tudod! Köszönjük meg a szép előadást! – vágta rá Bagoméri diadalmasan és összecsapta puha tenyerét. – Nagyszerű! Brávó! – mire az egész csarnok tapintatosan vele tapsolt. Csapi odaugrott az összeroskadni készülő gyerekekhez, és nem törődve Encsi gyilkos pillantásával, gyorsan hátravezette, majd az énekkar elé állt és felemelte a hangvilláját.

– Hallgassák meg a *Karádi nóták* című... – de a mondatot befejezni már nem maradt ideje.

Mindenki döbbenetére a vendég felállt és háborogva tiltakozott:

– Ejnye, tanár úr, nem lehetne inkább valami szép magyar dalt énekelni, muszáj okvetlenül ezekkel a hazaáruló, reakciós, ócska slágerekkel köszönteni engem? Engem! Kikérem magamnak!

Most Csapi volt a sor, hogy elsápadjon.

– Kérem szépen, ez egy közismert...

– Hát éppen ez a baj! Lehetetlen, hogy ne tudjanak egy tisztességes magyar számot elővenni! Még hogy a karádi nóták!

Csapi nem hiába volt tapasztalt öreg róka, villámgyorsan feltalálta magát.

– Ahogy óhajtja a kedves vendég – hajtott fejet illemtudóan. – Gyerekek, azt fogjuk énekelni, aminek a kottáját a kezetekben tartjátok. *Megértettétek?* – kérdezte nyomatékosan.

Az énekkari tagok összenéztek, elvigyorogták magukat – és rázendítettek a Kodály-féle *Karádi nótákra*. Bagoméri himbálózva, lehunytt szemmel, élvezettel hallgatta a kórust, kezével ütötte a taktust, láthatóan nagyon elégedett volt, hogy a karnagy kapásból engedelmeskedett. Minden versszak után élénken tapsolt, talán azt hitte, az a vége. Közben állandóan fecsegett a mellette ülőkhöz, akik zavart kényszeredettséggel hallgatták a viccelődéseit.

Csapi arca fokozatosan elkomorult, de az egész csarnok is rosszállóan figyelte a nagy ember viselkedését. Ez lenne az utolérhetetlen példakép? – néztek egymásra a gyerekek és lassan beindult a halk, majd fokozatosan felerősödő beszédzaj. Csapi hátra-hátra pillantott, a fejét csóválta, de nem tehetett semmit. A kórus fuldoklott a visszafojtott röhögéstől, egyre hamisabban énekeltek, a szólamok

elcsúsztak, a szoprán sietett, az alt lemaradt, rosszabb már nem is lehetett volna.

Az ország legjobb iskolai énekkara fennállása óta a legpocsékabb szereplését produkálta!

Amikor Csapi – valahol a mű felénél – leintette a kórust, senki sem tapsolt, mindenki rettegve várt, mit fog mondani a vendég. Botrányt rendez? Minden oka megvolna rá, amit a kórus művelt, az egyszerűen alulmúlhatatlan volt. Atyaúristen, mi lesz itt mindjárt!

Bagoméri azonban felemelt hüvelykujjal gratulált és kijelentette:

– Látja, látja, tanár úr, tudnak maguk rendesen is danolni. Hát nem szebb ez, mint holmi agyoncsépel, giccses sláger? Nem vagyunk mi rászorulva Karády Katalinra, kérem.

A gyereksereg most értette meg, mekkora melléfogásnak a tanúi és iszonyú röhejbe törtek ki, zúgott a taps, Bagoméri felállt és hajlongott. Az meg se fordult a fejében, hogy az iskola rajta nevet, ő saját humorának, de főként politikai éberségének könyvelte el a sikert. Megszállta a nagylelkúségi roham és a mikrofont kézbe véve beszélni kezdett, holott nem ő, hanem a népi táncsoport következett volna:

– Nagyon szép volt, köszönöm ezt a megható, felejthetetlenül kedves fogadtatást és a rendkívül magas színvonalú, értékes műsort. Bevallom, elég ritkán járok kulturális rendezvényekre, de meggyőződésem, hogy ez a műsor az Operaházban is bőven megállná a helyét. Emlékszem, annak idején én is belesültem a versekbe, utálom a költőket azóta is, szóval, öcsi, ne búsulj, nincs semmi baj, minden oké, gyere, hagy szorítsak veled kezet. Hé, hol az a srác? Hívják csak ide!

Péterit az osztályteremben találták meg, ott bőgött a padra borulva, képtelenség volt lelket verni belé. Eközben Bagoméri tovább szónokolt.

– Az énekkar is nagyszerű volt, hiába na, ez az iskola mindig híres volt arról, hogy klassz tanárai vannak. Ez igen, tanár úr, nagyon élveztem, máskor is szívesen hallgatnék hasonlókat, feltéve, hogy nem fog ijesztgetni azzal az ízével... na, hogy is hívják... tudja!

– Karádi nóták – mondta feszes vigyázzállásban Csapi.

– Ja! Minket is folyton nyaggattak, hogy járjunk énekre, meg mit tudom én, miféle szakkörökre. Nekem botfülem van, így aztán, ha csak tehettem, elhúztam a csíkot. De nehogy ti is így cselekedjétek, kispajtások, az az idő elmúlt, most más világot élünk, mostanában a szocialista piacgazdaságot építjük. Marha nagy különbség! Meg aztán, ne feledjétek, nekem sok egyéb dolgom is volt, ugye, például az úttörőmozgalomban, mert ha nem tudnátok, én voltam a úttörő csapatvezető-helyettes, bizony, én nem értem rá, hogy danolásszak meg szavalgassak, ilyen hiábavalóságokra nekem soha nem volt módom, pedig mennyire szerettem volna. Most meg hát, ha akarnám sem tehetném, hiszen hallhattátok, borzasztó sok teher van rajtam, országos gondok, a törvényhozás, meg az üzlet, ugye, a vállalataim irányítása, ha nem nézek oda, kilopják a szememet, de hát ki nem lop manapság, ha teheti, naná, bolond volna, ha nem tenné, hehehe, elvégre valamiből élni kell. Máshol persze ezt nem mondanám, de most magunk között vagyunk. Szóval csak így tovább, köszönöm a műsort, az igazgató úr baráti szavait, azt hiszem, itt az ideje, hogy gyorsan körülnézzünk, aztán megebédeljünk. Piszok meleg van itt!

– fújt nagyot és zsebkendőjével a homlokát, kövér nyakát törölgette. Kikecmergett az asztal mögül, vele együtt felugrott mindenki, fönn a lelátókon is.

– Elnézést kérek – tördelte a kezét kétségbeesetten Encsi –, még nincs vége a műsornak. Legalább a Himnuszt..

– Igaza van, a Himnuszt nem szabad elhagyni. Mehetünk! – szólt vissza Bagoméri a válla fölött és búcsút integetve, szorosan nyomában a két marcona testőrrel, kicsörtetett a tornacsarnokból.

Mintegy vezényszóra az összes résztvevő visszaült a helyére és hűledezve, döbentem bámultak egymásra. Csapi előresétált, széttárta karjait, mintha jelezni akarná: *ez van!* Aztán kezébe vette a mikrofont és fojtott hangon mondta:

– Hát ennyit bizonyos példaképekről. És most, csak úgy a magunk örömeire, énekeljük el a Himnuszt.

Történelmi pecsétek

BOZGOR ELIAN

Minimálok

Asszonyparádé

Az S.-családnak

E történetkét, mintha-dramatizáltat... (O.* hagyományaira): szinte érintetlenül adjuk tovább...

(Első felvonás.) Az asszony: szabadulna emberétől, aki történetesen utazó doktor. Péntek este indul ezermérföldes útjára, s vasárnap hajnalban érkezik – bérelt kisrepülővel. Asszonyi ötlet volt ez az ingáztatás, mert egyik barátnőjétől hallotta, hogy neki is így sikerült szabadulnia. – De most már annyira unalmasan telnek a napok, hogy te még mindig... nem jöhetsz emiatt a rabszolgotartó miatt...! Jó lenne, ha kicsit igyekeznél, drágám! Igaz, hogy minél többször zavarod azt a hülyét... már megbocsáss, de hülye... hiába istenítik kollégák és még azok a szerencsétlen betegek is! én csak tudom; annál valószínűbb, hogy mégis csak ott marad. Ezt veszem ki Gizike szavaiból... tudod, az a kis fekete... osztálytársunk; aki még gimiben is körmeit rágta, tudod! Persze, hogy tudod. Most meg valami híres matematikaprofesszor mellett asszisztenskedik... Szegény, ő is most lett özvegy. De nem sokáig kell már szomorkodnia! még írat az öreggel egypár tiszteletkört! Ugyanis a prof megkérte a kezét...!

Ne mondd! A marha! Vénségére elment az esze... Legalább az is ilyen utazós?

De még mennyire hogy az!

Akkor mégis csak van Isten, angyalom!

Hahahahaha!

(Ezek a nők! Hogy ezek hogy tudnak nevetni! De igazuk is van!)

(Második felvonás.) Asszony – úgy látszik: Mennysorszámban. Szentféle-társaságban... Minek csodálkozni ezen!

Ami igaz, igaz... magának, asszonyom... egy emelettel lejjebb kellett volna landolnia... de most már mindegy; eggyel több vagy kevesebb... (*kajánkodva*) Nálunk is tévedhetnek a hivatalnokok! Szerencséje volt; ne felejtse! Nézzen csak, ide!...

A fogadó Szent – valami szanktuáriumféléhez kíséri Asszonyt - fölemel egy fedővasat, s tűzrózsa vágódik a terem fölé.

Mi ez a... pokoli zúgás?!

Khm... (*kínosan köhint*) Ne menjen annyira közel! csak óvatosan... Látja?

Ez borzalmas! Hihetetlen... olyan, mintha...

Bizony... Mint a Pokol! (*elmosolyodik*) Úgy igaz, ahogy Isten - szent. (*Visszanyerve korábbi hangját*) Nekünk - közönséges... De hogy is volt az tulajdonképpen? Mi is történt? Hol csúszott el a... dolog... Jobb nem is gondolni rá.

* A szerző *Piszkozati (vegyes) füzetek*-jei közül

Igaza van, az első tévedések... azok a legnehezebbek. Mindegyik erre panaszkodik...

Az én hibám. Csak magamat hibáztathatom. Hogy ilyen ökör legyen valaki!... Mondtam is az én Mimikémnek... (*Szentnek*) Barátném... (*mélázva, aztán józanul*) hogy legyen nagyon boldog a Földön, s találja meg a maga párját, aki tenyerén hordozza majd - mondom neki: Meglátod, édesem... annyit utazik, utazik még, s én annyit, de annyit imádkozom s imádkozom majd, és várom A Nagy Közbelépőt, annyit, de annyit; annyit szteppelek utaztatása körül, hogy végül elszúrom az egészet. Hogy mondta előbb?... (*gyanakodva*) Igen, valóban... hogy maguk mit nem tudnak! (*őszinte csodálattal*) Mindig az első... nagy csapda! nagy ócskaláda! akkor is így volt. Tudja, azt kellett volna mondani, hogy nem; de olyan nehéz volt, amikor hallottam, hogy igen. Aztán (*igazán belátón*) olyan hamar mindegy lett; mondogattam is: ezek szerint kár volt aggódni, Lila!... ez meg én lennék... de hiszen maga ezt úgyis tudja... Látja, tiszta buggyant vagyok...

Hogy lehetett ezt elszúrni?

Hogy tetszik...? (*eszébe jut*) Hol csúszott el...

Ez csak... amolyan szólás! lányom. Elszúrni, elcsúszni. Olyan hasonlatosak ezek a ti szavaitok... Néha frissítenünk is kell készleteinken; ugye? Az ember, pardoné... még mi, szentek is: bajban vagyunk olyankor, amikor tartalmakat vizsgálunk: hogy miként is vannak azok a ti dolgaink s szavaitok - egymással. Még ti is eltévedtek, pedig ti abban éltek!... és te is nagyon okos lány vagy. Asszony... Különben meg: hogy is fogadhatnánk panaszaitokat!

Látja? erre nem is gondoltam... most, hogy mondja, talán az zavar, hogy jobban szeretnék özvegy lenni... Azt már nem tudom, hogy földiként-e; de lehet, hogy azt se tudom, hogy özvegyen... Olyan furcsa volt. Magától... egy ilyen (*végigméri, kis kíváncsisággal*) szent... embertől! szabad ezt mondanom?

Aki nálunk van, annak már majdnem mindent szabad; mondani... természetesen. (*Színlelve*) Hol is tartottunk...?

Megvan! (*játékosan*). Ilyen az én szerencsém!... Az úgy volt, hogy az én drága barátném – persze, türelmetlenségemre, vagyis: megint, ebben is: én vagyok a hibás... én ugyanis vállalom, nem fogom rá a dolgokat másra, pláne hogy nem: aranyos Mimike-barátnémra; szóval, azt ajánlotta, hogy illessen magamat a pilótának. Tudja. Első lépésben... persze, Putyival össze is jöttem. Már bocsánat; de így volt. S azzal sikerült is megbeszélni, hogy *egyszer én is elkísérem... a doktor urat*... Ajánlotta, hogy úgy csináljak, mintha nem mernék repülni, látja ő, hogy mi a tézta. S erre én addig színleltem a rettegő veresést, a törött szárnyú kismadárkai ellenkezést, míg Doktor úr ki nem találta, ő, maga, a hülye... – kicsit segítettem azért neki – hogy vehetnék magamra egy ejtőernyőt! És be is íratott egy ilyen klubba; ahol tanultam valamit. Aztán még Putyi – mintha kitalálta volna barátnéi gondolatainkat (ugyanis *mindent kitérőgáltunk*) - ebben már az én Doktoromra emlékeztetett (*pislogva*) - mondta, hogy klasszikusan alakítottam, jó, csak most már csavarintsak is a produkción, mépedig azzal, hogy csak akkor van bátorságom zárt fülkében is magamon tartani ezt a rettentő göncöt (*ejtőernyő!*), ha valaki szintén csatol magára egy ilyen borzalmas puttyont... Put-tyon! jaj, de vic-ces!... Saját magára gondolt... önző, mocskos disznó! és ezt csak utazás előtt egy nappal vallotta be; ágyban, cihák közt lihegve, fújtatva... mert hamar lemerül! Ami repüléssel függ egybe, attól az én... mondhatom Doktorom: úgy fél, mint én félek - tűztől. Egyetlen dolgot ígértettem meg vele csak (érdekes, nem azt, hogy nem csal meg, ez igazán érdekes! nem? (*most bizonytalanul méregeti a Szentet*)), és ő be is tartotta ígéretét; hogy soha nem kell konyhában piszmognom-pancsolnom. Még egy teát... kávé se merek főzni; cigihez is ő adott tüzet... Ilyen rendes. Nem is tudom... biztos, csak miattam vállalta az utaztatást... pénz miatt; mert két nap alatt kétszer annyit kap, mint amekkora egészheti fizetése. Hogy majd lehessen saját rendelője, aztán alkalmazhasson néhány kollégát... vehessünk kicsivel nagyobb házat magunknak, uszodásat, nagykeresetet, szinte birtokosat! nagyobb autót... utazhassunk; most már Adrián is lehet nyaralót venni! egy kicsit ebből, egy kicsivel többet amabból, lenne egy szakajtó gyerek (*bruha-ha-haaa!!!*) – szóval, már minden rendben volt, csak bedöglött az a rohadt (*minden elektronikus óravállalatra szemrehányón...*) bedöglött (*rezignáltan*) az a vacak... kis érbesztőóra. Amit szintén tőle kaptam (*mechanikusan, kicsinylőn*), mert minden újtjáról hozott nekem valamit... képzelje; bedöglött! s persze, kapkodni kellett... S annyit nyüzsögtem most is körülötte: még ezt is, fiam, még azt se készítetted el?! na, tessék már! hát, semmit se lehet rád bízni! Mint egy gyerek! Gyereünk se

volt... (*tűnődve*). Mindegy. Ráadtam ejtőernyőmet! Ettől félttem! És bejött... amivel ugrottam volna, miután Putyi valamit összerendezett volna nekünk a géppel. Éppen csak semmiséget; de ahhoz elég, hogy annak vége, akinek nincsen ejtőernyője... Aztán eszembe jutott, csak későn, olyan furcsa volt a kocsiban!... de már reptéri bekötőúton hajtott! Biztos gyanút fogott volna, ha levetetem vele. Gondoltam: ha te nem veszed észre, drágaságom, nekem ugyan senki se vesse szememre! Rettenetes, hogy milyen intuiciói vannak egy ilyen sebésznek! Persze, szaros disznaja, ő nem hagyta otthon a magáét! (*dühösen*) anyucinak hátán!... Ez? észre se vette, hogy mit adtam rá... annyira szórakozott; szakmájában is – nem is volt olyan rossz. Nem is tudom, mit ismétlem magam!... Putyi meg – talán; egyre kevésbé vagyok ebben biztos (*gyanakodva*) – talán: nem vette észre, hogy rajtam meg nincs ernyő? Nem vagyok én olyan dagadt. Gondoltam, hogy akkor elhalasztjuk! Csak úgy. Semmire. Döntött, mert látta, hogy ez hibádzik nálam. Nem értek én repüléshez! Olyasmit is mondott, akkor... amikor éjszaka kérdeztem – hogy:

Én csak Cicus ne féljek, amíg őt látom!
Friss Lovagod kiment téged a legdurcibb hurrikánból
Is!

(ha arra kerül sor...)

Látnia kellett! hát, nem?! (*sír*) Mit tudom én, mire gondoltam, amikor mutogatott olyan hevesen! Az a baj, hogy semmire. Csak hülye voltam, és beszálltam! (*dacosan*) Még emeli is hüvelykujját; mutatja, hogy kész, nála minden rendben...! És nálam! Az nem számít?! (*megint sír*) Csak érdekelnie kellett volna, nem?!

Jól van, na! Hagyja abba! Ne sírjon!... itt van a zsebkendőm... tiszta! (*élénken*) Nyugodjon meg. Már hogy tudnék én megnyugodni. (*Haragosan, panaszosan is*) Persze, biztos csak viccel... velem... Komolyan mondom.
(*Tűnődve*) Hát... ha komolyan mondja, és maga segítene... nem is lenne olyan vészes... hogy ide vetődtem... (*félrefordulva*) ugye, segít majd...? (*kérőn, hízelegve. Majd fenyegetve is, de ígéretesen is*) Naaa! nem leszek hálátlan!... És akkor én minden erőmmel, befolyással, azon lehetek, hogy innen segítsen a gyámoltalanokat, jóindulatú rászorulókat; ii-gen; hogy legalább egyiknek-másiknak sikerüljön... ha már én kudarcot vallottam... Mit szól hozzá?... pacsizunk?...
Pacsiznak.

(Harmadik felvonás.) Szent és asszony – baldachinos ágyon, nekivetkezve; berendezés csupa vörös-luxus, csavart szerkezetek, szőnyegek, még falon is, arany, stb, stb. Nem számít. Szolga gurít étel-ital- és gyümölcskocsit.

Úrnőnek kínál – gazdag tálcáról (miután Főnök: fejbiccentéssel jelez neki). Aztán el. Ezek - ketten – folytatják enyelgésüket, édelgésüket; falat, korty s csók között (fél-közben): egyet-egyed kaccantanak, mondjuk: nevetnek.

Na, és mi lett azzal a híres... (*nevet, teliszájjal*) Putyival? Ha Doktor úr megúsza is bokatoréssal, ugye?...

Igen... Igazán tudni akarod, drágám?

Miért? Hogyne! Most látom csak, mennyire tetszel nekem... (*meggondolja magát*) Tud-ni aka-rom! (*Szentnek szájába falatot tesz*). Min-dent-tud-ni-aka-rok!

Itt van ő is...

Micsoda-a?!

Halhatatlan udvarosunknak segít... Hiába ugrott. Palacsinta lett belőle. Nem nyílt ki neki... Sepregeti az udvart... Persze, ő is halhatatlan már.

Ilyet! (*álmélkodást játszik*).

Nevetnek; nevetnek. Aztán a Szent megunja, s elhúzza a baldachin - aranyszálakkal tört - cinórberselymét. Résnyire rebbenti. Majd vissza. Kacsintott! de ez nem biztos. Lehet írónoki túlzás is... egy hosszú, fekete farkok most kígyózik át a szobán!

Hirtelen perpatvar támad... Paláver? Aztán inkább sipákolás... Baldachin inog, le is szakad sarka. Asszony - színre ugrik. Áááááá!... (*ruhaféléit rángatja magán*) Hogy mindezt ők forralták ki, ellenem?! Ááááá!... Biztosan ezért hahaházott velem olyan jóízűen!! Az álnok! (*haját tépi, toporzékol*) Ááááá! És az a tetűüü!!... a cafattal!! Áááá! (*örjög*) Ááá! (*ördöginasok futnak be; dulakodás, leteperik, fogják, viszik*) Caaf-kaaaaa!!! (*ellenkezik, rúgkapál*)

(*Egyik inas, fenyegetve*) Na, ne karmolj!! (*később. Másik, ijedten*) Ne harapj!! Te...! (*valamelyik*) Hé!!

(*Asszony, de már csak hang*) Cafaaaaat! Megölleeeeeek!!... (*El*)

Függöny - nem gördül.

Nézőtér - üres.

(*Majdnem*) Mindenki (*majdnem*) jól érzi magát.

Otthon.

*

Néhány hete? hónapja? hallottam, hogy valakik: drámaversenyre bújnak odúikba (nyilván: csonttornyoknak mondják azokat). Nem tudom, készülődés-e, vagy sem. Délelőtt – csak úgy; 9 fele: elhatároztam, hogy (én is) bezárkózom (ugyan csak ez S...-villában, bal felől – könyökömnél – ablakkal, odébb: Kossuth Lajos-i lárma-proszpekttel -): hátha nem vagyok hitványabb ezeknél a megyeri tollvívó vitézeknél (bár megyeribb se, vitézibb se lennék ettől). Délre végeztem ezzel. Ezek szerint – majdnem három órába tellett nekem ez az *Asszonyparádé*. Egyszer sikerült is átfutnom. Más – lehet – hosszabbat ír. Jobban. Nem mondom, hogy rossz. De nem szinpadai darab. Nem azért, mert nem lehetne játszani. Inkább – ha muszáj – próza; értsd: (hét)köz-napi-ság...

KŐ-SZABÓ IMRE

Óvatos visszalapozás (Verasztó Antal könyvéről)

Nemrég vettem kézbe Verasztó Antal „Visszalopott idő” című novellákból álló kötetét. Beleolvasva, mindjárt az a régi íz, hangulat, érzés kerített hatalmába, mint korábbi írásai kapcsán. Azért mégis más fogalmazódott meg bennem. Ezek az írások egészen újak, oldottabb hangulatúak voltak. Érződött, hogy az író más megközelítésből szemléli a múlt idő történéseit, azok egyszerű boncolgatását. Lássuk mindjárt részleteiben az észrevételeket.

Pikáns dolgokról nagyon finoman fogalmaz, mértéktartással. A „Visszafelé járó óra” című írás „Balkán” alcímet viselő részében ír élményeiről. A Krónikás *„balkánon fiatal apácákat látott. Sejteni vélte, hogy pörge fityulájuk alatt percekre kész mosolyt rejt az arcuk. És ahogy léptek, úgy mozdultak az almatapintású térdek. A fekete ruhák mögé sáncolt beszentelt kis kebleik.”* A „Kutakodó” írásában azt az örök igazságot fogalmazza meg: *„s egyáltalán mi értelme van vájkálni a múltban, ha nem vagy olyan öreg, hogy emlékezz a történetekre.”* *„Nem szabad sürgetni az időt, hogy múltjék.”*

A csodákról úgy vélekedik, hogy van belőlük sok, de *„a csodák számát leginkább a női keblekhez szokták hasonlítani: egy kevés belőle, három meg sok.”* Visszahagyott idő - visszapillantás. Hányszor tesszük ezt életünk során, amikor mindig a múltban vájkálunk, hátha találunk ott valamit.

Arról az ifjúkori szerelemről, amely csak emlékként („Visszalopott idő”-ként) él majd bennünk, öregkorunkig, megfoghatatlan finomsággal így ír: *„Sohasem öleltük meg egymást. Nyiladozó virágok voltunk, akik egymásra mosolyogtak”.*

Mennyit változott a világ, jó és rossz irányban, ezt jól tudjuk. Azonban napjainkban sok gond van a családdal, az iskolával. Mert ugyan a nevelés területén köztudott, hogy egymásra mutogatnak. Hol van, az az idő, melyet még én is megértem, melyet Verasztó Antal „Csavargó lélek” című írásában vet papírra, amelyet így fogalmazott meg: *„A családban az apa, az iskolában a tanító szavát tekintették mondottnak.”* Ebben volt és van is igazság. Az írástudatlanságról frappáns és találó megfogalmazása található ugyan ebben az írásban. Talán általánosítani is lehetne, amely szerint *„a falu egy bizonyos részén lakókra korlátozódott az írástudatlanság – ahol az utca egyik fele lakatlan, a másik fele meg Lakatos volt – bizony faluszerte előfordult.”*

„Ami van, és ami nincs” című írásában felfigyeltem egy nagyon érdekes – népi – megállapításra, amely jó lenne, ha napjainkban is (függetlenül), vagy függve a politikától, igaz lenne. *„A számadó szerette a pusztai életet, ahol kemény törvények uralkodtak. Itt, aki gyáva volt, vagy hazugságon érték, nem számított tovább embernek.”*

„A katona” című írás egy „ötven évet érlelődött időben” feliratú történetet mesél el, a tényleges Katona, aki szolgálatot teljesítve lelép a zűrzavarban, és hazafelé igyekszik. Majd találkozik ennek a Katonának az öccsével, ő, pedig a forradalom szolgálatában állott. Mind kettőjüket haza várták.

Ha most vissza kellene emlékezni a lepergett idők távlatára, sok mindent megállapíthatna az ember. E visszapergetésbe Verasztó Antal szavait hívom segítségül. Időben téve ez lehet ötven év is, tavasztól télig, fiatal kortól az öregig. Ez idő alatt sok tavaszt, kezdést megér az ember. Ilyenkor a *„faleveleken még friss volt a tavaszi festék”*, mondja kitérülködve. Megy az *„alföldi pusztán lézengő szelek nyomába.”* Megállapítja: *„A friss szántásról felém árad a föld élet illata, amelyben az új termés reménye hallgat.”* De már azt is tudja, hogy *„tervek nélkül az ember nem élhet.”*

Telt az idő, aratni mentek: *„friss szagú szalvétába kenyeret, szalonnát, szárazkolbászt, vöröshagymát csomagoltak.”* Ez már a nyár volt, az élet középkora. Ilyenkor már tudja az ember, hogy *„váratlan vendégnek ajtó mögött a helye.”* A gyarapodás, a gazdagodás volt a cél. *„Apáink viszont akkoriban még azt lesték, kinek van nagyobb menyboltja a földje fölött.”* A gyarapodáshoz az öröklés is hozzá tartozott, de mit lehetett biztosan megszerezni? *„Egyszerű nép közül csak két könyv öröklődött, a Biblia meg a szakácskönyv.”* Erre a korra a bölcelet is eléri az embert. *„A fáknak árnyékuk, az*

embernek meg hírük van. Különb az idősebb korosztályhoz tartozó asszonyok jeleskedtek az ilyen ítélezésekben.” De azt az igazságot is megfogalmazza igaz tapasztalással: „aki minél kurvább volt fiatalon, annál erkölcsösebb lett öregkorára.” De ehhez az is hozzátartozik: „ki emberben bízik, nádra támaszkodik.”

Eljön az ősz, a tél, a visszaemlékezés időszaka. Írja: „Mi meg csak ültünk csendben az egymásra emelt borospoharak úrvacsorai áhítatában a régmúlt történet holdig nyúló árnyékában”. Eddigre az ember megtanulja, hogy „az idő-óra visszafelé nehezen jár”. Van olyan mondás, hogy valaki vásárra viszi a bőrét... „nem csekély dolog az, ha az ember már több mint hetven éven keresztül erre-arra meghordozza a bőrét”. A fiatalabb suhancokat intve mondja az öreg, aki „olyan öreg volt már, hogy végleg kibicsaklott a munkából,” de hozzáteszi: „tanuld meg, hogy mindig csak a jó dolgokra érdemes gondolni, mert ami jó, az sosem volt rossz!” Aztán ahogy telik az idő, szaporodnak az évek, de még működik minden. „Kilencven évén túl már nem is a lába, hanem a botja hozta felénk. Költőket is olvasott néha, mert szerinte azok a szép szavak pásztorai lennének, de amikor a szavak kimenősek, tücsköt-bogarat összeírnak”.

Pár szép gondolattal összefoglalja a „Visszalopott idő” tanulságait, mely szerint az „írásoknak nincsenek hősei, csak szereplői”. Az emberben azért benne van, hogy a múltjában ögyeleg, nosztalgizál. „Visszaálmodná magát az ember az előttünk járók életébe”. Szívesen idézi „a régiek által beszélt, kimeríthetetlen szép és gazdag nyelvbe.” Az ő történeteinek szó szövésében benne van az ősi beszédforma, amely a mai nyelvből kihalt, vagy legalább is ritkán használják, vagy éppen már nem is értik. Írta, hogy dédapja „szép koráig dolgozott”. Az a mesélési kedv, amellyel a szavakat, mondatokat, magát a történetet szövi – csodálatos, lenyűgöző. Úgy érzem, én, aki édesszájú, mintha annak az orosházi – Daubner Béla – cukrásznak ízelem a tortáját, akinek Pesten, a Szépvölgyi úton van üzlete. Beveszek egy villányit a csokis tortájából, aztán azt várom, mikor következik az újabb falat. Így vagyok Verasztó Antal történeteivel is.

Az öregség! Ez egy megfejtethetlen fogalom. Azért az, mert nem tudni, mikor öreg az ember. Az író – Verasztó Antal – szerint: „imbolygok az öregségtől. A fene se tudja, az is lehet, hogy mindig is imbolyogtam”. De az is lehet, hogy arra az esetre gondol, amikor még fiatalabb korban, egyenesen tudott menni a férfiember. Ebben csak a néha legurított kupica pálinka térítette el, időlegesen. De a 70-80 közötti időben az imbolygás már valószínű, hogy természetes állapotá válik.

Az öregségről bölcselkedik a szerző „Látományok” című írásában. Teheti, mert már ő is megette rászabott leveleinek nagy részét, hetvenöt éves korára. Az írásban említett „dédapa, akit botjára támasztott a kilencvenkét éve”, úgy vélekedik, megfontolt öregesen: „Én már nem látok előre, hátam mögé szorult a világ”. Még hozzá teszi: „Nem ér az már semmit, ha toldozni-foldozni kell az embert. Olyankor már csak a föld a gyógyulás.”

A könyv hátlapján, amit a szerző írt, összegzésnek szánta: „Én csak egyszerű varázsló szerettem volna lenni, leginkább olyan, aki a holt köveknek vissza tudja adni a beszéd ajándékát”. A sorok írója, pedig nyugodt szívvel földijének ajánlja, na meg a leendő olvasóknak, hogy vegyék kézbe a könyvet, mert szép élményekben lesz részük. **(Visszalopott idő – Napkút Kiadó – Budapest, 2012)**

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

Rejtések

magma, lubickoló pikkely fedők, blöffentések,
kén és pokol búze repeszt salakírásokat

törpe hengegés, torlónyomás, leégett műbőr
könyvborító, az asztalra csapkodott
élménytelenség, kint semmi, belül kong

emberi fülnek fajtalan nem zene, e-morgás

puffogás, termofolyadékok bugya és borékja
virágzik az éjben, a geofazekas négydimenziós
árkokba dobált tornyai szakítanak gomolyokat,
füstokádó mesékhez fekete bugyrosakat

alvilág izzik kétszínű szarvakon: eladó, eladó

csöves csokrok hajladoznak, egymásnak integetnek
orgonasípjakkal, színeiket rejtve sokezer
méteres vízoszlopok alá, ... mi sem természetesebb

fent tükörsíma szélesend hallgat, ... püsszeg

közben szikraesők özönlének óceánokká
barázdás tekervényeink árkaiból,
lassan az égre, hogy a negyven botot újból ítéljék

mi villámokká sülünk, földelünk, és elföldeltetünk
a buborékokba

Egy szövőszék működését bemutató szerkezet , Bartal András műve

HORVÁTH ÖDÖN

versei

Varázslatok

Kíváncsian kukkantott be az orr;
szinte látta mily csöndben üldögélek.
Arcom ezerszer volt eltorzítottabb;
hétmillió év állt tótágast bennem.

Kultúrkörökből tág csillagkörökbe
értem, onnan a lét ködfüggönyébe.
Fülemben néhány dallamtöredék
csiklandozott s nem tudtam, mire véljem.

Az én lelkem már mindennel közös,
hazáig szökik kielégületlen,
hiszen ő újra kedves és szelíd:

örömét leli, ha porig alázhat.
Ártatlansága azért látszik rajtam:
ez a hátamra kötött totemállat.

Egyre többen

Egyre többen lakunk az utcán, egyre
többen koldulunk. Kilyukadt cipőnkbe
már könnyen befolyik a víz. De tönkre-
ment életünk pokolibb, mikor este

céltalanul kószálunk. A sors büntet.
Minden vágyunk, hogy egyszer megmosdhassunk,
kiáztathassuk szutykos ujjközünket,
egyszer új alsóneműt is válthassunk.

Valaki főzzön ránk, ízletes étel
kerüljön a szánkba, és biztató szó
édesítse a lenyelt falatot. Jó

bor is legyen, hadd múljék el a szégyen
érzése! Lakománk után már tudjuk,
embernek számítunk, mert ágyba bújtunk.

A hirtelen halál

Előre bukott. Átgurultak rajta
a néhány tonnás autó-kerekek.
Ott fekszik lepedővel letakarva;
nem kezdhetik ki arrogáns legyek.

Eladólány volt; kissé félénk fajta.
Pici fülei bókra süketek.
Olyan, akiért az ember meghalna,
ha megkérné. Gyönyörű, gyermekteg

szemeiből különös fény sugárzott.
Ha ránéztél, lángot vetett az arca.
Esküvel vallanád, ritka virág volt.

Ilyet száz évben egyszer látsz a kertben.
Most leszakítva, halálba fonnyadva,
sorsától visszakövetelhetetlen.

Ádám Évához

A Teremtés két fája elvirágzik.
Istenünktől hiába örököltük.
Csupaszok lettünk. Lehült bőrünk fázik.
A jó melegből bizony kikerültünk.

Még emlékszem beszédes szemeidre.
Reggeltől-estig könnyű eltévedni!
Most barangolunk, lassan közelítve
valami ismeretlen felé. Menni,

igen, menni hajt kínzó sóvárgásunk.
Az örökkévalóságban mit számít
néhány ezer kilométer előre.

De jaj, a távolban Édenünk öre
áll lángpallossal kezében, s nem tágit.
Ott benn soha többé nem lesz lakásunk.

Hajnali máglyán

Pompás bőrén a pók körbe szaladt
mély titkot rejtő köldöke körül.
Miután körbe szőtte a hasat,
kikandikált gyors hálója mögül.

Picit várt, majd tovább ment felfelé,
és buzgón beszőtte mind a két mellet;
az alvó nő teste hajnal felé
pókháló fehérneműben díszelgett.

Kinyitva szemét felült és ágyából
kikászálódva a tükörhöz lépett
s ott valóság lett hamvas lánykorától

kísértő álma: feslett útra tévedt.
Valami városban kátrányos fából
rakott füstölgő máglyán állt és égett.

Közelgő perc előtt

Halott-hideg s a kintől görcsberándult
kezében a nagy, széles ágyon fekve,
ott gyűrődik össze, (három megsárgult
íven feljegyezve) amit szeretne.

Fátyolos szemmel bámulja. Felsőhajt.
A betűk kuszák, táncolnak; nem látja
már jól a rég megfogalmazott óhajt.
Csak beteg tüdeje sípol zihálva.

Hó vágya, léte célja és értelme
áll ott pontosan, tizenhárom pontban.
Hiteles tükre végakarátának.

De vajon ideér-e a halálnak
lassan közelgő perce előtt? Hol van?
Hol marad Ő, akiért mindezt tette?

PROGRAMAJÁNLÓ

Meghívó

Szeretettel várjuk
2012. november 16-án 16.30 órakor
a salgótarjáni **Pál József Alkotói Kör**
Verspillanat az ősz jegyében című
nyilvános felolvasására,
a József Attila Művelődési és Konferencia Központ
belső klubjába.

Az összejövetele
salgótarjáni alkotások hangzanak el
a jelenlévő szerző
tolmácsolásában.
Rendhagyó tárlatvezetésre is
lehetőségünk adódik
Gelencsér János kállításán,
a helyszínen.

Pál József Alkotói Kör programja:

2012. október 19. 16.30–18.30: *Pál József nevének felvétele* az Íróklub nyilvános összejövetele részére. *Pál József A regényolvasó című prózájának felolvasása* szerzőtársai, tanítványai, tisztelői által. Pál József sírjának felkeresése Salgótarján régi temetőjében és előtte kegyeleti főhajtás a jelenlévők részéről. • **18.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.

2012. november 16. 16.30–17.30: *Verspillanat az ősz jegyében*, a helyi szerzők tolmácsolásában, saját művek és egykor élt alkotók műveinek felolvasásával. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.

2012. december 21. 16.30–17.30: *Karácsonyi gondolatok az irodalomban*. Hagyományos ábrázolásmódok és kortárs újrafogalmazásai a helyi alkotók szemszögéből és válogatásában. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.

2013. január 18. 16.30–17.30: *Madách Imre Az ember tragédiája című drámakölteményének hatása a nógrádi irodalomra* – egészen napjainkig. Beszélgetés szerzőkkel, szerzőkről és művekről – fölolvasásokkal egybekötve. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.

- 2013. február 15. 16.30–17.30: *Verspillanat a tél jegyében***, a helyi szerzők tolmácsolásában, saját művek és egykor élt alkotók műveinek felolvasásával. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. március 15. 16.30–17.30: *Szepesi József, a köztünk élő***. Versek és prózák Szepesi Józseftől az emlékezés jegyében. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. április 19. 16.30–17.30: *Marschalkó Zsolt költészete***. Kortársai emlékezése egy drámaíróra, és vershagyatéka általuk való megszólaltatása. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. május 17. 16.30–17.30: *Ravasz István költő 75 éves lenne***. Az 1956-ban tragikus hirtelenséggel véget ért pálya felidézése visszaemlékezések és versei bevonásával. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. június 21. 16.30–17.30: *Verspillanat a nyár jegyében***, a helyi szerzők tolmácsolásában, saját művek és egykor élt alkotók műveinek felolvasásával. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.
- 2013. július 15–21.: *Irodalmi kerékpártúra Nógrád megye aprófalvaiba és azokon keresztül***. Az egyes állomáshelyeken előadás Nógrád megye irodalmi hagyományairól és jelenéről, valamint a jelenlévő alkotók műveinek fölolvása a koraesti órákban.
- 2013. augusztus 17.: *Irodalmi kertiparti*** az együttlét és az irodalom jegyében – fölolvadásokkal fűszerezve.
- 2013. szeptember 20. 16.30–17.30: *Magyar Dráma Napja – a drámaírás helyzete Nógrád megyében***. Kerekasztal-beszélgetés helyi szerzőkkel. • **17.30–22.30:** Irodalmi műhelymunka.

KÖNYVAJÁNLÓ

Örömmel értesítelek, hogy

„és megmarad a látszat” ... az élethez való ragaszkodás hitében – József Attila haláláról

című kötetem felkerült a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) állományába.

Az alábbi elérésen olvasható.

<http://mek.oszk.hu/11000/11070/>

...kérem, küldjétek tovább ezt az elérést barátaitoknak, ismerőseiteknek.

Üdvözlettel:

Fetykó Judit

Athéné kincsestára

Mint a mesebeli virág, amelyik egy évben csak egyszer nyílik, s akkor mutatja meg minden titkát, szépségét, Athéné kincsestára is csak egyszer tárja ki kapuját egy évben, éppen karácsonykor, hogy a szeretet ünnepének meghitt, csöndes, bensőséges napjaiban ragyogtassa kincseit.

A pásztói Athéné Alkotó Kör immár harmadszor adja ki Almanachját karácsony előtt. A pásztói Athéné kincsestára ilyenkor nyílik ki az olvasóközönség felé, hogy szépséget, értéket, reményt mutasson e reményvesztett, értékválságos világban.

Az Athéné Almanach 2013 című kiadvány valódi kincsestár, hiszen helyi értékeket irodalmi és képzőművészeti kincseket tartalmaz. A mikszaíhi hagyományokat követve az Almanach első részében Magyarország négy történelmi egyházának naptárait lapozhatja fel a kedves olvasó.

A következő rész adja a könyv tulajdonképpeni gerincét, tartalmazza kincseit. Ez az irodalmi és képzőművészeti rész alfabetikus sorrendben közli az Athéné Alkotó Kör tagjainak legértékesebb, legújabb munkáit. Versek, novellák, elbeszélések, festmények, grafikák váltják egymást a kötet lapjain. Vidám vagy keserű, elgondolkodtató vagy könnyed, a jelent ábrázoló vagy a történelmi múltba visszarávedő írások sorakoznak egymás után a kötetben realista vagy modern, absztrakt vagy szürrealista alkotások, festmények, grafikák változatos képei között.

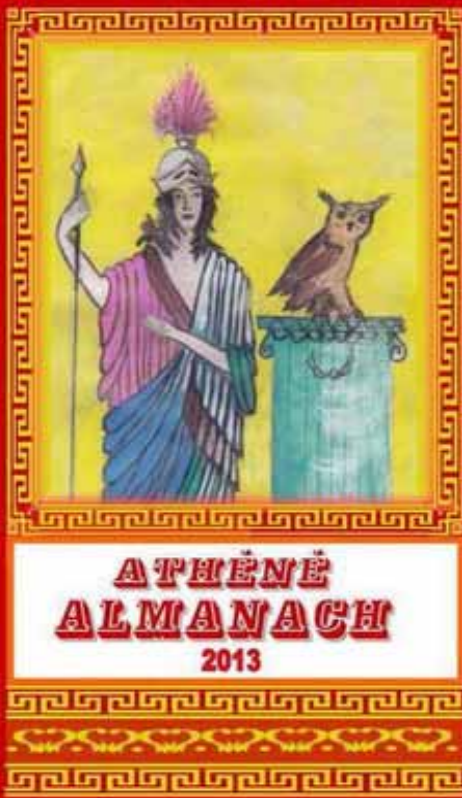
A harmadik részben a kötetben szereplő alkotók mutatkoznak be néhány mondattal a kíváncsi kedves olvasónak.

Athéné kincsestára megmutatja kincseit annak, aki kézbe veszi az Athéné Almanach 2013 című kis kötetet, amelyben a különféle irodalmi és képzőművészeti alkotások kincsekként ragyognak mindannyiunk örömeire.

A kötetben szereplő

alkotók:

Jékeli Anna
 Bagó Beáta
 Csapó Lajos
 Dinnyés József
 Fekete József
 Fekete Éva
 Fekete Julianna
 Józsa Katalin
 Kis Simon Mihály
 Kontra Mária Szilvia
 Kötőcsécs Éva
 Makovics Mihály
 Régnagy Anneli
 Oláh Ferenc
 Pászti Szabó Zoltán
 Pálfi János
 Szabó Erőss
 Székely András
 Szepi Eleonóra
 Tóth Imre
 U. Péter Györgyi

ATHÉNÉ ALMANACH 2013

Képzőművészeink munkáiból

Nagy András:
Jóhagyó utca felé

Fekete József:
Vendég ház

Csapó Lajos:
Lóra utolsó

Oláh Ferenc:
Folyópart

Kis Simon Mihály:
Nyáregy

részletek Irodalmáraink írásaiból

Nagy Beáta:
 Csillag patak lán vésztelen,
 Ekkor hűlt, ármas csipet.
 Kétség sár, létezt járnak,
 Tűz tenger, lelkégeknek

Fekete Éva:
 Most, minden a múltéppennél a világító lémpák fényében, olyan fura évek és
 ködökben létezik, minden nem is én vagyok! Milyen ködök és vettem, és kábé az
 társasági belátásom a múltéppennél mindenben.

Pászti Szabó Zoltán:
 Itt a múltban kezdődött,
 Itt vagy jövők végtelen.
 Őrök-gate kezdődött minden,
 Most kell, hogy legyenek.

Makovics Mihály:
 Vélhetően: nem az égnek:
 A nap reggel rémüléssel
 Tücsök az égnek közt,
 Híres most reggel egy kőből is.

U. Péter Györgyi:
 - Mit szél te legyél? Bűnös!
 Hirtelenget a legyél, majd követi a csomó a csodálatosból. Mi az, hogy
 a golyó becsúszni tud. Itt nem nagyon töltött vele, átkozott tovább.

Székely András:
 Men vésztelen, más a fűt,
 Itt is ha a kezdetek rémüléssel
 Tovább magunk a végtelenben
 Egy-egy társaság, létezik csipet.

Szepi Eleonóra:
 Reggelre létezik a tavaszi,
 azaz az ég, most csipet.
 Látok rémüléssel magunkból,
 újabb magunkban csipet.

....és még sokan

PÁLYÁZAT

Az én mesém pályázat 2013

ÍRJUNK EGYÜTT MESEKÖNYVET!

a Kőbányai Kulturális Központ meseíró pályázatot hirdet

- I. 6-12 éves gyermek
- II. 13-17 éves gyermek
- III. felnőtt kategóriába.

Kizárólag elektronikusan, a nagy.krisztina@korosi.org címre küldött 1 oldalas mesékkel lehet pályázni.

A mese elejére írd rá a neved, a kategórid, az E-mail címed, ahol a nyár folyamán is értesíteni tudunk!

A zsűri csak a feltételeknek megfelelő munkákat értékeli.

Beküldési határidő: 2013. január 31.

ILLUSZTRÁLJUNK EGYÜTT MESEKÖNYVET!

A www.korosi.org oldalon 2013 február végéig közzétett mesékhez várunk papír alapú illusztrációkat. A rajz hátoldalára írd rá a neved, az életkorod, az elérhetőségedet, a mese szerzőjét és címét!

Beküldési határidő: 2013. április 1.

Eredményhirdetés:

a VII. országos Mesefesztiválon 2013 szeptemberében.

A legjobb alkotásokból szeretnénk megjelentetni Az én mesém 6 c. mesekönyvet!

Kőrösi Csoma Sándor Kőbányai Kulturális Központ
1105 Budapest, Szent László tér 7-14. www.korosi.org

E havi számunk szerzői:

Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság, helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató
Dobrosi Andrea(Budapest, 1970) Budapest, költő, szerkesztő
Elbert Anita () Veszprém, tanár, író, költő
Horváth Ödön (Budapest, 1938) Kismaros, költő
Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007) református lelkész, költő
Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas köztisztviselő, költő
dr. Koczó József (Perőcsény, 1950) Vámosmikola, helytörténész, ny. iskolaigazgató
Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró, író
Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író
Petrozsényi Nagy Pál (Kolozsvár, 1942) Kecskemét, tanár, író
Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda, tanár, költő
Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) Tata, író
B. Tóth Klára (Budapest, 1955) Budapest, költő, restaurátor
H. Túri Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő
Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő, író, előadó
Székács László (Budapest, 1946) Budapest, nyugdíjas mérnök, költő
Szúk Balázs (Eger, 1960) Debrecen, középiskolai tanár, író, költő
Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász
Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő, helytörténész, művelődési ház igazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
+3630-383-5385
+3630-531-4698

Email cím:

karaffagy@ gmail.com

hgev@ freemail.hu

Weblapok:

www.karaffamese.freewb.hu
www.karaffagy.freewb.hu
www.karaffaboros.freewb.hu

Terjesztés kizárólag PDF formátumban.

Internetes lapunkra is vonatkoznak a szerzői jog védelmének szabályai, ezért a Börzsönyi Helikonban megjelent bármilyen anyag más felületen, lapban való felhasználásához az érintett Szerző előzetes engedélye szükséges!

A Börzsönyi Helikon 2012. március 27.-től tagja az Ipoly Eurorégió Határon ÁtnyúlóEgyüttműködés egyesületének.

A nagyoroszi Falumúzeum anyagából: Bartal András "működő szobra"